

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra sociální pedagogiky

***Náhradní výchovná péče o dítě
(z pohledu dětského domova jako formy ústavní péče,
zejména o romské děti)***

Diplomová práce

Brno 2013

**Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Lenka Gulová, Ph.D.**

**Vypracoval:
Bc. Jana Štěpánková**

Bibliografický záznam:

ŠTĚPÁNKOVÁ, Jana. *Náhradní výchovná péče o dítě (z pohledu dětského domova jako formy ústavní péče, zejména o romské děti)*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky, 2013, 128 l., 42 l. příl. Vedoucí diplomové práce Lenka Gulová.

Anotace:

Diplomová práce se zabývá tématem náhradní výchovné péče o děti se zaměřením na dětské domovy, které jsou v tomto smyslu chápány jako alternativa náhradní ústavní péče, a to zejména o romské děti. Teoretická část poskytuje ucelený obraz charakterizující péči o ohrožené děti, které nemohou ze závažných důvodů vyrůstat ve své biologické rodině. S ohledem na téma diplomové práce, některé kapitoly podrobněji rozebírají problematiku romských dětí a jejich umístění v dětských domovech. Empirická část zkoumá a analyzuje situaci romských dětí, které žijí v dětském domově. Pro tyto účely byl zvolen kvalitativní výzkumný design. Pro sběr dat byla využita metoda vedení rozhovoru, data byla analyzována metodou zakotvené teorie.

Annotatiton:

The diploma thesis deals with a substitute care for the children with a focus on the children's homes, which in this context are understood as an alternative institutional care, especially for Roma children. The theoretical part provides a comprehensive picture of characterizing the care of vulnerable children. The children can't grow up in their biological family because of the serious reasons. With regard to the topic of the diploma thesis, some chapters discuss the issue of Roma children and their placement in the children's homes in more details. The empirical part examines and analyzes the situation of Roma children and their placement in the children's homes. For these purposes was elected a qualitative research design. A method of interviewing was used for the data collection. The grounded theory was used as a frame for the data analysis.

Klíčová slova:

Rodina, funkčnost rodiny, náhradní rodinná péče, náhradní ústavní péče, dětský domov, personál, transformace, Romové, vzdělání, majoritní společnost, kvalitativní výzkum, kódování

Keywords:

Family, family functioning, substitutional family care, alternative institutional care, children's home, staff, transformation, Roma, education, majority society, qualitative research, coding

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jsem jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Brně dne: 20.4.2013

.....
Bc. Jana Štěpánková

Poděkování:

Děkuji Mgr. Lence Gulové, Ph.D. za její ochotu, čas a přínosné rady poskytované v průběhu vedení této práce. Ráda bych také poděkovala všem respondentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA JE DŮLEŽITÁ PRO KAŽDÉHO Z NÁS	10
1.1 DEFINICE RODINY A JEJÍ ZÁKLADNÍ FUNKCE	10
1.2 RODINY, JEJICHŽ ZÁKLADNÍ FUNKCE JSOU NARUŠENY	14
2 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE O DĚTI, KTERÉ NEMOHOU VYRŮSTAT VE VLASTNÍ RODINĚ	22
2.1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	23
2.1.1 <i>Adopce (osvojení)</i>	23
2.1.2 <i>Pěstounská péče</i>	25
2.1.3 <i>Hostitelská péče</i>	27
2.1.4 <i>Poručnictví</i>	28
2.2 NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE	29
2.2.1 <i>Kojenecký ústav:</i>	30
2.2.2 <i>Diagnostický ústav:</i>	30
2.2.3 <i>Dětský domov se školou</i>	32
2.2.4 <i>Výchovný ústav</i>	33
3 DĚTSKÝ DOMOV JAKO ALTERNATIVA NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE O DÍTĚ	34
3.1 PEČUJÍCÍ PERSONÁL V DĚTSKÉM DOMOVĚ	35
3.1.1 <i>Vychovatel</i>	35
3.1.2 <i>Ředitel dětského domova</i>	38
3.1.3 <i>Sociální pracovník dětského domova</i>	39
3.1.4 <i>Další pracovníci zařízení</i>	43
4 TRANSFORMACE ÚSTAVNÍ PÉČE	45
4.1 STRATEGIE MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY	46
4.2 STRATEGIE MINISTERSTVA PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ	47
5 CHARAKTERISTIKA ROMSKÉHO ETNIKA	50
5.1 KDO JE ROM	50
5.2 ROMSKÝ JAZYK	50
5.3 BYDLENÍ ROMŮ	51
5.4 TRADIČNÍ ZPŮSOB OBŽIVY	53
5.5 ROMOVÉ A JEJICH POJETÍ RODINY	54
5.6 ROMOVÉ A VÍRA	55
5.7 ROMOVÉ A JEJICH ŽEBŘÍČEK HODNOT	56
5.8 ROMSKÉ DĚTI VYRŮSTAJÍCÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH	57
5.9 ROMSKÉ DĚTI A JEJICH PŘÍSTUP KE VZDĚLÁNÍ	59
5.10 MOŽNÁ RIZIKA NA CESTĚ K ZAPOJENÍ DO BĚŽNÉHO ŽIVOTA MAJORITNÍ SPOLEČNOSTI	62
EMPIRICKÁ ČÁST	64
6 METODOLOGIE VÝZKUMNÉ ČÁSTI	64

6.1	CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	64
6.2	METODA SBĚRU DAT	64
6.3	POPIS METODIKY VEDENÍ ROZHOVORŮ	65
6.4	VZOREK RESPONDENTŮ	68
7	ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	70
7.1	OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	70
7.1.1	<i>Kategorie č. 1: „Škola je celkem v pohodě, i když mi to tam někdy nejde a nebaví mě to tam, ale asi jsem tam celkem spokojenej“</i>	<i>70</i>
7.1.2	<i>Kategorie č. 2: „ V děčáku je to celkem dobrý, jsou tady dobří lidi, kteří se snaží, abych něco uměl, až odsud vypadnu“</i>	<i>76</i>
7.1.3	<i>Kategorie č. 3: „Žijeme sice v děčáku, ale nehrouíme se z toho“</i>	<i>85</i>
7.1.4	<i>Kategorie č. 4: „Doma je to furt stejný, naši pořád slibujou a nic pořádnýho pro to nedělají“</i>	<i>93</i>
7.1.5	<i>Kategorie č. 5: „Časem chcu svou rodinu, o kterou se postarám“</i>	<i>100</i>
7.1.6	<i>Kategorie č. 6: „Vím, že jsem Rom a neberu to jako nějaký mínus, budu se snažit a nebudu se flákat“</i>	<i>107</i>
7.2	AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	115
7.3	SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ	119
7.3.1	<i>Ústavní péče jako šance</i>	<i>119</i>
	ZÁVĚR	123
	RESUMÉ	125
	ABSTRACT	125
	POUŽITÁ LITERATURA.....	126
	SEZNAM PŘÍLOH	129
	PŘÍLOHY	130

ÚVOD

Tato diplomová práce pojednává o tématu, které se dotýká přímo mé profesní orientace. Téma náhradní výchovné péče, zejména o romské děti, je mi velmi blízké, ať už tedy profesně, tak i lidsky. Pracuji totiž jako sociální pracovníce v dětském domově. Ve svém okolí se poměrně často setkávám s nepochopením účelu a vůbec smyslu výchovné péče pro děti romského etnika. Někteří lidé z mého okolí bohužel zastávají názor, že výchovná péče o romské děti je zbytečná a nemá cenu. I tato skutečnost mě přiměla k volbě tohoto tématu. Myslím si, že žádná vynaložená péče o dítě, není zbytečná.

V současné době pečuje naše zařízení o 39 dětí, z toho více jak polovina těchto dětí patří k romské minoritě společnosti. I na základě této skutečnosti jsem se ve své diplomové práci chtěla zaměřit také na problematiku péče o romské děti vyrůstající v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.

Problematika péče o děti v ústavních zařízeních je také velmi aktuální z pohledu transformace ústavní péče. V médiích se šíří různé informace, které se více či méně zakládají na různých, někdy nepodložených, informacích. Pracovníci našeho zařízení byli šokováni informacemi typu „do roka a do dne se zruší kojenecké ústavy a zavřou dětské domovy a vy budete bez práce.“ I z tohoto důvodu je v teoretické části zahrnuta kapitola s tematikou transformace ústavní péče.

Cílem teoretické části této diplomové práce je poskytnutí ucelených informací o systému péče o ohrožené děti, který zabezpečuje řádný vývoj a výchovu dítěte v případech, kdy péče biologické rodiny selhává. Dále si klade za úkol poskytnout charakteristiku romské minority s ohledem na problematiku ústavní péče o romské děti.

Teoretická část této diplomové práce podává ucelený vhled do problematiky náhradní výchovné péče o děti. První kapitola se zabývá problematikou rodiny jako takové. Je zde objasněna definice pojmu rodina, uvedeny jsou také její základní funkce, které by měla kvalitní rodina plnit. V další části této kapitoly je rozebrána problematika rodin, které nejsou z různých důvodů funkční. V těchto rodinách může být vývoj dítěte ohrožen a dítě tak může být z rodiny odebráno. Následující kapitola popisuje

problematiku náhradní výchovné péče o děti, které nemohou vyrůstat ve své biologické rodině. Tato kapitola podává ucelený obraz jak o náhradní rodinné péči, tak o náhradní ústavní péči o dítě. Samostatná kapitola se věnuje tématu náhradní ústavní péče o děti umístěné v dětském domově. Tato kapitola se také zabývá personálním obsazením dětského domova s ohledem na pracovní náplň zaměstnanců. Následující kapitola pojednává o aktuální tematice transformace ústavní péče se zaměřením na strategie této proměny péče o ohrožené děti. Poměrně rozsáhlá kapitola je také věnována problematice romského etnika s cílem poskytnout jeho charakteristiku, a to i v kontextu historie jejich vývoje. Důležitou součástí této kapitoly je objasnění tematiky romských dětí, které vyrůstají v dětském domově. Tato podkapitola staví především na praktických zkušenostech, vyplývajících z mé profesní orientace. V neposlední řadě, je v této kapitole zahrnuto i téma vztahu romských dětí ke vzdělání a zohledněna je i problematika zapojování mladých Romů vyrůstajících v dětském domově do života majoritní společnosti.

Empirická část diplomové práce popisuje realizovaný výzkum. Cílem výzkumného šetření bylo prozkoumání a analyzování situací romských dětí, které žijí v dětském domově. Na základě tohoto cíle byly blíže specifikovány výzkumné otázky: Jak romské děti hodnotí skutečnost, že vyrůstají v dětském domově? a Jak se vyrovnávají s romstvím v souvislosti s aspektem budoucího uplatnění na cestě životem? S ohledem na povahu výzkumného cíle byl zvolen kvalitativní výzkumný design. Ke sběru dat byla použita metoda individuálních rozhovorů s respondenty. Získaná data byla poté analyzována pomocí otevřeného, axiálního a selektivního kódování. Dle mého názoru byl zvolený výzkumný design velice přínosný. Informace získané přímo od respondentů, kterých se téma zásadně dotýká, mají velkou výpovědní hodnotu a měly být poskytnuty těm, kteří jsou ohledně výchovné péče o romské děti příliš skeptičtí a netolerantní.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina je důležitá pro každého z nás

Téma diplomové práce pojednává o tématu náhradní výchovné péče o děti a především se dotýká aspektu náhradní výchovné péče o romské děti, které vyrůstají v dětských domovech v naší republice. Když se řekne náhradní výchovná péče, každý si jistě domyslí, že se tato péče neodehrává přímo v biologické rodině dítěte, a to zejména kvůli tomu, že v tomto slovním spojení je uvedené důležité slovo „náhradní“. Náhradní péče se využívá v případě, kdy dítěti vlastní – biologická rodina, není schopna péči o něj kvalitně zastat z různých důvodů. Když se řekne rodina, jistě toto slovo v každém z nás vyvolá nějakou asociaci. Někdo si vzpomene na své rodiče, na radostné dětství, na vlastní rodinu, kterou založil nebo hodlá založit, na svoje šikovné děti. Někomu se bohužel vybaví asociace, které nejsou příliš pozitivního charakteru. Pro někoho může být se slovem rodina také spojena asociace jako je například bolest, rozvod rodičů, chudoba, nemožnost vyrůstat se svými biologickými rodiči. Slovo rodina tak není pouhý pojem, slovo. Rodina je velice významným činitelem v životě jedince. To, v jaké rodině se narodíme, zcela jistě ovlivňuje náš budoucí vývoj a socializaci. Význam rodiny jako takové, spatřujeme již od nepaměti. Matějček (1994) potvrzuje skutečnost, že rodina je velmi důležitou jednotkou pospolitosti a potvrzuje její historickou podmíněnost.

1.1 Definice rodiny a její základní funkce

Vyvstává otázka, jak můžeme definovat pojem rodina. Každý z nás by jistě vytvořil svoji vlastní definici rodiny s ohledem na aspekty, které jsme si výše uvedli. Rodinu lze charakterizovat jako více či méně početnou skupinu osob, kterou spojují pokrevní a příbuzenské vazby. Rodina může být také charakterizována jako určitá jednotka společnosti, jež plní určité funkce, které v sobě zahrnují především péči o členy rodiny jako takové. Nyní si pro přiblížení charakteristiky tohoto pojmu ještě uvedeme několik definic od různých autorů.

Matějček (1994) definuje rodinu jako společenskou instituci, jejíž existence je historicky podmíněná. Uvádí, že rodina vznikla na základě pohlavního pudu, který ovlivňuje rozmnožování jedinců. Autor také zdůrazňuje další úkoly rodiny, ke kterým patří zejména zplozené potomstvo ochraňovat, pečovat o něj, socializovat jej prostřednictvím výchovy a vzdělání, s ohledem na aspekt, aby v životě v co největší míře obstálo.

Co se týká definice rodiny, s ohledem na sociologický aspekt, Výrost, Slaměník (1998) definují rodinu jako socializačního činitele, který je nejuniverzálnějšího charakteru. Rodina zprostředkovává jedinci jisté vzory, se kterými se identifikuje. Rodina také pomáhá objasňovat, jaké chování je typické pro mužskou a ženskou roli. S tímto názorem bych si dovolila trochu polemizovat, protože v dnešní moderní společnosti dochází ke stírání takzvané typických mužských a ženských rolí, kdy role každého pohlaví se stávají, s ohledem na historické souvislosti, více univerzální, než tomu bylo dříve.

Matoušek (2003) poukazuje na fakt, že většině lidí se při vyřčení slova rodina vybaví jednotliví členové úzké rodiny, jako jsou rodiče (matka, otec) a děti. Dále také zdůrazňuje, že rodinné vazby jsou velmi důležité. Označuje je jako jistá pouta, která jsou v životě jedince nenahraditelná. Mezi pouta, jež mohou rodinu spojovat, patří například láska, bezpečí, pocit sounáležitosti. Jako další pojítko uvádí skutečnost, že rodina žije pospolu pod jednou střechou. Společné soužití pod jednou střechou podporuje vytvoření takzvané typické atmosféry rodinného krbu. Rodina se dle něj tak stává místem, kde může člověk zakotvit, kde je mu dobře.

S ohledem na výše uvedené definice můžeme tedy zdůraznit jisté charakteristiky, které slovo rodina zakotvují a definují. Zdravou rodinu bez výskytu patologií můžeme tedy chápat jako:

- určitou charakteristickou jednotkou v rámci společnosti vyskytující se napříč historickým kontextem
- pospolitost vzniklou na základě pohlavního pudu
- jednotku společnosti zaštiťující důležité funkce

- univerzální socializační činitel
- podporu při zprostředkovávání vzorů, s nimiž se jedinec může identifikovat
- bezpečný prostor pro sdílení a naplňování pocitů jako je láska, bezpečí, sounáležitost

Výše uvedené charakteristiky vystihují popis rodiny, která kvalitně plní svoje funkce. Funkce rodiny jsou dalším důležitým aspektem, který lze při hodnocení kvality rodinného prostředí, využít. Kvalitní rodinné prostředí se dá zhodnotit z hlediska určitých funkcí, které si nyní podrobněji charakterizujeme. V rámci kategorizace byly autory vymezeny základní funkce, které jsou pro správný chod rodiny velmi důležité. Základní funkce rodiny uvádí ve své publikaci například Lovasová (2006). Ta mezi základní funkce rodiny řadí funkci biologickou, materiálovou, výchovnou a emocionální. **Biologická funkce** je důležitá z hlediska uspokojování základních životních potřeb členů rodiny, ale také z hlediska uspokojení sexuálních potřeb, včetně rozmnožování a plození potomků. Další funkcí rodiny je **funkce materiálová**. Tato funkce podporuje zajištění stability rodiny prostřednictvím ekonomické činnosti, jejímž cílem je hmotné zabezpečení rodiny. **Výchovná funkce** rodiny zabezpečuje výchovu jedince, která by měla směřovat k podpoře zdravého vývoje jedince. Pokud je výchovná funkce správně naplňována, jedinec by měl být schopen kvalitně se začlenit do společnosti. Velmi podstatnou funkcí je také **funkce emocionální**. Funkce emocionální neboli citová, ovlivňuje jedince co do citového zázemí a citového rozvoje jedince. Není možné, aby tuto funkci, zaštiťovala místo rodiny, jiná instituce.

Jak je z výše uvedeného výčtu funkcí patrné, tyto jsou vzájemně propojené a na sobě závislé. Dobře fungující rodina musí všechny funkce dostatečně naplňovat tak, aby nedošlo k nerovnováze. Ta by totiž narušila plnění funkcí ostatních. Jako příklad si můžeme uvést například dlouhodobější narušení materiální funkce. Správné pojetí materiální funkce, jak již bylo výše uvedeno, slouží k zabezpečení rodiny především v ohledu hmotných statků. Pokud nebudou rodiče ekonomicky aktivní, nebudou moci naplnit některé aspekty funkce biologické, která v sobě mimo jiné zahrnuje uspokojení základních životních potřeb. V rodině pak může docházet k rozepřím, které povedou k narušení složky výchovné – rodiče už tak nemusí být

pro svoje děti vzorem a přirozenou autoritou. Rozepře mohou narušit i složku emocionální, kdy nebude docházet k dostatečnému uspokojení emocionálních potřeb a budou se spíše projevat emoce negativního charakteru. Lze tak usoudit, že celá rovnováha rodinného prostředí bude narušena a bude tak vytvořen prostor pro rozvoj určitých patologií.

Na funkce rodiny lze nazírat i z hlediska psychologického. Helus (2007) ve své publikaci uvádí deset základních psychologických funkcí. Rozdělení autora v sobě zahrnuje funkce výše uvedené, jejich charakteristika je ale podrobněji strukturovaná:

- **Rodina uspokojuje primární potřeby dítěte:**

Uspokojování těchto potřeb se děje hlavně v raných fázích života. Dochází k uspokojování biologických a psychických potřeb. Jen tak může vzniknout předpoklad pro správný raný rozvoj jedince. Pokud dochází v okolí jedince k náhlým změnám a podmínky se stávají nestabilními, jedinec vyjadřuje svůj postoj prostřednictvím nervozity a netrpělivosti. U dítěte se začne rozvíjet pocit strachu, nejistoty a rozvoj jedince může ustrnout.

- **Podporuje a uspokojuje organickou přináležitost dítěte:**

Pro dítě je důležité mít naplněnou potřebu domova, potřebuje vědět, že někam patří. Dále potřebuje mít člověka, který se mu bude věnovat a bude tu pro něj. Tyto skutečnosti jsou podstatné především z důvodu identifikace dítěte. Potřeba identifikovat se s někým je velmi důležitá pro zdárný vývoj jedince a jeho socializaci. V opačném případě by vývoj ustrnul a mohl by vzniknout prostor pro vznik možných poruch.

- **Poskytuje dítěti akční prostor již od útlého věku:**

Dítě má tedy možnost se projevit, realizovat se v různých činnostech – rodina mu poskytuje prostor pro další rozvoj a posiluje schopnost dítěte jednat. Dítě si tak uvědomuje, že může něco dokázat a zažít.

- **Uvádí dítě do vztahu k věcem, které jsou rodinným vybavením:**

Dítě se učí mít vztah k vybavení domácnosti. Tato funkce podporuje uvědomění si, že pro každého člena domácnosti mají jisté věci jistou hodnotu a něco pro něj

znamenají. Dítě se tak učí zacházet s věcmi opatrně a s úctou. I samo dítě má předměty, které považuje za vlastní. Mohou to být například hračky, o které se stará a opatruje je.

- **Podílí se na prožitku dítěte jako dívky či chlapce:**

Tato role se odvíjí od mužské role otce, případně dědečka a ženské role matky, případně babičky. V současné době se ale rozdíl mezi mužskou a ženskou rolí částečně stírají a rozdíl mezi rolemi není tak odlišný, jako dříve.

- **Poskytuje dítěti vzory a příklady:**

Vzory na dítě působí prostřednictvím láskyplného vztahu s matkou, otcem. Děti napodobují jednání svých rodičů. Spatřují v druhých lidech osobnost a sami se učí takovou osobností být.

- **Zakládá a podmiňuje vědomí povinnosti:**

Zodpovědnost, úcta, ohleduplnost jako něco, co k životu neodmyslitelně patří. Toto si dítě nejlépe uvědomí, pokud jej budeme zapojovat do běžných činností rodiny.

- **Uvádí jedince do mezigeneračních vztahů:**

Učí tak dítě chápat věkovou rozmanitost ostatních osob z jeho okolí.

- **Rozvíjí představivost dítěte týkající se širšího prostředí mimo rodinu:**

Tato skutečnost se děje prostřednictvím kontaktu s rodiči, sourozenci, prarodiči, ale i s ostatními příbuznými a známými rodiny. Dítě se pak nebojí širšího světa a je schopno navazovat vztahy s okolím.

- **Rodina je prostředí, kde nalezne jedinec radu, pomoc, pochopení i v těžkých chvílích:**

Je místem, kde jedinec nalezne pomoc a podporu v těžkých chvílích.

1.2 Rodiny, jejichž základní funkce jsou narušeny

Na úvod kapitoly jsme si uvedli definici rodiny a její základní funkce. Je nezpochybnitelné, že fungující rodina je základním předpokladem pro správný vývoj

jedince a pro jeho správnou socializaci. To vše jsou skutečnosti, díky kterým má jedinec možnost stát se plnohodnotným členem společnosti. Bohužel v dnešní době existují i rodiny nefunkční a patologické. Těchto rodin stále přibývá. Tento fakt má ovšem závažný vliv na vývoj jedince, pokud v takovéto rodině vyrůstá. Abychom pochopili, které rodiny jsou z tohoto hlediska rizikové, uvedeme si na úvod ještě dělení rodin z hlediska funkčnosti:

Velmi rozšířenou typologii rodin uvádí ve své publikaci Matějček (1986). Autor dělí rodiny z hlediska toho, jakým způsobem zastávají výchovnou péči u dítěte. Rodiny tak rozděluje na funkční, problémové, dysfunkční a afunkční.

Funkční rodina je rodinou „zdravou“, bez patologie. Bezproblémově plní všechny požadavky, které na ni společnost klade. Požadavky bývají většinou biologického, kulturního, ekonomického, výchovného a rekreačního charakteru. **Problémová rodina** je rodina, ve které se vyskytuje nějaká porucha funkce rodiny. Dítě ale není ohroženo ve vývoji. Narušení funkce bývá většinou řešitelné a odstranitelné. **V dysfunkční rodině** je již funkce rodiny vážně narušena a z tohoto důvodu je i závažně ohrožen vývoj dítěte. Rodina není schopna problém sama vyřešit, je nutno jí pomoci zásahem z vnějšku. **Afunkční rodina** neplní svou funkci. Je to rodina výrazně patologická, může se v ní vyskytovat například fyzické či psychické týrání. V této rodině je život a vývoj dítěte velmi ohrožen.

Nefunkčnost rodiny je jedním hlavních důvodů náhradní výchovné péče o děti, které bohužel neměly to štěstí narodit se do harmonické rodiny. Dalším z možných faktorů, které se podílejí na harmonickém vývoji jedince, je význam citové výchovy v rodině. Citová výchova by měla neodmyslitelně patřit do výchovných metod rodiny. Promítá se jak do vývoje jedince, do jeho postojů v dospělosti a souvisí i s citovou vyzrálostí jedince. Problematikou citové výchovy se zabýval Matějček. Matějček (1986) uvádí, že na základě nesprávného fungování citové výchovy v rodině, mohou vznikat nerovnováhy, která nazývá jako určité nestability rodiny. Matějček (1986) se zmiňuje o **dvou základních formách nestability rodiny**:

- **nestabilní rodinná jednotka:**

Situace nastává tehdy, když jeden partner od rodiny odejde nebo umře. Tuto skutečnost lze poměrně snadno statisticky zjistit a proto je možné takovéto rodině včas a vhodně pomoci.

- **rodina tzv. prázdná skořápka:**

Rodina se navenek jeví jako stabilní, ve skutečnosti je však spíše založena na vzájemném užitku. Jedinci si nejsou skutečnou citovou oporou. Takové rodiny jsou navenek často těžko statisticky rozpoznatelné, a proto je těžké jim včas a vhodně pomoci.

Z rozdělení Matějčka (1986) je zřejmé, že snáze se dá pomoci takzvané nestabilní rodinné jednotce. Tento typ rodinné jednotky je okolím snáze rozpoznatelný, lépe tak může proběhnout depistáž těchto rizikových rodin a následná snaha o sanaci s cílem zmírnit dopady způsobené nerovnováhou rodiny. Naopak rodina, která se tváří před veřejností jako funkční, je hrozbou jak pro společnost, tak pro jedince v ní žijící. Pokud si sama rodina neuvědomí a nepřizná, že má problém, který by se měl řešit, existuje reálná hrozba, že dojde k trvalému rozvratu rodiny. Situace, která by se dala včas řešit, tak narůstá do obřích rozměrů a pokus o včasnou sanaci defacto selhává.

Problematikou nefunkčních rodin se zabýval i Helus (2007), který rozpracoval **typologii rodin se sklonem k možnému rozvoji jisté patologie**. Hlavní myšlenkou autora je skutečnost, že v každé z následujících rodin existuje riziko, kdy určitý aspekt může nastartovat patologickou kariéru rodiny:

- **Nezralá rodina:**

Rodinu tvoří rodiče, kteří nejsou na rodičovskou roli zralí, neoplývají životními zkušenostmi, které jsou stěžejní pro schopnost být dobrým rodičem. Dítě bývá většinou nechtěné, protože těhotenství bývá nečekané a neplánované. Mladí lidé nemají utříděné názory, životní hodnoty a mnohdy nejsou ještě schopni postarat se sami o sebe, natož tak o svého potomka. Při péči o dítě nedokážou objektivně posoudit důsledky své výchovy a péče o dítě. V citové oblasti jsou ještě nevyzrálí, často propadají výbušnému

chování. Všechny tyto negativní podněty působí kontraproduktivně a mají bohužel trvalé následky.

- **Přetížená rodina:**

Přetížená rodina působí na první dojem idylicky. Bohužel je tomu ale jinak. Rodiče jsou sice vyzrálí, chtějí dítě vychovávat, pečovat o ně. Děti bývají chtěné a jejich rodiče je milují. Z důvodu vysokého pracovního nasazení a přetíženosti rodičů jejich děti ale strádají. Není tomu tak u všech přetížených rodin. Některé totiž dokážou mobilizovat své síly v případě, že se vyskytne nějaká krize. Bohužel, ale existují i rodiny, které při náznaku sebemenší krize propadají panice. Spouštěčem krize může být například narození dalšího dítěte, nemoc v rodině, bytové či ekonomické problémy.

- **Ambiciózní rodina:**

Na první pohled opět nelze poznat, že v takové rodině není něco v pořádku. Celý problém pramení zejména z velké touhy rodičů po uplatnění, prahnou po dobré kariéře a dobrém finančním ohodnocení. Rodiče namísto toho, aby se svému dítěti věnovali, jej zahrnují drahými dárky. Děti žijící v takových rodinách mají po materiální stránce vše, na co si vzpomenou, avšak citově strádají.

- **Perfekcionistická rodina:**

Rodina je orientována na dosahování vysokých výkonů a výborných výsledků – nic jiného není přípustné. V takovém rodinném prostředí je na dítě vyvíjen obrovský tlak na dosahování výsledků. Dítě samotné nemá radost z jakékoliv činnosti, naopak má strach, aby obstálo a vše bez problémů zvládlo. Díky tomuto typu rodiny dochází k trvalému narušení vztahů mezi dítětem a rodiči. Toto narušení vztahu se prohlubuje zejména v dospívání. Dítě často začne využívat tzv. úniků. Únik je obranná reakce, kdy dítě předstírá nemoc, nevolnost jen aby se vyhnulo tlaku, který je na něj vyvíjen. Dále může docházet k rozvoji dalších patologických jevů, jako je například toulání či záškoláctví.

- **Autoritářská rodina**

Vztahy a atmosféra v takové rodině jsou ovládnány formou příkazů, nařízení a zákazů. Dítě nemá prostor se samostatně rozhodnout, vyjádřit svůj názor a být za něj zodpovědné. V této rodině nedostává dítě prostor pro realizaci sebe sama. Dochází k frustraci, ta může vést k apatii, ale například i k averzi vůči veškerým autoritám. Zdrojem autoritářství v rodině bývá velmi často otec.

- **Rozmazlující rodina:**

Středobodem zájmu všeho dění této rodiny je dítě. Rodiče se snaží dítěti ve všem vyhovět. Tato rodina poskytuje dítěti pocit bezpečí a zázemí, ale nepodporuje v něm rozvoj odpovědnosti za jednání dítěte. Dítě také není schopno uznávat názory druhých a také začne přenechávat odpovědnost za své činy rodičům. Není schopno ani samostatně řešit problémy, které se vyskytnou.

- **Rodina nadměrně liberální a improvizující**

V této rodině se jednání a plnění určitých požadavků děje pouze na základě vnějších či vnitřních okolností nebo dokonce na základě náhody. V takovémto případě rozhodně nemůžeme hovořit o výchovném postupu. Dítěti se nedostává řádu, nejsou stanovena určitá pravidla soužití. Dítě je zmatené, nikdy si nebude jisté, kde jsou hranice, za které nemůže ve svém chování a jednání zajít. Rodiče často obhajují nejistou výchovu tím, že dítěti důvěřují a nechtějí ho zbytečně omezovat bezpočtem norem, příkazů a zákazů. Dítě, jak jsme se již zmínili, vyrůstá v nezdravém prostředí, které podporuje vznik a rozvoj různých patologií, jako je například lenost, únik k návykovým látkám či rozvoj prospěchářství a egoismu.

- **Odkládající rodina**

Rodinu odkládající lze charakterizovat jako rodinu, která je buď nezralá, přetížená nebo například i přehnaně cílevědomá, ambiciózní. Ve všech uvedených případech musíme naznat, že s takovými typy rodin není zcela jistě vše v pořádku. V případě rodin nezralých, to může být především z důvodu věku, kdy se dítě narodí příliš mladým rodičům, kteří nemají ještě vytvořené vhodné zázemí a prostředí pro výchovu dítěte, nemají pevně vytyčené životní cíle a nejsou si jisti svými životními

hodnotami. Rodina, která je přetížená nebo která má vysoké ambice, popravdě nemá na výchovu dítěte čas a je pro ni jednodušší, když dítě svěří do rukou někoho jiného. Lze říci, že v odkládajících rodinách se dítě takzvaně odloží do něčích rukou, které se mají o dítě starat a vychovávat je. Dítě se tak může ocitnout v péči ostatních rodinných příbuzných či v rukou kamarádů, ale může být umístěno případně i do nějakého zařízení. Tento typ rodiny a její styl výchovy může vést k velmi neblahým následkům. U dítěte se může rozvinout deprivací syndrom. Ten může vzniknout na základě nejistoty, která na dítě neustále působí. Dítě tak nemá vytvořen vztah k věcem, které jsou jeho. Pochybuje o velmi cenné hodnotě, a to o hodnotě domova, protože je často zmatené a vlastně vůbec neví, co je to domov a kde ho vůbec má. Má také problém pochopit kam až může zajít ve svém chování, co je správné a co nikoliv.

- **Disociovaná rodina**

Rodina disociovaná je rodinou s vážně narušenými vnějšími a vnitřními vztahy. V takové rodině není podporován pocit sounáležitosti a harmonického rozvoje. Všichni členové rodiny trpí. Pokud jsou v rodině narušeny vnitřní vztahy, znamená to, že nefungují vztahy uvnitř rodiny jako takové. Každý člen rodiny se spíše zabývá sám sebou, svými pocity, potřebami a to vše bez ohledu na ostatní členy rodiny. Lze říct, že v takové rodině se každý chová jako sobec. Nikdo nemá zájem o pocity a potřeby ostatních, jde mu jen o to, aby vhodně uspokojil ty svoje. V takové rodině může docházet ke konfliktům, které podporují rozvoj nedůvěry a napětí. Vše může dojít tak daleko, že začne docházet i ke vzniku fyzického nátlaku, tedy k domácímu násilí. Nelze také vyloučit i vznik a rozvoj dalších patologických jevů, jako je například užívání návykových látek, zanedbávání rodičovských povinností či nevěra rodičů. Dítě je z takové situace nesmírně zmatené a vystresované, má strach z rozpadu rodiny a dochází u něj k závažné citové deprivaci. Pokud jsou narušeny vnější vztahy, rodina se uzavírá do sebe, nekomunikuje s okolním prostředím nebo naopak se s okolním prostředím dostává do konfliktu. Pokud se rodina od ostatních izoluje, nedochází ke kontaktu s širší rodinou, s přáteli, s jinými sociálními skupinami, ale dokonce nemusí docházet ke kontaktu s institucemi. Rodina tak nevyhledává kontakt s okolím z různých důvodů. Může trpět pocitem vlastní důležitosti a myslet si, že jí okolí nemá co nabídnout. U rodin může také při kontaktu s okolím docházet k různým konfliktům

a třenicím. V takových případech nelze považovat otevřenost vůči okolí za přínosnou. Na závěr je třeba podotknout, že přílišná vnější izolace rodiny, ale i přílišná vnější otevřenost bývá na škodu, protože nedochází k vhodnému formování osobnosti a rozvoji prosociálního chování v té správné míře.

Dle mého názoru se autor především snažil poukázat na to, že v každé z výše uvedených charakteristik rodin existuje vždy určité slabé místo, kvůli němuž může dojít k rozvoji patologie. Dítě tak ve své rodině získává a přijímá za své nevhodné vzorce chování, které jej mohou negativně poznamenat do budoucna. V dnešní moderní a uspěchané době je takových rodin bohužel mnoho. Každý z nás si nepochybně vybaví nějakou rodinu ze svého okolí. Je nutné podotknout, že rizikovou rodinou tak nemusí být pouze rodina s nižším sociálním statutem, ale i rodina, ve které nechybí materiální zabezpečení a rodiče jsou vzdělaní, vykonávají společensky vysoce hodnocené povolání. Nabízí se tak otázka, jakých činitelů by se měl člověk vyvarovat, aby se z jeho rodiny nestala rodina s rizikem rozvoje patologie. V souvislosti s výše uvedenou charakteristikou rodin, lze vysledovat určité aspekty, které toto riziko zvyšují. Rodinu by, pokud je to možné, měli zakládat lidé, kteří jsou vyzrálí a připravení na to, stát se rodiči. Rodiče by měli své dítě milovat a v co největší míře se zasadit o to, aby se harmonicky vyvíjelo a bylo ve svém rozvoji podporováno. Pokud někdo bere dítě jako něco, co se mu bohužel přihodilo a to ještě ve věku, který mnohdy nepřesahuje ani hranici 20 let, pak s ohledem na tuto situaci již lze spatřovat prvotní náznak, určité slabé místo, který může být spouštěčem pro rozvoj patologie. Rodiče, kteří nejsou na rodičovství zralí a i po narození dítěte nejsou ochotni přehodnotit svoje životní priority, bohužel nemohou dítěti dát vše, co si zaslouží a co by se od biologických rodičů dítěte očekávalo. Nemám tím na mysli zahrnout dítě luxusem a přepychem, ale poskytnout mu dobré podmínky pro jeho rozvoj třeba tím, že se dítěti budu věnovat, zajímat se o jeho rozvoj jak tělesný, tak i emocionální, budu si všímat jeho schopností a dovedností a zasadím se o jejich posílení v co největší míře. Prostor pro vznik a vývoj patologie se může vyskytnout ale i v rodinách dobře situovaných, kde je péče o vlastní děti zanedbávána z důvodu přílišné pracovní zaneprázdněnosti rodičů. Rodiče se tak snaží nedostatečnou péčí o rozvoj dětí kompenzovat například drahými hračkami, luxusními dovolenými, kde se jim alespoň částečně snaží vynahradit to, co díky pracovní vytíženosti jindy nestihnou. Dítě je tak po materiální stránce zajištěné, to je ale tak

jediné. Dalším negativním aspektem může být i nevhodně zvolený styl výchovy. Vždy je třeba si uvědomit, že přílišné zákazy, nadměrné vynucování autority nebo naopak přílišná volnost a liberální postoj k výchově dítěte, nemusí přinášet dítěti užitek. Stejně tak nemá smysl dítě přílišně rozmazlovat a ochraňovat před jakýmkoliv negativním podnětem. Dítě pak bude spoléhat na to, že se rodiče vždy postarají a za každých okolností ho ochrání. Nikdy tak nepocítí jaké to je, mít odpovědnost za sebe samého, za své vlastní činy a v dospělosti už si bude velmi stěžít zvykat na to, že život je někdy krutý. Podle mého názoru je nejhorším příkladem péče rodičů o děti, která byla Helusem (2007) nazvána jako rodina odkládající. V tomto případě péči o dítě nezajišťují rodiče, ale jiné osoby, případně i instituce. Dítě je zkrátka odloženo k někomu jinému nebo někam jinam, kde je za dítě přebírána zodpovědnost. Tato výchovná péče by se již dala charakterizovat jako náhradní výchovná péče. Problematikou náhradní výchovné péče ve smyslu institucionální péče se budeme zabývat podrobněji v následujících kapitolách.

Z výše uvedeného vyplývá, že rodiny funkční bez náznaků určité patologie, je třeba si vážit. Bohužel ani zde není vyhráno, protože v dnešní době se může lehce vyskytnout problém, který rozvoj patologie nastartuje. Současná doba bohužel moc klasickému vzorci rodiny tak, jak to bylo dříve, neprospívá. Tradiční rodina jako základ lidské společnosti, kterou jsme znali v dřívějších dobách, už dnes není standardem. Rozvodovost v rodinách narůstá geometrickou řadou. Spousta lidí již v dnešní době nespátříje důležitost v instituci sňatku a často přivádí na svět dítě do neutěšené situace, ať už v rodinném uspořádání nebo například také do neutěšené ekonomické situace. Vždy je třeba mít na paměti fakt, že je velmi snadné do jisté patologie sklouznout, horší je ji však řešit a napravovat. Pro případy rodin, kde již výchova dítěte není možná a je pro něj ohrožující, dokonce život ohrožující, existuje v naší republice institut náhradní výchovné péče.

2 Náhradní výchovná péče o děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině

Pro každého z nás by měla být rodina místem, kde se nám dostane pocitu lásky, bezpečí a také řádné výchovy. To vše je důležité zejména z důvodu, aby z nás vyrostli samostatní jedinci, kteří budou schopni v životě obstát. Úspěšný jedinec by měl být schopen žít samostatným způsobem života, chovat se a jednat čestně, tak aby nepoškodil ostatní. Vyzrálý a samostatný člověk dodržuje normy společnosti, je ekonomicky aktivní a dokáže zabezpečit svoji rodinu. Pokud dá život nové lidské bytosti, bude schopen se o ni postarat a vychovat ji tak, aby i ona byla schopna zdravého vývoje a později i samostatného a spokojeného života. Ne vždy tomu tak, ale je. Pokud není rodina schopna o dítě pečovat, poskytovat mu vše, co dítě potřebuje, hlavní roli přejímá takzvaný institut náhradní výchovné péče. Tato hlavní myšlenka je deklarována i velmi důležitým dokumentem, který hájí zájmy a práva dětí. Tímto dokumentem je Úmluva o právech dítěte, která je v naší republice zveřejněna jako zákon č. 104/1991 Sb. a patří mezi základní dokumenty, jež ukotvují práva dítěte. Z tohoto dokumentu si vyzvedneme zejména fakt, že: *„dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem, který mu zabezpečí náhradní péči“* (Zákon č. 104/1991 Sb., článek 20, bod 1).

Radvanová, Koluchová, Dunovský (1979) zdůrazňují myšlenku, že ztráta vlastních rodičů, ať už je způsobena jejich úmrtím nebo skutečností, kdy o dítě nemohou pečovat, je pro dítě ohrožujícím faktorem a to zejména z hlediska možného narušení vývoje dítěte. Společnost musí mobilizovat síly, aby bylo možné zachovat jistotu a bezpečí pro zdravý vývoj dítěte.

V rámci náhradní výchovné péče je zdůrazněno zachování především těchto principů:

- dítě bude mít možnost „navázat se“ na osobu vychovatele, dospělou osobu, která mu umožní zažít pocit vlastního domova a pokusí se mu nahradit vlastní rodiče

- dítěti bude poskytnuto nové prostředí, které mu pomůže trvale nahradit původní domov a pomůže mu tak znovu pocítit bezpečí a pocit sounáležitosti, a to jak v úzkém okruhu osob, tak i v širším společenství lidí
- umožní dítěti začlenit se mezi sourozence různého věku a pohlaví, tento aspekt je velmi zdůrazňován v rámci skupinové pěstounské péče

(Radvanová, Koluchovská, Dunovský, 1979)

2.1 Náhradní rodinná péče

V České republice, jak jsme již zmínili, můžeme rozdělit náhradní péči o dítě na náhradní rodinnou péči a náhradní ústavní péči. Nyní se budeme podrobněji zabývat problematikou náhradní rodinné péče, abychom si přiblížili její jistá specifika. Pokud dítě nemůže z různých důvodů vyrůstat ve své biologické rodině, může být svěřeno do péče takzvané náhradní rodinné. Jak již z názvu vyplývá, tato péče by se měla svým charakterem podobat péči, jakou běžně poskytují biologičtí rodiče svým dětem. Prostor, ve kterém se tato výchovná péče o dítě odehrává, by se mělo co nejvíce podobat běžnému rodinnému prostředí. Náhradní rodinná péče se v České republice uskutečňuje prostřednictvím adopce (neboli osvojení), pěstounské péče, hostitelské péče nebo péče poručnické.

2.1.1 Adopce (osvojení)

Adopci neboli osvojení, můžeme charakterizovat jako náhradní péči, jež je pro dítě nejvíce vhodná a žádoucí. Také se v maximální míře podobá běžné péči o dítě tak, jak se to děje v rodině biologické. Péče tedy probíhá v rodinném prostředí osvojitelů. Adopcí vznikne mezi osvojeným dítětem a osvojitelem takový vztah, jako mezi rodiči a dětmi. Mezi osvojeným dítětem a příbuznými osvojitele vzniká příbuzenský poměr. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově osvojeného dítěte. Adopcí zanikají veškerá práva a povinnosti mezi dítětem a jeho biologickými rodiči.

Osvojitelé, jak jsme si uvedli výše, mají stejná práva a povinnosti jako by bylo dítě jejich vlastní, biologické. Schooler (1999) uvádí, že adoptovat lze pouze dítě nezletilé, mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl.

Adoptované dítě také získává příjmení adoptivních rodičů. Čekací doba na svěřeni dítěte do péče trvá zpravidla 4-6 let, v současné době si troufám říct, že se čekací doba zkrátila. O tom, zda bude dítě osvojeno, může rozhodnout pouze soud. Před rozhodnutím soudu dochází k takzvané preadopční péči – tu lze charakterizovat jako péči probíhající před adopcí. Tuto péči hradí adoptivní rodiče na vlastní náklady. Preadopční péče slouží zejména k objektivnímu posouzení efektivnosti a naplnění podstaty adopce.

Institut osvojení právně upravuje především zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. V tomto zákoně je mimo jiné ukotveno, jakým způsobem se postupuje při zprostředkování osvojení.

O osvojení pojednává i Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a to zejména Část druhá, Hlava čtvrtá. Tento právní předpis rozlišuje dva typy adopce:

- **adopce zrušitelná = adopce 1. stupně:** Práva biologických rodičů přecházejí na adoptivní rodiče, ale v rodném listu jsou stále zapsáni biologičtí rodiče dítěte. Adopci je možné zrušit rozhodnutím soudu. Adopce 1. stupně se využívá v případě osvojení dítěte mladšího jednoho roku, protože nezrušitelně osvojit je možné pouze dítě, které je starší jednoho roku.
- **adopce nezrušitelná = adopce 2. stupně:** Osvojitelé mají veškerá práva a povinnosti jako by byli biologičtí rodiče dítěte a jsou zapsáni v rodném listu dítěte. Nezrušitelně osvojit lze dítě starší jednoho roku. Tento typ osvojení již nelze zrušit. Je možné uplatnit i takzvané mezinárodní osvojení, kdy je možné osvojit si dítě z ciziny a naopak. Toto je možné ale pouze v případě, že se dítěti nedaří najít rodinu v jeho rodné zemi.

Matějček (1999) uvádí, že jediným místem, kde zůstává zmínka o biologických rodičích osvojeného dítěte, je matriční záznam. Zde může dítě, pokud bude chtít, po osmnáctém roku života nahlédnout a zjistit tak informace o svých biologických rodičích. Tato skutečnost se týká adopce nezrušitelné.

Myslím si, že institut adopce, je nejlepší možnou variantou náhradní rodinné péče o dítě. Nyní je trendem podpora náhradní rodinné péče a ústup od ústavní péče. V současné sice moderní, ale velmi složité době, je mnoho párů bezdětných, neplodnost mužů stoupá, ženy mají problém otěhotnět a daly by všechno možné za to, aby mohly společně se svým partnerem žít a vychovávat své potomky. Náhradní rodinná péče přináší způsob, jak toto přání splnit a proměnit život dítěte, které ve své vlastní, biologické rodině, nemá šanci na rozumné přežití a kvalitní vývoj tak, aby se v budoucnu stalo plnohodnotným členem společnosti. Naštěstí, adopce dává dětem, které nemají to štěstí žít šťastně a spokojeně ve své původní rodině, šanci na lepší život. Lepší život v tom ohledu, aby i ony jednou mohly mít svoje vlastní děti, kterým předají to nejlepší a nejcennější.

2.1.2 Pěstounská péče

Druhým typem péče o dítě v rámci náhradní rodinné péče je pěstounská péče. Tento typ náhradní rodinné péče je ukotven v Zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a to v Hlavě druhé, Druhá část. Stejně jako institut osvojení, je pěstounská péče právně ošetřena i v Zákoně o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o sociálně právní ochraně dětí chápe pěstounskou péči jako formu náhradní rodinné péče, jež je státem garantovaná a kontrolovaná. Tato péče v sobě zahrnuje jak dostatečné hmotné zabezpečení dítěte, tak i přiměřenou odměnu pěstounům, kteří o dítě pečují.

Dítě, které je svěřené do pěstounské péče, nemusí být právně volné a může se stýkat se svými biologickými rodiči, kteří jsou nadále uvedeni v rodném listě a jsou stále zákonnými zástupci dítěte. Biologičtí rodiče, pokud nejsou zbaveni rodičovských práv a povinností, mají tedy právo rozhodovat v důležitých záležitostech, které se dítěte týkají. Z tohoto faktu vyplývá, že pěstoun není zákonným zástupcem dítěte a může rozhodovat pouze v běžných záležitostech péče o dítě. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo rovněž do společné péče manželů. Tento typ náhradní rodinné péče je vhodný zejména pro děti, které, jak jsme si již výše uvedli,

nejdou právně volné, pochází z větší sourozenecké skupiny nebo jsou staršího věku. Pěstounská péče zaniká, jakmile dítě umístěné do pěstounské péče, dosáhne zletilosti. Pěstounská péče může být zrušena ještě před dosažením zletilosti dítěte, a to zejména na základě důležitých důvodů nebo také na základě žádosti pěstouna.

Kovařík (in Matějček, 1999) dělí pěstounskou péči na dva základní druhy, a to pěstounskou péči individuální a skupinovou. Individuální pěstounská péče může být vykonávána osobami, které jsou příbuznými dítěte. V takovém případě pěstounskou péči vykonávají zejména prarodiče, případně jiní příbuzní. Tento typ náhradní rodinné péče může být vykonáván i cizími osobami, které se rozhodnou být pěstouny. Skupinová pěstounská péče je vykonávána buď ve větších pěstounských rodinách, které tvoří několik pěstounských párů nebo v takzvaných SOS dětských vesničkách.

V České republice máme prozatím celkem tři SOS dětské vesničky, a to v Brně v Medlánkách, v Doubí a ve Chvalčově. V SOS dětské vesničce pečují o děti matky pěstounky, případně o děti mohou pečovat i manželské páry. Ty se starají o 4-8 dětí, které mohou být různého věku a pohlaví. Pěstounka zastává defacto pozici matky dětí, obývá s nimi dům, kterých je v areálu SOS dětské vesničky několik. Dům připomíná svojí strukturou běžnou rodinnou domácnost. Jako výhodu lze spatřovat skutečnost, že sourozenecká skupina bývá umisťována pohromadě k jedné matce pěstounce, případně manželskému páru, a nedochází tak ke zprerthání vazeb mezi dětmi. Velké plus můžeme spatřovat i v následné kontinuální péči, která napomáhá dítěti připravit se na samostatný život.

Myslím, si, že pěstounská péče je vhodnou alternativou náhradní rodinné péče v případě, kdy není možné dítě adoptovat, ať už z důvodu, že není právně volné nebo pochází z větší sourozenecké skupiny a zde by bylo obtížné umístit je k „běžným“ pěstounům. V rámci pěstounské péče mají i větší šanci děti, které bohužel neměly to štěstí a narodily se s určitým zdravotním znevýhodněním, případně s kombinovaným zdravotním znevýhodněním. Co si budeme nalhávat, tyto děti mají mnohem více ztíženou pozici než děti zdravé. Já osobně pěstouny obdivuji. Obdivuji je pro jejich odhodlání, ochotu a snahu předat kus své vlastní osobnosti, svých cenných zkušeností

a péče další generaci. Ze svého okolí slyším často myšlenku, že pěstouni jsou lidi, kterým se nechce chodit do práce, tak si vezmou několik dětí, nejlépe zdravotně znevýhodněných, aby na ně mohly pobírat různé dávky a byli zabezpečeni. Myslím si, že ke zneužívání této podpory dochází, ale v ojedinělých případech. Jako možné úskalí pěstounské péče spatřuji fakt, že dítě není právně volné a má stále zachovanou zásadní napojenost na biologické rodiče. Toto nemusí být v některých aspektech přínosné. Zvláště, když biologičtí rodiče nejsou vhodným výchovným vzorem pro dítě, negativně ho ovlivňují a negativně zasahují pěstounům do jejich výchovného působení. Vím, že se tato situace dá právně ošetřit například omezením kontaktu s rodiči, ale ne vždy jsou toto soudy ochotné řešit nebo řešit tak, aby to bylo dostatečně efektivní.

2.1.3 Hostitelská péče

Další formou náhradní rodinné péče je takzvaná hostitelská péče. Hostitelská péče se také jinak nazývá jako zástupná péče. Tento typ náhradní rodinné péče není ještě zcela dokonale upraven zákonem. O hostitelské péči se zmiňuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. V tomto zákoně je hostitelská péče charakterizována jako pobyt dítěte u jiných osob, než jsou jeho vlastní rodiče.

Hostitelská péče často probíhá u dětí, které mají nařízenou ústavní výchovu. Pod hostitelskou péčí si můžeme představit situaci, kdy dítě z dětského domova jezdí na návštěvy do rodiny jiné, než jeho biologická. Návštěvy v rodině mohou trvat od několika hodin až po několik dní. Tento typ náhradní rodinné péče není ještě zcela dokonale upraven zákonem. Standardní postup je takový, že hostitelská péče se může uskutečnit na základě souhlasu s pobytem dítěte mimo zařízení, který vydává sociální pracovník příslušného orgánu sociálně právní ochrany dětí a souhlasu ředitele zařízení.

Hostitelskou péčí vnímám jako jakýsi předstupeň péče pěstounské. Jako největší úskalí spatřuji v tom, že hostitelská péče není standardně, jako ostatní formy náhradní rodinné péče, upravena zákonem. Pracuji jako sociální pracovníce v dětském domově a sama jsem se mohla s hostitelskou péčí setkat. Bohužel mám rozporuplný pocit ze své zkušenosti s hostitelskou péčí. V současné době je velký trend umisťovat děti

do pěstounské péče, od ústavní výchovy se chce, v co největší míře, upustit. Pak, ale když má dítě z dětského domova možnost jezdit do hostitelské rodiny, sociální pracovníce z orgánu sociálně právní ochrany dětí zaujme při schvalování tohoto pobytu negativní stanovisko a vícedenní pobyt v hostitelské rodině nepovolí i přes to, že paní hostitelku velmi dobře známe, myslíme si, že hostitelská péče má na dítě dobrý vliv a paní hostitelka podstoupila i psychologické vyšetření, na základě kterého je posouzena jako osoba vhodná pro hostitelskou péči. I v zájmu dětského domova je skutečnost, aby se dítě rozvíjelo a pokud mu má být něco ku prospěchu, tak se mu to samozřejmě snažíme umožnit. Ne vždy se ale člověk v praxi setká s postupem, který by měl zohledňovat především prospěšnost a kladný přínos hostitelské péče pro dítě, když sociální pracovníce na jedné straně je proti hostitelské péči, ale na straně druhé by ihned podpořila péči pěstounskou. Proto si myslím, že by bylo vhodné, kdyby byla hostitelská péče lépe ukotvena v zákoně. Velkou roli ale zcela jistě hraje také lidský faktor, který stejně v dané věci vydává konečné rozhodnutí.

2.1.4 Poručníctví

Poslední formou náhradní rodinné péče je takzvané poručníctví. Institut poručníctví je právně ošetřen v Zákoně o rodině, č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Poručník se dítěti ustanovuje na základě rozhodnutí soudu v případě, že *„rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.“*

(Zákon o rodině, č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Hlava pátá, § 78)

Poručník zodpovídá především za řádnou výchovu dítěte a spravuje majetek dítěte. Dítě ale nemusí mít poručník ve své péči a institut poručníctví nezakládá vyživovací povinnost k dítěti. Pokud dítě dosáhne zletilosti, poručníctví zaniká.

S institutem poručníctví jsem se opět setkala při výkonu svého povolání a myslím si, že bývá ve většině případů velkým přínosem. Bohužel se často setkáváme s rodiči, kteří o své děti nejeví žádný zájem. Tito rodiče, alespoň z mé zkušenosti, žijí nevhodným způsobem života, často není možné zjistit aktuální adresu, na které

se zdržují. Pokud naše zařízení potřebuje od takového rodiče získat souhlas s tím, jestli jeho dítě smí jet na školu v přírodě, účastnit se hiporehabilitace, či podstoupit plánovaný lékařský zákrok, je to velmi obtížné a ve většině případů dokonce nemožné. V takovýchto případech soud často žádosti o ustanovení poručníka, který většinou podává sociální pracovníce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kladně vyhoví. Institut poručnictví nám tak usnadňuje práci. Poručník je mnohdy schopen lépe rozhodnout, co je pro dítě přínosné a důležité, oproti rodiči, který ani pomalu neví kolik má dětí a ve kterých zařízeních je má umístěné. Je to smutné, ale je to bohužel tak.

2.2 Náhradní ústavní péče

Kromě náhradní rodinné péče existuje v našem státě ještě institut náhradní ústavní péče. Není bohužel vždy možné, aby byly všechny děti, které nemají možnost vyrůstat ve své biologické rodině, umístěny do rodiny, ať už pěstounské nebo adoptivní. Často se tak stává z důvodu jejich handicapu, příslušnosti k národnostní menšině nebo nemožnosti zajištění náhradní rodinné péče o větší sourozeneckou skupinu. Pro tyto případy má naše republika rozvinutou síť zařízení, která péči o děti různých věkových kategorií, zajišťuje. Kojenecký ústav pečuje o děti nejmladší tak, aby jejich život a budoucí vývoj nebyl ohrožen. O větší děti pečují dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Nelze opomenout ani diagnostické ústavy, kde děti dočasně pobývají a provádí se diagnostika dítěte tak, aby bylo vybráno vhodné zařízení, do kterého bude dítě umístěno.

Je nutné mít na paměti, že do zařízení pro výkon ústavní výchovy, přichází i děti a mládež s poruchami emocí a chování. Péče o tyto děti často není v běžném rodinném prostředí zvládnutelná. V takových případech jdou diagnostika, reedukace a poradenství ruku v ruce tak, aby bylo možné vychovat jedince, který se bude schopen zapojit do běžného společenského života (Vojtová, 2005). Problematika náhradní ústavní péče je zakotvena a upravena v několika důležitých zákonech. Stěžejním zákonem je již zmiňovaný zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dále pak například Zákon o

rodině, č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

2.2.1 Kojenecký ústav:

Tento typ zařízení poskytuje péči dětem v jejich nejujtější věku s ohledem na to, aby poskytovaná péče byla komplexního charakteru s cílem eliminovat negativní důsledky zanedbané péče ze strany biologických rodičů. Kojenecký ústav poskytuje především zdravotní, terapeutickou, výchovnou pomoc ohroženým dětem a zajišťuje vhodné sociální prostředí pro optimální rozvoj dítěte. Děti se do kojeneckého ústavu umísťují buď ihned z gynekologicko-porodnického oddělení, kdy se matka po porodu dítěte zřekne nebo také v případě, kdy biologická matka odloží dítě do takzvaného babyboxu. Děti se do kojeneckého ústavu také umísťují, když podmínky pro jejich zdárný vývoj nejsou v biologické rodině vhodné a život dítěte je tak ohrožen. Tento úkon se pak děje na základě předběžného opatření, které vydává příslušný Orgán sociálně právní ochrany dětí. Takto velmi malé děti mají z hlediska umístění do nové rodiny největší šanci na to, aby mohly žít spokojeným životem v adoptivní rodině. Péče o malé děti je v kojeneckých ústavech zajišťována prostřednictvím Ministerstva zdravotnictví. Do kojeneckého ústavu bývají umísťovány zpravidla děti do 3 let, když se během doby umístění v kojeneckém ústavu nenajde žádné jiné řešení, bývají umísťovány do dětských domovů.

V následujících podkapitolách se budeme zabývat charakteristikou jednotlivých typů zařízení, dle jejich vymezení prostřednictvím zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Tyto zařízení organizačně spadají pod Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy:

2.2.2 Diagnostický ústav:

Diagnostický ústav je zařízení, které by dalo charakterizovat jako takové primární zařízení, které zpravidla přijímá děti před tím, než jsou umístěny do dětského domova, dětského domova se školou či výchovného ústavu. Je to standardní postup dle

zákona č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Do dalšího zařízení se tak dítě umísťuje na základě komplexního vyšetření dítěte a zdravotního stavu. Diagnostický ústav plní, dle zákona č. 109/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů, úkoly:

- **diagnostické:** v rámci této funkce dochází k vyšetření dítěte pomocí pedagogických a psychologických postupů
- **vzdělávací:** cílenými postupy dochází ke zjišťování úrovně znalostí a vědomostí, kterých dítě dosáhlo a na základě zjištěných výsledků se vytváří a realizují specifické vzdělávací potřeby tak, aby byl podpořen v co největší možné míře optimální rozvoj dítěte s ohledem na jeho věk a individuální charakteristiky
- **terapeutické:** tato funkce se cílenými pedagogickými a psychologickým postupy snaží o eliminaci a nápravu nežádoucího chování a sociálních vazeb dítěte
- **výchovné a sociální:** tato funkce se vztahuje k osobnosti dítěte s ohledem na jeho rodinnou situaci a sociálně právní ochranu dítěte
- **organizační:** týká se umísťování dětí do vhodných zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu, případně i mimo něj
- **koordinační:** v rámci této funkce dochází ke snaze o sjednocení a prohloubení odborných postupů tak, aby byly jednotné s ostatními zařízeními, součástí této funkce je také ověřování účinnosti postupů a snaha o sjednocení součinnosti s orgány státní správy jinými osobami, které se zabývají péčí o dítě

Do diagnostického ústavu jsou děti přijímány buď na základě rozhodnutí o předběžném opatření nebo na základě rozsudku o nařízení ústavní či ochranné výchovy. Diagnostický pobyt dítěte v diagnostickém ústavu trvá maximálně 8 týdnů.

Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, kterou tvoří 4 – 8 dětí. Dítě, které již je umístěno v zařízení pro výkon ústavní výchovy, může být znovu přemístěno do diagnostického ústavu na základě žádosti o rediagnostiku dítěte. Žádost o ni podává zpravidla ředitel zařízení, v němž je dítě umístěno. Důvodem pro rediagnostiku dítěte může být dlouhodobější zhoršení chování, nerespektování norem zařízení, nerespektování autority pracovníků zařízení či nevhodné chování vůči ostatním dětem v zařízení. Na základě nového odborného posouzení se potom rozhodne, jestli bude dítě přemístěno do jiného typu zařízení, například jestli bude z běžného dětského domova přemístěno do dětského domova se školou.

2.2.3 Dětský domov se školou

Hlavním úkolem dětského domova se školou je péče o děti, které mají nařízenou buď ústavní výchovu, nebo výchovu ochrannou. V případě nařízené ústavní výchovy je dítě umístěno do tohoto typu dětského domova v případě, že má závažné poruchy chování nebo trpí duševní poruchou, která je dočasného nebo dlouhodobého rázu a vyžaduje tak péči, která v sobě spojuje jak léčbu poruchy, tak i výchovu jedince. Dětský domov se školou může pečovat i o nezletilé matky se závažnými poruchami chování či duševní poruchou nebo s uloženou ochranou výchovou. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina s 5 - 8 dětmi. Po novelizaci zákona o ústavní výchově, lze v dětském domově se školou zřídit maximálně 4 rodinné skupiny. Do tohoto typu dětského domova jsou umisťovány děti zpravidla od 6 let věku až do dokončení povinné docházky. Dítě dochází do školy, která je při dětském domovu zřízena. Pokud během pobytu dítěte pominou důvody, kvůli kterým je zařazeno do školy, která je součástí dětského domova, může dítě navštěvovat školu, jež není součástí dětského domova se školou. Žádost o zařazení do školy mimo domov, podává ředitel dětského domova se školou. Pokud ale závažné poruchy chování trvají a dítě se po ukončení povinné školní docházky nemůže vzdělávat mimo domov, bývá přeřazeno do výchovného ústavu. Tato podmínka je dodržena i v případě, že dítě po dokončení povinné školní docházky neuzavře pracovněprávní vztah.

2.2.4 Výchovný ústav

Další institucí, která pečuje o děti se závažnými poruchami chování, je výchovný ústav. Do výchovného ústavu bývají umístěny děti starší 15 let s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Do tohoto typu zařízení lze umístit i dítě starší 12 let v případě, že má uloženou ochrannou výchovu a má velmi závažné poruchy chování, které mu brání v tom, aby bylo umístěno v dětském domově se školou. Základní organizační jednotkou výchovného ústavu je výchovná skupina, ta bývá tvořena 5 - 8 dětmi. Výchovných skupin ve výchovném ústavu bývá maximálně 6. Součástí zařízení bývá základní škola, případně škola střední. Hlavní náplní práce ve výchovném ústavu je resocializace problémových dětí tak, aby byly schopné normálního života v běžné společnosti bez porušování závazných norem.

V této kapitole jsme si shrnuli základní charakteristiky jednotlivých zařízení, které slouží pro zabezpečení takzvané ústavní výchovné péče. Tyto zařízení existují v naší republice již dlouhou dobu a za dobu jejich působnosti se v nich vystřídalo nepřehledné množství jak dětí, tak i personálu. Bohužel spousta dětí zatím nemá možnost vyrůst v adoptivní, či pěstounské rodině. V současné době se hovoří o značné transformaci ústavní péče, důležité zákony týkající se péče o děti a rodinu, byly v současné době novelizovány a chystají se další kroky v oblasti přeměny ústavních zařízení. Přesto si myslím, že ústavní výchovná péče nebude v naší republice úplně zrušena. Nebo alespoň ne výhledově v horizontu pár let. Je třeba uvědomit si, že i v dnešní společnosti se nerodí pouze děti modrooké a blondřaté, rodí se také spousta dětí se zdravotním znevýhodněním, které mají ztížený start do života. Pokud se navíc narodí v problémové rodině, která není schopna nebo se odmítá o dítě postarat a není nalezena vhodná adoptivní či pěstounská rodina, bývá ústavní péče často jediným řešením.

3 Dětský domov jako alternativa náhradní ústavní péče o dítě

Dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jsou tyto zařízení určena dětem bez závažných výchovných problémů. Dětské domovy pečují o děti s ohledem na jejich individuální potřeby a jejich hlavním cílem je postarat se o plnění úkolů výchovných, vzdělávacích a sociálních. Dle zákona, bývají do dětských domovů umístěny děti ve věku od 3 let do 18 let, které nemají závažné výchovné problémy. Běžná praxe je, že zařízení pečují o děti do doby, než ukončí svoji přípravu na výkon budoucího povolání, nejdéle však do 26 let dítěte.

Děti jsou do dětského domova přijímány na základě předběžného opatření nebo na základě rozsudku o nařízení ústavní výchovy. Děti, které jsou do dětského domova umístěny, mohou přicházet z rodin, kojeneckých ústavů, z jiných dětských domovů nebo z dětských domovů se školou, pominou-li důvody pro umístění do tohoto typu zařízení. Umístění dítěte většinou předchází diagnostický pobyt v diagnostickém ústavu. Děti bývají umístěny do zařízení tohoto typu nejčastěji z diagnostického ústavu, kde probíhá diagnostický pobyt, který napomáhá rozhodnutí o další vhodné péči. Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, kterou tvoří 6-8 dětí. Pravidlem je, že sourozenci bývají umístěni do jedné rodinné skupiny tak, aby nedošlo ke zpretrhání vazeb a k izolaci. Početnější sourozenecká skupina tedy může tvořit v dětském domově rodinnou skupinu nebo alespoň její širší základ. Děti navštěvují mateřské, základní, střední a vysoké školy, které nejsou součástí zařízení. Dětské domovy mohou také pečovat o nezletilé matky s dětmi.

Po novelizaci zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, lze v dětském domově se školou zřídit maximálně 4 rodinné skupiny. Dříve mohlo být zařizováno

6 rodinných skupin, v rámci transformace se počet rodinných skupin začíná omezovat. Do dvou let od účinnosti novely zákona by se měl počet dětí snížit a v jednom dětském domově by tak mělo být umístěno maximálně 32 dětí.

Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, vešel v účinnost v roce 2002. Jedlička (2004) uvádí, že před tímto rokem se dětské domovy rozdělovaly na dětské domovy internátního typu a dětské domovy rodinného typu. Do domovů internátního typu se umísťovaly děti z rodin, u nichž se předpokládala náprava a „ozdravení“ rodinných poměrů a byla zde jistá pravděpodobnost, že se dítě vrátí zpět do rodiny. V dětském domově internátního typu bylo možné do jedné rodinné skupiny umístit 12-15 dětí. Do dětských domovů rodinného typu byly naopak umísťovány děti osiřelé a děti z rodin, u nichž se nepředpokládala možnost návratu do rodiny z důvodu její závažné afunkčnosti. Počet dětí v jedné rodinné skupině byl v tomto případě 10-12.

3.1 Pečující personál v dětském domově

V následující podkapitole se budeme zabývat personálním obsazením dětského domova v souvislosti s jejich základními charakteristikami a náplní práce. Vzhledem k tomu, jaké povolání vykonávají, by měli být zaměstnanci dětského domova opravdu „lidmi na svém místě“, kterým půjde především o harmonický vývoj dítěte, a své povolání budou vykonávat citlivě s ohledem na jedinečnost každého dítěte.

3.1.1 Vychovatel

Péči o děti v dětském domově zajišťují především vychovatelé. V rámci náhradní výchovné péče hraje osobnost vychovatele velmi důležitou roli. Tato role je nezastupitelná a bohužel se někdy stává, že vychovatel je pro dítě nejdůležitější osobou, protože biologičtí rodiče o dítě zcela ztratili zájem.

Vychovatele můžeme charakterizovat jako pedagogického pracovníka. § 3 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů, charakterizuje pedagogického pracovníka jako zaměstnance, který: „vykonává

přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost...“. Zákon také uvádí, že pedagogický pracovník musí mít pro výkon svého povolání jisté předpoklady. Musí být plně způsobilý k právním úkonům, mít požadovanou kvalifikaci, být bezúhonný a zdravotně způsobilý pro výkon svého povolání. U pedagogických pracovníků je také kladen důraz na znalost českého jazyka.

Pracovní náplň vychovatele spočívá v přímé výchovné činnosti, měl by tak působit přímo na vychovávaného jedince s cílem rozvíjet jeho schopnosti a dovednosti, předávat vychovávanému informace a poznatky přijatelnou cestou s ohledem na mentální úroveň vychovávaného.

Je nutné zmínit, že náplň práce vychovatele spočívá i v nepřímé pedagogické činnosti, kterou vykonává v době, kdy nepečuje o děti. Do nepřímé pedagogické činnosti, lze zařadit zejména činnosti organizační povahy a přípravu na přímou výchovnou a jinou pedagogickou činnost.

Dle výše uvedené charakteristiky lze usoudit, že vychovatel je osoba, která má na dítě zásadní vliv, formuje jeho osobnost a výchovně na něj působí. Běžná praxe v dětských domovech je taková, že na jednu rodinnou skupinu připadají dva až tři kmenoví vychovatelé. Tito vychovatelé mají přidělenou rodinnou skupinu, ve které vykovávají přímou výchovnou činnost a jsou těmi, kteří znají děti ve své skupině nejlépe. Hlavní náplní je, jak jsme již výše uvedli především výchova a vzdělávání dětí, a to v rámci každodenní péče.

Počet vychovatelů připadajících na jednu rodinnou skupinu je často kritizován. Pávková (2008) se ve své publikaci zmiňuje právě o častém střídání vychovatelů na směnách. Není tak možné navázat trvalý a hluboký vztah s dítětem. Uvádí, že právě trvalý a hluboký vztah s dítětem nenavazuje vychovatel proto, aby jedno dítě neupřednostňoval před ostatními dětmi.

Myslím si, že být vychovatelem je určité poslání a alespoň ze své zkušenosti vím, že opravdový vychovatel v sobě dokáže spojit jak profesionalitu, tak i individuální přístup k dítěti, protože každé dítě je originál a musí se k němu přistupovat s osobitým přístupem. Spousta vychovatelů tuto práci vykonává s maximální snahou vychovat z dětí, které nemají tu šanci vyrůstat v rodinné péči, právoplatné členy společnosti. Ze své praxe také ale vím, že není vychovatel jako vychovatel. Nezbývá než konstatovat, že vychovatel působí jako lidský faktor, který může ovlivňovat výchovné působení na děti jak v pozitivním, tak v negativním slova smyslu. To samé se ale může stát i v rámci pěstounské péče, protože pěstoun působí taktéž jako lidský faktor v procesu výchovy dítěte. Vychovatel by se tak měl vyznačovat určitými kvalitními osobními charakteristikami jako je vytrvalost, vyrovnanost, tolerantnost. Důležitá je i psychická odolnost a psychologická způsobilost k výkonu povolání, která se testuje na základě odborného psychologického vyšetření. Bez toho vyšetření není možné povolání vychovatele vykonávat. Z dalších žádoucích vlastností, bych chtěla ještě zmínit flexibilitu, empatii, ale také například organizační schopnosti a smysl pro čest.

Pro výkon tohoto povolání je také nezbytné mít dostatečnou kvalifikaci. Tato kvalifikace se získává buď studiem na vysoké škole, a to v akreditovaném studijním programu, který je zaměřen na pedagogiku speciální, či sociální. Vychovatel získá příslušnou kvalifikaci i bakalářským studiem zaměřeným na speciální pedagogiku nebo studiem v programu celoživotního vzdělávání zaměřeným na speciální pedagogiku. Tyto skutečnosti jsou ošetřeny zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů.

Kromě vychovatelů, pracují v dětském domově další zaměstnanci, bez kterých by nebylo také možné zajistit fungování dětského domova. Personál by měl mít na paměti, že jejich veškerá činnost musí probíhat ve vzájemné shodě. Kolektiv by měl být tedy pozitivně naladěný a nemělo by v něm docházet k častým personálním změnám. Je důležité brát v úvahu základní fakt, že na formování osobnosti dítěte se nepodílí pouze kmenoví vychovatelé, ale i ostatní personál, který by měl o děti a chod celého zařízení pečovat v jednotném duchu.

3.1.2 Ředitel dětského domova

Další, neméně důležitou osobou, je ředitel/ka dětského domova. Bez této osoby by dětský domov nemohl vůbec fungovat. Ředitel/ka řídí veškerou činnost dětského domova. Rozsah práv a povinností je upraven zejména zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Působení ředitele/ky by se dalo shrnout do několika okruhů – odpovídá a řídí činnosti v oblasti jak manažerské, tak pedagogické a hlavně řídicí. Při své práci nese zodpovědnost za plnění cílů. Ručí i za to, že veškerá práce v dětském domově se děje v souladu s právními normami a na kvalitní pedagogické a odborné úrovni. Činnost dětského domova je pravidelně kontrolována prostřednictvím České školní inspekce, které poskytuje potřebnou součinnost pro provádění inspekce. Ředitel/ka zařízení také zodpovídá za další vzdělávání pedagogických pracovníků tak, aby byl personál kvalifikovaný a mohl odborně vykonávat své povolání, z tohoto titulu je zodpovědný za zajištění pedagogického dozoru nad dětmi umístěnými v dětském domově. Co se týká financování provozu dětského domova, ředitel/ka zařízení nese zodpovědnost za správné hospodaření s přidělenými finančními prostředky. Dále zodpovídá za vnitřní řád domova a o činnosti domova každoročně vypracovává výroční zprávu.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů dále upravuje práva ředitele zařízení. A to zejména práva ředitele vůči dítěti umístěnému v zařízení. Zákon uvádí například skutečnost, že povoluje pobyt dítěte u rodičů po předchozím písemném souhlasu příslušného orgánu sociálně právní ochrany dětí. Může také pobyt dítěte u osob zodpovědných za výchovu zrušit, pokud chování dítěte není v souladu s normami nebo pokud péče o dítě v rodině není dostatečně zabezpečena. Pokud osoby zodpovědné za výchovu navštíví dítě v zařízení a chovají se nevhodným způsobem, může jejich návštěvu ukončit a případně další návštěvu i zakázat. Dětem, které jsou starší 15-ti let, může povolit cestování do místa pobytu bez dozoru. Dále také například schvaluje opatření ve výchově dítěte a to ať už kladná nebo záporná.

Kromě práv a povinností, které řediteli zařízení ukládá zákon, si myslím, že správný ředitel by měl být opravdu člověkem na svém místě. Pro tuto vedoucí funkci se opravdu nehodí kdokoliv. Ředitel zařízení by měl být nejen dobrým vedoucím, ale měl by se zajímat o chod svého zařízení ze všech možných aspektů. Měl by se zajímat i o názory a potřeby svých zaměstnanců, protože dobře fungující kolektiv s dobrým vedoucím pracovníkem se odrazí nejvíce na práci celého zařízení a je tak zajištěna maximální možná součinnost spolupracovníků a tím pádem i nejvyšší efektivita práce.

3.1.3 Sociální pracovník dětského domova

Dalším, velmi důležitým pracovníkem je sociální pracovník dětského domova. Celá práce sociálního pracovníka se opírá o zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, s nímž musí být v souladu.

Na náplň práce sociálního pracovníka se zaměřím trochu podrobněji, protože tuto funkci vykonávám v rámci svého povolání. Spousta lidí vidí za prací sociálního pracovníka v dětském domově především přímou práci s dětmi, ale není tomu úplně tak. Sociální pracovník v dětském domově je pracovníkem, jehož hlavní náplní práce je především administrativní činnost. Sociální pracovník zodpovídá za spisovou dokumentaci dětí a zakládá do nich další důležité dokumenty. Každé dítě umístěné v dětském domově má svůj osobní spis. V tomto spisu jsou založeny osobní dokumenty dítěte, jako je například rodný list dítěte, osobní list dítěte. V tomto osobním listu jsou uvedeny zejména základní informace o rodičích, sourozencích a případně o předchozích zařízeních, ve kterých bylo dítě umístěno před příchodem do dětského domova. Dále se v osobním spisu nachází důležitý dokument a to rozsudek o nařízení ústavní výchovy. Bez tohoto rozsudku, který vydává pověřený okresní soud, nemůže být dítě do ústavního zařízení umístěno. Stává se, že dítě je umístěno do dětského domova na základě předběžného opatření, ale v tomto případě musí být standardně ve lhůtě dvou měsíců nařízena ústavní výchova, jinak by bylo dítě v dětském domově umístěno protiprávně. Dříve se skutečně stávalo, že dítě bylo umístěno v dětském

domově dlouhodobě pouze na předběžné opatření, v současné době by se toto dítě nemělo.

Sociální pracovník v dětském domově velmi často komunikuje s příslušnými orgány sociálně právní ochrany dětí. Každé dítě, které je umístěno do dětského domova, má na příslušném orgánu sociálně právní ochrany dětí přiděleného sociálního pracovníka. Tento pracovník jednou za čtvrt roku navštěvuje dítě v zařízení pro výkon ústavní výchovy. Sociální pracovník zpravidla během návštěvy nejprve jedná se sociálním pracovníkem dětského domova. Sociální pracovník z orgánu sociálně právní ochrany dětí zejména zjišťuje, jak dítě prospívá, jaké má zájmy, jak se mu daří ve škole, jakým koníčkům se věnuje, zda dítě nemá výchovné problémy ve škole či na domově. Během této komunikace se diskutuje i prostředí biologické rodiny, protože sociální pracovník sociálně právní ochrany dětí udržuje pravidelný kontakt s biologickou rodinou, kde provádí šetření, při kterém například zjišťuje, zda se zlepšily poměry natolik, aby byla dítěti umístěnému v dětském domově nařízená ústavní výchova zrušena a dítě se tak mohlo vrátit do původní rodiny.

Poměry v biologické rodině se přeshetřují i tehdy, pokud dítě chodí do rodiny na takzvanou „dovolenku“. Dovolenkou se rozumí krátkodobý pobyt v biologické rodině a to zejména o víkendech nebo v době prázdnin, kdy dítě pobývá v rodině několik dní včetně noclehu. Každý pobyt přes noc, byť by byl pouze jednodenní, musí schválit příslušný sociální pracovník sociálně právní ochrany dětí. Bez uděleného souhlasu nemůže dítě dovolenku u rodičů trávit. Pokud jsou během dovolenky zjištěny závažné okolnosti, které nejsou v souladu s řádnou péčí o dítě nebo například pokud se dítě během dovolenky chová nevhodným způsobem, může být dovolenka zrušena a dítě se tak vrací zpět do dětského domova dříve. Toto se nám v praxi občas stává, zejména v době letních prázdnin. Ještě bych zmínila postup, jakým se dovolenka vyřizuje. Rodič, jakožto zákonný zástupce dítěte, projeví zájem vzít si své dítě na pobyt domů, na základě této skutečnosti požádá sociálního pracovníka v dětském domově o zaslání žádosti o vyjádření k dovolence příslušnému sociálnímu pracovníkovi orgánu sociálně právní ochrany dětí, který má dítě na starost. Sociální pracovník v dětském domově tedy vytvoří žádost o vyjádření k dovolence, kterou adresuje příslušnému

sociálnímu pracovníkovi a čeká na jeho vyjádření. Pokud se sociální pracovník sociálně právní ochrany dětí vyjádří k žádosti o dovolenku kladně, nic nebrání tomu, aby dítě odešlo na pobyt domů. Může se ale stát, že má dítě například kázeňské problémy, a tak ředitel zařízení nemusí dítěti dovolenku povolit i přes to, že na orgánu sociálně právní ochrany dětí zaujímají k dovolence kladné stanovisko. Toto se však děje v našem zařízení zcela zřídka. Tímto příkladem jsem chtěla demonstrovat, že i přes povolení dovolenky ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí, zaujímá konečné stanovisko ředitel zařízení. Pokud je sociálnímu pracovníkovi dětského domova doručeno odmítavé vyjádření k dovolence, dítě bohužel na dovolenku jít nesmí. Tento postup je v standardní a děje se tak v souladu se zákonem o sociálně právní ochraně dětí. Pokud dítě nepobývá doma na dovolence přes noc, ale jedná se například o dvouhodinovou návštěvu u rodičů, je souhlas s pobytem na zvážení ředitele zařízení. V tomto případě se o dvouhodinovou návštěvu u rodičů na orgánu sociálně právní ochrany dětí nežadá. V běžné praxi se také například stává, že dítě má sice dovolenku vyřízenou, ale rodič si ho nakonec nevyzvedne a ani nás neinformuje, že si dítě na pobyt domů nakonec nevezme. Nebo rodiče projeví zájem vzít si dítě na dovolenku až ve stejný den, kdy by mělo dítě na dovolenku odejít, zkrátka rodiče mnohdy žádají na poslední chvíli. V tomto případě je jen na dobré vůli sociálního pracovníka dětského domova, zda požádá sociálního pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí o vyjádření k dovolence a zda i tento sociální pracovník bude ochoten tuto situaci řešit. Vždy se na rodiče snažíme apelovat, aby o dovolenku pro své dítě žádali s dostatečným předstihem, ne vždy se tak ale stává.

Sociální pracovník dětského domova při své pracovní činnosti dále komunikuje například s policií. Děje se tak zejména v případě, že dítě z dětského domova uteče. Po dítěti musí být neprodleně po jeho útěku zahájeno pátrání. Sociální pracovník se tedy dostaví na obvodní oddělení policie a nahlásí zde pátrání po dítěti. Nahlášení pátrání spočívá zejména v poskytnutí informací, které mohou být v pátrání po dítěti klíčové. Důležité jsou například informace, kdy bylo dítě viděno naposledy, co mělo oblečeno, zda u sebe mělo mobilní telefon nebo nějaké finanční prostředky. Velkou roli hraje také fyzický popis dítěte nebo poskytnutí informace o tom, kde by se mohlo dítě zdržovat. Ve věci útěků vede sociální pracovník takzvanou Knihu útěků, kde eviduje, které dítě

bylo na útěku, jak dlouho, kdy byla situace hlášena na policii a jaká opatření byla vykonána po návratu dítěte do dětského domova.

Další náplní práce je komunikace se soudy. Se soudy se komunikuje zejména v případech, že dítě závažným způsobem poruší společenské normy a to tak, že spáchá čin, který by byl jinak charakterizován jako trestný. V tomto případě už byl v praxi dítěti, které pod pohrůžkou násilí ukradlo jinému dítěti opakovaně malý finanční obnos, stanoven dohled probačního úředníka. Dále se na nás soudy obrací s žádostí o podání zprávy stran prospěchu, zájmů, chování a jiných aspektů péče. Zpráva bývá vyžadována na každé dítě s nařízenou ústavní výchovou dvakrát ročně. Se soudy spolupracujeme a vypracováváme hodnotící zprávy i v případech, kdy je nezbytně nutné dítě zbavit nebo omezit v jeho způsobilosti k právním úkonům, protože ne vždy jsou děti schopny činit vážná rozhodnutí a spravovat své finance a majetek. Toto se děje ale pouze v nezbytně nutných případech, kdy má dítě závažný mentální handicap a mohlo by dojít k jeho zneužití.

Sociální pracovnice také zabezpečuje vyřizování žádostí o občanské průkazy, cestovní pasy či osvědčení o státních občanstvích dětí. Na úřadech práce zprostředkovává zajištění průkazu pro osoby se zdravotním znevýhodněním či podání žádosti o příspěvek na péči.

Další, ne příliš vděčnou náplní práce sociálního pracovníka, je vedení agendy týkající se hrazení příspěvku na úhradu péče za dítě, které je umístěno v zařízení pro výkon ústavní výchovy. Rodiče často na tuto svoji povinnost nereflktují a příspěvek na úhradu péče nehradí. Pokud jsou rodiče v tíživé ekonomické situaci, může jim být na základě potvrzení dokládající jejich situaci, platba příspěvku na úhradu péče prominuta, a to i opakovaně. Bohužel se ale sociální pracovník setkává s neochotou rodičů dokládat jejich příjmy, a proto musí rodičům stanovovat platby příspěvku, i když jej rodiče nikdy neuhradí. Takto rodičům narůstá dluh, který se buď exekučně vymáhá, nebo se navrhuje na odepsání pohledávky s ohledem na skutečnost, zda je možné tento dluh vymáhat. Tato práce je velmi nevděčná a bylo by jistě lepší, kdyby dluhy evidovala a vymáhala jiná instituce než je dětský domov.

Sociální pracovník také vede agendu vkladních knížek dětí, kde zodpovídá za správnou výši spořené finanční částky, za pravidelné odvádění peněz na vkladní knížky a za připisování úroků.

Sociální pracovník poskytuje součinnost s kontrolami, které pravidelně vykonává okresní státní zastupitelství. Předkládá požadovanou dokumentaci, poskytuje při kontrole potřebná zdůvodnění a případně se také podílí na odstranění nedostatků zjištěných během kontroly.

Komunikuje také s diagnostickými ústavami v případě umístování nových dětí nebo při podávání žádosti o rediagnostiku dítěte umístěného v zařízení. Rediagnostika se provádí například při závažnějších problémech v chování, kdy se znovu posuzuje vhodnost umístění do vhodného typu zařízení.

Pracovníkům dětského domova také není ve většině případů lhotejné, kam budou směřovat další kroky dítěte po odchodu za zařízení. Sociální pracovník se podílí i na pomoci při hledání vhodného bydlení a zaměstnání dětí po ukončení pobytu v dětském domově.

3.1.4 Další pracovníci zařízení

Kromě výše uvedeného výčtu zaměstnanců, v dětském domově pracuje spousta dalších, neméně důležitých zaměstnanců. Je to například ekonom organizace, který dohlíží na tok peněz organizace ve spolupráci s ředitelem zařízení. Hradí z účtu organizace vše potřebné, kontroluje stav účtu a hospodaření s finančními prostředky. Ekonom zařízení je v kontaktu i se sociálním pracovníkem, kterému poskytuje každý měsíc přehled o úhradách příspěvku na úhradu péče, přídavků na děti a sirotčích důchodů. Společně mají také na starost odvádění finančních prostředků na vkladní knížky dětí.

Kromě ekonomů často v organizaci pracuje zdravotní sestra, která pečuje o děti po zdravotní stránce. Tato pracovnice je často v terénu, protože s dětmi navštěvuje jak

jejich pediatry, tak i různé specialisty, vzhledem ke zdravotním diagnózám dětí. V našem dětském domově máme hodně dětí s psychiatrickou medikací, takže se zdravotní sestra stará o dodržování pravidelných lékařských kontrol a správné podávání léků.

Co se týká čistoty a bezpečí prostředí dětského domova, o toto se stará tým uklízeček a údržbářů, kteří dbají na čisté prostředí s funkčním a bezpečným vybavením.

Jak je z výše uvedeného zřejmé, o harmonický vývoj dětí v dětských domovech se stará poměrně velký počet zaměstnanců, který se snaží přiblížit prostředí dětského domova v co největší míře prostředí domácímu.

4 Transformace ústavní péče

Jak si již každý z nás jistě všiml, v poslední době je velmi aktuálním tématem přeměna týkající se systému náhradní výchovné péče o děti. Je stále více zdůrazňováno, že Česká republika má velmi mnoho dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Česká republika byla také kritizována Výborem OSN pro práva dítěte, který se zabýval zejména situací dětí s nařízenou ústavní výchovou. Byl zdůrazňován především fakt, že dětem v ústavním prostředí není umožněn individuální přístup při formování jejich osobnosti. Další výtky se týkala kontaktů dětí s původní rodinou a s blízkými lidmi, kdy dochází k výraznému omezování těchto kontaktů. A v neposlední řadě byla zdůrazněna nedostatečná péče a následná pomoc dětem, které zařízení ústavní výchovy opouštějí.

Rámcová koncepce MŠMT [online]

V současné době je zcela jasné, že během následujících let dojde k velkým změnám v oblasti náhradní výchovné péče o dítě. Návrh změn a hlavní myšlenky transformace jsou uvedeny v důležitých dokumentech, které zpracovalo především Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vypracovalo Rámcovou koncepci v oblasti transformace systému náhradní výchovné péče o ohrožené děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči. Ministerstvo práce a sociálních věcí zpracovalo poměrně aktuální dokument, který pojednává o aktuálních změnách a plánech pro několik příštích let. Tímto dokumentem je Národní strategie ochrany práv dětí, která nese název Právo na dětství. V následujících podkapitolách se budeme věnovat podrobnějším charakteristikám obou dokumentů s cílem vytvořit si představu, jakým směrem se budou orientovat změny v oblastech péče o rodinu a děti.

4.1 Strategie Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zdůrazňuje a pojednává o aspektech, které jsou pro zajištění transformace a dále pak pro efektivní fungování systému péče o ohrožené děti, klíčové. Nyní si uvedeme skutečnosti, které považuje za důležité.

Aby vůbec k transformaci došlo a aby proběhla žádoucím způsobem, je důležité tuto přeměnu systému vhodně rozfázovat. Rozfázování by mělo probíhat tak, aby v určitém vymezeném období byly učiněny kroky, které budou předstupněm další přeměny. Nelze zrušit všechny kojenecké ústavy, dětské domovy a další zařízení naráz aniž by byla do detailů promyšlená a realizovatelná jiná vhodná péče o děti z rizikových rodin. Dále je nutné vytvořit takový systém služeb a informací dostupný všem občanům. Důležité je poskytnout zejména prostor organizacím poskytující služby, pomoc a podporu rodinám. To vše by mělo být zabezpečeno s ohledem na zvyšování kvality života dětí ať už vyrůstajících v rodinách, či děti vyrůstající v náhradní rodinné/ústavní péči. Pracovníci, kteří s rodinou a dětmi pracují, by měly být opravdovými profesionály ve svém oboru. Důraz by měl být kladen zejména na vzdělání a další vzdělávání těchto pracovníků. Mělo by se také zvyšovat povědomí týkající se práce různých institucí zabezpečující péči a pomoc rodinám. Pracovníci by měli přistupovat ke každé rodině a dítěti individuálně. Měli by brát ohled na jejich potřeby a pracovat s nimi na základě biologického, psychologického, kulturního a sociálního kontextu. Nové pojetí péče o dítě a rodinu by se mělo vyznačovat humánním přístupem, který v sobě bude zahrnovat i prvek destigmatizace. To znamená, že jedinci se kterými se pracuje, by v žádném případě neměli trpět negativními postoji, které by k nim mohli ostatní zaujímat. Nový systém péče o dítě a rodinu by měl také pružně reagovat na potřeby a požadavky cílové skupiny. Cílem transformace by měla být efektivnost nového systému. Ta by spočívala ve výrazně lepší péči, než je tomu v současné době. Na závěr je také třeba zdůraznit komplexnost péče, která by v žádném případě neměla fungovat tak roztržitě, jak je tomu doposud. Pomoc a podpora by tedy měla probíhat v posloupné návaznosti, která podpoří i její větší efektivitu.

4.2 Strategie Ministerstva práce a sociálních věcí

Všechny aspekty uvedené v Rámcové koncepci zohledňuje a zpracovává Ministerstvo práce a sociálních věcí ve svém aktuálním dokumentu. Tím je Národní strategie ochrany práv dětí, nesoucí hlavní název Právo na dětství [online]. Hlavním cílem této národní strategie je vytvoření funkčního systému, který by zajišťoval promyšlenou a důslednou ochranu práv dětí při naplňování jejich potřeb tak, aby bylo zachováno a podporováno právě výše zmiňované právo na dětství. Tato národní strategie se opírá především o několik důležitých principů, které je třeba vytvořit v následujících letech:

- **Zaměření na dítě:** Dítě je hlavním středobodem, v zájmu je prosperita dítěte ve všech ohledech. Dítě je třeba brát jako rovnocenného partnera, je potřeba s ním hovořit, naslouchat mu a zjišťovat, jaká jsou jeho přání. Mělo by se také podílet na řešení rodinné situace.
- **Vývoj dítěte a jeho potřeby by měly být respektovány:** Tento aspekt by měla podporovat znalost vývojových potřeb dětí. Podporovat zdravý vývoj dítěte musí všechny osoby zapojené v systému péče o dítě. Aby bylo dítě vhodně a dostatečně podporováno, budou identifikovány citlivé oblasti, ve kterých je třeba dítě rozvíjet a motivovat.
- **Sledování dlouhodobého zájmu dítěte s ohledem na jeho jedinečnost a vývoj:** Veškerá opatření jsou součástí individuálního plánu, který se vypracovává pro každé dítě. Účinnost plánu se pak pravidelně vyhodnocuje a reviduje s ohledem na jedinečnost každého dítěte.
- **Rovné příležitost pro všechny děti bez ohledu na to, jakého jsou pohlaví, věku, jaké mají schopnosti, zdravotní postižení nebo jakého jsou etnika:** Zohlednění aspektu rovných příležitostí bez předsudků. Cílem je tak dosáhnout co nejlepších výsledků vývoje každého dítěte.

- **Zapojení sociálního okolí do řešení situace:** Při řešení situace je nutné brát dítě a jeho rodinu v širším sociálním kontextu, jehož charakteristiku je nutné zohlednit.
- **Podpora silných stránek rodin a identifikace jejich slabých míst:** Při řešení situace je třeba sledovat i silné stránky rodiny, nezaměřovat se pouze na její slabá místa. Silné stránky rodiny je tak možné využívat při intervenční práci s rodinou.
- **Pomoc rodině je integrovaného charakteru s ohledem na podporu spolupráce všech zúčastněných subjektů:** Důležitým aspektem je vnímání nutnosti mezioborové spolupráce institucí, které se do práce s rodinou zapojují.
- **Trvalost a interaktivnost procesu:** Ochrana dítěte je trvalým, interaktivním procesem. Hodnocení interakce probíhá i během intervenční práce s rodinou.
- **Dochází k poskytování a revidování opatření a služeb:** Služby a opatření jsou poskytovány na základě potřeb dítěte a jeho rodiny. Při poskytování těchto služeb rodině, dochází také k jejich hodnocení. Efektivita poskytovaných služeb podléhá pravidelnému přezkoumávání jejich efektivnosti.
- **Veškerá intervence je založena na skutečnostech, které lze objektivně zjistit:** Práce s dětmi a jejich rodinami je založena na odborných úsudcích, které jsou zdůvodněny znalostmi a zkušenostmi odborníků. Tyto úsudky jsou pravidelně přezkoumávány s ohledem na nové skutečnosti vyvstávající z práce s rodinou.

Hlavního cíle, který v sobě zahrnuje výše uvedené aspekty, by mělo být dosaženo do roku 2018.

Kromě hlavních cílů, vymezuje tato národní strategie i určité prioritní oblasti, ve kterých bude docházet k naplňování dílčích cílů. První prioritní oblast se bude

dotýkat participace dítěte na řešení situace. Názory dítěte by se tak měly zohledňovat při řešení rodinné situace. Druhou prioritní oblastí je potlačení diskriminace a nerovného přístupu k dětem, péče by tak měla být poskytována všem dětem bez ohledu na to, jaké jsou rasy, barvy pleti, jakým jazykem hovoří, jakého jsou náboženského vyznání a dalších jiných hledisek. Třetí prioritou se dotýká práva na rodinnou péči, rodina je tak považována za základní jednotku společnosti a je třeba ji chránit. Poslední prioritou pro naplnění dílčích cílů v sobě nese myšlenku, že rodinám a dětem by měla být zajištěna potřebná kvalita života tak, aby bylo zajištěno blaho rodiny s ohledem na práva a povinnosti všech členů rodiny.

Dle mého názoru, výše uvedené priority jsou v souladu a úzce se opírají o základní dokument ošetřující práva dítěte a tím je Úmluva o právech dítěte. Z celé výše uvedené koncepce je zřejmé, že nové pojetí transformace péče o dítě, se bude snažit posílit schopnosti rodiny tak, aby nemuselo být dítě z rodiny odebráno. Koncepce podporuje všechny pozitivní aspekty péče o rodinu, s ohledem na posílení a využití silných stránek rodiny při řešení problémů s cílem provést sanaci rodiny v co nejvyšší podobě. Důležité je, aby byly všechny hlavní myšlenky a cíle této koncepce, naplněny. Současný systém péče o ohrožené děti je zastaralý a neodpovídá představám o vhodných způsobech péče o tyto děti. Odborníci na péči o ohrožené děti zastávají názor, že materiální nedostatek není důvodem umístění dítěte do ústavní péče, proto by stát měl posílit péči o rodinu jako takovou. Myslím si, že pokud se bude více pracovat s rodinou jako takovou, nebude narůstat počet dětí umístěných v náhradní rodinné péči. Důležité je však posílení počtu sociálních pracovníků, kteří se budou problémovým rodinám více věnovat. Pokud bude jedna sociální pracovníce řešit stále více případů, nebude mít na důkladnou sanaci rodiny už vůbec dostatek času. Podpořeny by měl být také rozvoj služeb a organizací pro preventivní práci s ohroženými rodinami. V neposlední řadě je také důležité, aby s těmito rodinami pracovali zkušenější a vzdělanější pracovníci. Není totiž nic krásnějšího, než vidět šťastné a spokojené dítě, které vyrůstá ve své biologické rodině.

5 Charakteristika romského etnika

V následující kapitole se budeme zabývat etnickou menšinou, a to Romy. Tato diplomová práce bere v úvahu fakt, že do náhradní ústavní péče jsou poměrně často umisťovány také děti romské. Nyní se zaměříme na charakteristiku romské minority a to zejména z toho důvodu, abychom více pochopili historické vývojové aspekty vztahující se k menšině, jejich mentalitu, jejich zvyky a tradice.

5.1 Kdo je Rom

Davidová (1995) uvádí, že samotné slovo Rom se užívá pro označení několika etnických skupin, jež se vyznačují společným původem, pojí je společné kulturní rysy a charakteristiky s velmi osobitým rázem. Ne každý jedinec z této minority s termínem Rom souhlasí a považuje se za něj. Toto označení není hanlivého charakteru a s jeho používáním dala souhlas i Rada Evropy a Mezinárodní romská unie. V různých státech ale můžeme najít různá označení romské minority. Například skupiny Romů žijících v severní Itálii, Rakousku a Německu se považují za Sinty a neuznávají žádné jiné označení své menšiny. Romové žijící ve Španělsku, na jihu Francie a v Andalusii používají název Gitanos. V anglicky mluvících zemích se Romům neřekne jinak než Travellers, což můžeme v češtině připodobnit k významu cestovatelé, nebo se jim zde také říká Gypsies. Zkratka romská menšina pro své označení využívá v každé zemi, kterou obývá jiný název. Romskou minoritu nalezneme, dalo by se říct, na každém světadílu a celkový počet Romů lze odhadnout mezi deseti až patnácti miliony.

5.2 Romský jazyk

Romštinu lze považovat za velmi důležitý aspekt, který charakterizuje romské etnikum. Romský jazyk lze zařadit do skupiny jazyků indických. Romština se jako jazyk formovala v závislosti na prostředí, které Romové obývali. Po dlouhou dobu se romština předávala z generace na generaci pouze prostřednictvím ústního podání (Mann, 2001).

Davidová (1995) uvádí, že romština je tvořena z tří vrstev jazyka. Část je tedy tvořena z hindštiny, část je tvořena slovy, která Romové přejímali cestou z Indie a poslední vrstva romštiny je tvořena jazykem té země, ve které jsou Romové usídleni. V České republice Romové používají romštinu, která je dialekticky odlišná. V jednotlivých koutech republiky se tedy může hovořit například romštinou s maďarským dialektem, rumunským dialektem či dialektem olašským.

Romština se od českého jazyka také odlišuje z hlediska samohlásek a souhlásek. Velmi často se v romském jazyce využívá takzvaného měkkého l', které se v češtině nevyskytuje. Romština také hojně využívá písmenného spojení dž, kdežto hlásky au, ou a souhlásku ř v romštině nenalezneme. Využívá také pouze rodu mužského a středního. V současné době spousta Romů při dorozumívání používá takzvaný etnolekt češtiny. To znamená, že často hovoří poromštěnou češtinou, kdy do češtiny přenášejí romskou výslovnost a gramatická pravidla (Hübschmannová, 1998).

Dle mého názoru, má v současné době romština upadající tendenci. V souvislosti se začleněním do naší společnosti vyvstal požadavek, aby byli Romové schopni domluvit se jazykem majoritní společnosti. I z tohoto důvodu se rozvinul výše uvedený etnolekt češtiny. Spousta Romů má obrovské problémy pochopit význam sdělení a podle toho s ním žádoucím způsobem naložit. Velká většina romských dětí má velké problémy v české škole s jazykovými předměty. Ideální by bylo, aby si Romové zachovali romský jazyk a zároveň by měli být schopni správně používat a chápat češtinu. Myslím si, že schopnost porozumět a aktivně komunikovat v českém jazyce, je důležitým aspektem pro zaškolení romských dětí, ale i pracovního uplatnění dospělých Romů.

5.3 Bydlení Romů

V této podkapitole si objasníme, jakým způsobem dříve bydleli Romové. Způsob bydlení se odvíjel zejména od skutečnosti, zda se jednalo o Romy olašské (kočovné) nebo Romy usedlé. Romové olašští využívali ke svému bydlení především různé přístřešky tvořené jednoduchými stany, případně jej tvořily obytné vozy, které bylo možné rychle a jednoduše přemístit z místa na místo. Obytný vůz se sestával

z vozové plochy, na níž byla pomocí větví vytvořena kostra a na tu byla natažena plachta, která chránila toto obydlí před nepříznivými vlivy počasí. Z tohoto jednoduchého příbytku se postupem času na stejném principu začaly využívat maringotky, které byly pro případ transportu hnány koňskou silou, nebo motorizovaným traktorem. Toto kočování nebylo možné po roce 1959, kdy vstoupil v platnost zákon, který se týkal trvalého usídlení kočovných osob. Romové slovenští se vyznačovaly usedlým způsobem bydlení. Velmi často obývali okrajové části měst a vesnic, případně tvořili své vlastní čtvrtě. V těchto osadách a vlastních čtvrtích si budovali obydlí, které bylo také závislé na přírodních podmínkách a dostupných stavebních materiálech. Velmi často byly tyto osady bez elektrického proudu, vody a sociálního zařízení. Stavby, které byly v těchto čtvrtích a osadách vystavěny, se dají rozčlenit do několika charakteristických typů obydlí. Ty se liší především ve způsobu výstavby a vnitřním prostorovém uspořádání. Rozlišit tedy můžeme typ obydlí zvaný zemnice, polozemnice, koliba, dvouprostorový dům a víceprostorový dům. Zemnice je typ obydlí, který je vybudován tak, že se do svahu vyhrabe obdélníkový prostor. V tomto prostoru jsou do země zaraženy větve, které se tyčí do výše tak, aby na ně bylo možné umístit střechu, jež byla většinou vytvořena z proutí. Vstup byl zakrytý buď přímo dveřmi nebo plachtou, která měla ochrannou funkci. Polozemnice se od prvního typu bydlení liší zejména v tom, že střecha nebyla položena na vztyčených větvích, ale na zídce vytvořené z kamenů, dřeva nebo byla vyzděná. Do tohoto obydlí byl možný vstup pouze po vybudovaných schodech, protože stavba byla položena hlouběji do země. Další variantou příbytku byla koliba. Koliba je charakteristická svým jednoprostorovým uspořádáním. Celý příbytek tedy tvořila jedna velká místnost. K výstavbě se používalo především dřevo, kámen, plechy a nevypalované cihly, které byly vyráběny z bláta. Půdorys koliby byl velmi malý, plocha tvořila zhruba šest metrů čtverečních. Předposledním typem bylo dvouprostorové stavení, které vznikalo často rozšířením prostoru koliby. Obytnou plochu tvořily dvě místnosti, a to kuchyně a pokoj. Na rozdíl od ostatních staveb, jsou v tomto stavení vybudována otevírací okna. Poslední stavbou jsou víceprostorové domy, které mají nejkratší historii výstavby. Tyto stavby jsou již propracovanější, budovu tvoří vystavěné základy a zdivo z cihel. Víceprostorové domy jsou ze všech staveb nejvíce propracované a dají se připodobnit ke klasickému rodinnému domu (Davidová (1995)).

Tento typ bydlení v osadách a v typických obydlích, již není pro Romy tak častý. Snaha začlenit tuto minoritu do společnosti s sebou přinesla i jistou změnu charakteru bydlení. Romové bydlí spíše v klasických domech, případně bytech. To jak se o tyto svoje příbytky starají, je bohužel už věc druhá. Z jejich pohledu se díky tomuto aspektu zprůtrhala rodová pospolitost a zanikly tak jejich dříve vybudované čtvrti, což bohužel nemůže poměrně velká část Romů snést a nemá snahu sžít se s novým prostředím, které bohužel přetváří k obrazu svému takovým způsobem, že přidělené byty či domy, se za chvíli stávají neobyvatelnými. Toto chování je velmi často projevem nesouhlasu s přeměnou životních podmínek, které nutí Romy přizpůsobit se majoritní společnosti.

5.4 Tradiční způsob obživy

Dřívější způsob obživy Romů, byl charakteristický v ohledu zaměření na řemeslnou výrobu. Lze říci, že Romové ovládali řemesla znamenitě. Vynikali především v kovářství, a to zejména ve studeném kování. Tímto druhem kování vyráběli v hojné míře různé hřebíky či řetězy. Romové se též vyznačují velkým hudebním nadáním a hrou na hudební nástroje a i v minulosti byli výbornými hudebníky (Nečas, 2002).

Davidová (1995) dále uvádí, že mezi rozšířená řemesla, která Romové ovládali, patřilo kotlářství. Díky tomuto řemeslu byli schopni vyrobit různé kotle, hrnce a další nádoby, které se používaly zejména k vaření. Kromě kotlářství se také zabývali zvonkařstvím, díky kterému byli schopni vyrábět různé druhy zvonů zejména pro dobytek. Dalším řemeslem, které díky tradici setrvalo dodnes, je košíkářství. Košíkářstvím se živí Romové na Slovensku, ale i u nás. Někteří Romové se díky své šikovnosti, zabývají v rámci košíkářství výrobou proutěného nábytku. Mezi další typická řemesla patří například výroba košťat, či výroba nepálených cihel. Specifickými romskými řemesly bylo zejména koňské handlířství, kdy Romové obchodovali s koňmi tak, aby na tom vydělali co nejvíce peněz a překupnictví, kdy se získané zboží prodávalo nebo vyměňovalo například za jídlo.

5.5 Romové a jejich pojetí rodiny

Lze říci, že Romové chápou rodinu trošku jinak než my. Pro běžné občany naší republiky slovo rodina představuje spíše rodinu v nejužším slova smyslu. Pro nás je rodinou často tedy ta nejužší, nukleární rodina, kterou tvoří rodiče a jejich děti. Pro romskou menšinu, i když v poslední době doznaly jejich tradice a zvyky značných změn, má pojem rodina odlišný význam. Romové uznávají jako rodinu velmi široký okruh svých příbuzných a lze říci, že jejich pojetí rodiny je tvořeno několika generacemi.

Matoušek (2003) uvádí, že základní jednotka tradiční romské rodiny je označována jako fajta. Tento pojem lze chápat jako rod. Fajta je velmi rozsáhlá a těžce ohraničitelná skupina lidí. Protože je tvořena mnoha členy, je velmi těžké se v ní orientovat. Romové také dbali a dalo by se říct, že stále dbají, na vzájemnou soudržnost a podporu. Dříve bylo pro Romy typické, že v jednom obydlí žily dohromady tři až čtyři rodinné generace.

Pokud se někdo dostal do potíží, vždy si mohl být jistý tím, že ho ostatní Romové nenechají na holičkách a poskytnou mu pomoc a podporu. V čele rodiny stál a stojí vždy muž, má tedy patriarchální ráz. Muž je považován za důležitého z hlediska obstarávání peněz a žena z hlediska zabezpečení chodu domácnosti a péče o děti. Matoušek (2003) uvádí skutečnost, že romská žena je schopna rodit děti hned jak je pohlavně zrála, a to bez ohledu na skutečnost, že ještě nedosáhla hranice patnácti let věku. Čím víc dětí žena má, tím více nabývá na úctě ostatních. Z hlediska pohlaví potomků, jsou za více důležité vždy považováni chlapi. Důležitým aspektem je také věrnost ženy, protože pokud byla žena muži nevěrná, může ji opustit nebo veřejně potrestat.

V současné době tradiční pojetí romské rodiny zesláblo, dochází i k oslabení jiných tradic a hodnot romské minority. Říčan (2000) uvádí, že význam rodiny se oslabil zejména i kvůli částečnému roztržštění početné, několikagenerační rodiny, která pobývala často v jedné obci a tvořila defacto svoji samostatnou „obec v obci“. Autor dále poukazuje i na skutečnost, že na dané situaci se podílí i sociální pracovníci,

kteří děti začali z rodin odebírat, protože tyto děti viděli hladové, špinavé a otrhané. A tak se stále více romských dětí začalo ocítat v dětských domovech. Sám autor uvádí myšlenku, že: „*Dětský domov zajistil kvalitní stravu, hygienu a pravidelnou školní docházku, poškodil však schopnost navazovat silné citové vztahy a setrvávat v nich*“ (Říčan, 2000, s. 47).

S myšlenkou autora si dovolím trochu polemizovat. Myslím si, že v současné době romská minorita sice klade důraz na význam rodiny, ale už není tak silný, jako to bylo dříve. Dochází k částečnému stírání romské kultury a to i z toho důvodu, že pokud se chtějí Romové stát členy majoritní společnosti, musí se trochu přizpůsobit. V dnešní době už není tak častá a samozřejmá skutečnost, že spolu žije pospolu několik generací. Současná generace mladých Romů už neuznává v takové míře hodnoty, které vyznávali jejich prarodičové a praprarodičové. Stírá se zde význam rodiny, význam práce a tradičních řemesel pro zajištění obživy. Spousta mladých Romů krade a bohužel i ve velké míře užívá návykové látky. Finanční prostředky pro rodinu se zajišťují ze sociálních dávek, které jsou pro Romy jakousi jistotou, mnohdy tak opadá snaha vůbec se na trhu práce uplatnit. Spousta Romů, nechci tím říct, že všichni, si zvykli spíše brát než dávat. Dříve nebylo v romské komunitě zvykem, že děti vídají každý den obraz toho, jak rodiče kradou, požívají návykové látky, ale i nevhodné projevy sexuálního chování před dětmi, které je v horším případě páčáno i na dětech. Tyto dosti podstatné skutečnosti jsou hlavními příčinami, proč jsou děti z romských rodin, které nejsou schopny zajistit adekvátní péči, odebírány.

5.6 Romové a víra

Mnozí lidé si myslí, že Romové nevyznávají žádnou víru. Davidová (1995) uvádí tři základní teze týkající se jejich víry. První tezí je, že Romové nevyznávají žádné náboženství. Druhá teze je taková, že Romové vyznávají přírodní a animistické síly. Třetí teze předpokládá, že jsou vyznavači křesťanské víry. Nedílnou součástí víry Romů tvoří pověry. Díky pověrám Romové dodržovaly jistá pravidla, aby například nebyli uhranuti. Romové věří v magickou moc červené barvy. Důležitým aspektem víry je také magie a víra v duchy zemřelých.

5.7 Romové a jejich žebříček hodnot

Každý z nás má jistě svůj vlastní systém hodnot, které uznává a které považuje v životě za důležité. Tento žebříček se v průběhu života mění. Mění se hodnoty v žebříčku jako takovém, mění se ale i pořadí hodnot. Pro mnohé z nás jsou ale důležité hodnoty jako je zdraví, láska, přátelství, spokojený rodinný život, úspěšný pracovní život. Hodnoty a jejich důležitost nás motivují a podporují v jednání a chování tak, aby bylo vše v harmonii. Nyní se zamysleme nad otázkou, zda mají romští spoluobčané podobné hodnoty a co je pro ně skutečně důležité.

Sekyt (in Šišková, ed., 2001) uvádí několik myšlenek týkajících se hodnotové orientace Romů. Romové jsou hodně orientováni na přítomnost. Vše prožívají právě teď a tady a příliš je netíží, co je čeká v budoucnosti. Vše co mají k dispozici nyní, si náležitě užívají a snaží se ze všeho mít co největší užitek. Romové jsou ve svém chování hodně impulsivní a nedokážou, nebo spíše nechtějí plánovat budoucnost. Důležitou roli v životě Romů hrají také peníze. Peníze slouží k zabezpečení jejich životních potřeb, které mnohdy nejsou na vysoké úrovni. Peníze ale bohužel nebývají získávány legálními cestami. Na denním pořádku jsou krádeže, handlování s věcmi a drobné podvody. Romové se také stále více spoléhají na peníze, které jim vyplácejí příslušné úřady práce. Další hodnotou je Romství samo o sobě. Rom chce být Romem každým coulem včetně romské kultury, tradic a romského jazyka. Romové, podporující a uznávající institut Romství, se nechtějí příliš začleňovat do majoritní společnosti a přijímat její hodnoty. Další důležitou hodnotou v životě romského spoluobčana jsou děti. Čím více dětí žena má, tím větší se jí dostává úcty a uznání. Romské děti představují budoucí generaci a s ní související zachování rodu a také zajištění péče dětí o své rodiče ve stáří.

Navrátil (2003) se ve své publikaci také zmiňuje o hodnotové orientaci Romů. Na první příčku důležitosti životních hodnot staví Romové rodinu, a to i přes skutečnost, že rodina nemá pro romskou minoritu takový význam, jako tomu bylo dříve. Na druhé místo staví Romové zdraví, na další místa potom hodnoty jako je svoboda, rovnoprávnost, náboženské vyznání a dále pak peníze, bydlení a podporu ze strany státu v podobě sociálních jistot.

5.8 Romské děti vyrůstající v dětských domovech

Nyní se budeme zabývat problematikou umístování romských dětí do zařízení pro výkon ústavní výchovy. V Dětském domově Prostějov, kde pracuji jako sociální pracovnice, je umístěno v současné době 39 dětí. Z tohoto celkového počtu žije v dětském domově 23 romských dětí, což je zhruba 60% z celkového počtu dětí. Příčiny, kvůli kterým jsou tyto romské děti umístěny v zařízení pro výkon ústavní výchovy, jsou především sociálního charakteru. Romské rodiny, ze kterých byly děti odebrány, v době nařízení ústavní výchovy žily na hranici chudoby. Děti tak mnohdy vyrůstaly v nuzných podmínkách. Bytové podmínky rodiny byly často nevhodné, v jedné místnosti žily pohromadě i tři rodinné generace. Prostředí domácnosti bylo neutěšené, chybělo jeho základní vybavení, všude byla špína a nepořádek. Podmínky pro uspokojování základních hygienických potřeb byly špatné. Některé rodiny dokonce obývaly obydlí neoprávněně. V domácnostech často netekla voda, byla odpojena elektrická energie. Náklady spojené s bydlením a užíváním obydlí nebyly hrazeny, rodiny měly často velké dluhy na nájemném a platbách energií. Bohužel se často zanedbávala i povinná školní docházka dětí, nebyl kladen důraz na plnění povinností souvisejících se zaškolením a povinnou školní docházkou jako takovou. V některých rodinách se bohužel vyskytlo i násilí rodičů vůči svým malým, bezbranným dětem.

Nelze však říct, že příčiny, kvůli kterým byly romské děti umístovány do ústavní péče, se diametrálně odlišují od příčin, kvůli kterým byly do našeho zařízení umístěny ostatní děti. Lze tak konstatovat, že všechny děti, které v našem zařízení vyrůstají, do něj byly umístěny zejména z důvodů sociálních. Romské děti bývají umístěny v zařízeních pro výkon ústavní výchovy dlouhodobě. Málokdy dochází ke zlepšení sociální situace biologické rodiny natolik, že by mohla být ústavní výchova zrušena a děti se tak mohly vrátit zpátky ke své biologické rodině. Dítě tak zůstává v dětském domově po delší dobu, některé statistiky říkají, že průměrná délka pobytu dítěte v zařízení pro výkon ústavní výchovy, je kolem patnácti let.

Do našeho zařízení většinou nebývá přijímáno pouze jedno romské dítě, ale spíše celé sourozenecké skupiny. Stává se tak, že jedna romská sourozenecká skupina tvoří významný základ jedné rodinné skupiny. Nejpočetnější sourozeneckou

skupinu, kterou v současné době v dětském domově máme, tvoří pět sourozenců, často také pečujeme o sourozenecké skupiny čítající tři, čtyři děti.

Co se týká zájmu rodičů po umístění dětí v dětském domově, nelze všeobecně říct, že všichni rodiče jeví o své děti velký zájem, pravidelně je navštěvují a berou si je na dovolenky. Některé romské děti jsou s rodiči v každodenním kontaktu, protože rodiče žijí ve stejném městě, jiné romské děti své rodiče neviděly od doby, kdy jsou umístěné v dětském domově. Nikdy tak nelze dopředu říct, k jak častému kontaktu dítěte se svojí biologickou rodinou, bude docházet. Sekyt in (Jakoubek, Hirt (2004)) uvádí myšlenku, že romským dětem, které byly umístěny do dětských domovů ze sociálních důvodů, bylo těmito institucemi zajištěno vhodné ubytování, dobré hygienické podmínky, kvalitní stravování a také vzdělávání ve vhodném typu školy. Pokud ale nedojde v krátkém čase ke zrušení ústavní výchovy a návratu dítěte zpět do původní rodiny, rodiče o něj většinou ztrácí zájem. Buď si rodiče v relativně krátké době pořídí další dítě, nebo o dítě pomalu přestanou mít zájem z toho důvodu, že se z něj díky umístění do ústavní péče dle jejich názoru vytratilo „romství“.

V souvislosti s touto skutečností, je nutné, abychom si detailněji tento důležitý aspekt objasnili. Dle Sekyta (in Jakoubek, Hirt, 2004, str. 191), můžeme charakterizovat romství jako určitou „*vlastnost nositele romské kultury v tom nejširším slova smyslu*“. Dle autora je tedy romství považováno za určitou vlastnost. Tuto vlastnost získává jedinec především tím, že se do romské rodiny narodí, vyrůstá v ní a ztotožňuje se s hodnotovou orientací dané rodiny. Uvádí také myšlenku, že romství se pouze nezískává, ale člověk jej může i ztratit. Dítě, které je vychováno v romské rodině, je na ní již po celý svůj život závislé. Závislé je jak z hlediska materiálního, tak i z hlediska psychického. Dítě se tak nestává samostatným, ale závislým jedincem. Romové právě tuto skutečnost považují za romství a jsou na něj náležitě hrdí.

Z výše uvedené charakteristiky by tedy vyplývalo, že romské děti přestávají být pro své rodiče Romy, protože nevyrostají v rodině, ale jakási instituce se je snaží přetvořit k obrazu svému a vytvořit z nich nezávislé jedince, kteří by měli být schopni se o sebe postarat. Romské děti tak přestávají být pro své rodiče „dostatečně romské“.

Děti umístěné v dětském domově si ale často svoje romství uvědomují a snaží se vyrovnat se skutečností, že je rodiče opustili a jeví o ně zájem pouze sporadicky. Většina z nich nemá ani ponětí o tom, že kvůli nařízené ústavní výchově je rodiče defacto za Romy ani nepovažují. Děti se přitom se svým životním příběhem identifikovaly, plně vnímají skutečnost, že patří k romskému etniku, ale zároveň doufají, že v budoucnosti uplatní aspekty svého romství v tom nejlepším slova smyslu. Chtějí se často zapojit do většinové společnosti, často také navazují kamarádské vazby v prostředí dětského domova, ale i mimo něj. Děti se kamarádí jak s dětmi romskými, tak i s takzvanými gádžovskými dětmi, což jsou děti „bílé“. Spousta těchto kamarádství je velmi kvalitních, založených na společných zážitcích, plánech, ale také na vzájemné úctě, porozumění a respektu. Velmi silné kamarádské vazby mají právě s ostatními dětmi umístěnými v dětském domově. Pojítkem mezi těmito dětmi je jak společný sociální status, tak i společné zájmy a navzájem sdílený životní příběh. Kamarádské vazby dětí bývají, vzhledem k době, kdy dítě vyrůstá v dětském domově, dlouhodobé.

5.9 Romské děti a jejich přístup ke vzdělání

Nyní se budeme zabývat problematikou romských dětí a jejich přístupem ke vzdělání. Do dětských domovů se většinou dostávají romské děti, které ne příliš často navštěvovaly mateřskou školu. Výchova dítěte předškolního věku probíhá ve spoustě romských rodin především doma. Co se týká dětí školou povinných, spouště z nich byla ústavní výchova nařízena právě z důvodu zanedbávání povinné školní docházky, kdy rodiče nekladli a nekladou na důležitost vzdělání, velkou pozornost.

Skutečnost, kdy Romové nepovažují vzdělání za důležitý aspekt jejich života, je historicky podmíněná. Nečas (2002) uvádí, že vzdělávání nebylo Romy považováno za důležité, a to především z hlediska jejich diskriminace. Romové tak často nemohli, i kdyby byli sebevíc vzdělání, poznatky a dovednosti smysluplně využít. Proto vzdělání nepřikládali velkou důležitost. Spousta z nich tak neuměla číst a psát. V současné době Romové již jistou důležitost vzdělání přikládají, nicméně vzdělání jako takové, zaujímá na žebříčku hodnot stále ty nižší příčky. Co se týká vize do budoucna, jistá úroveň vzdělání bude považována za nutnost, a to i u romských spoluobčanů. Rybář (2000)

uvádí, že tento negativně laděný vztah ke vzdělání vyplývá také z povahových rysů romské populace, mezi které často patří nízká vytrvalost, slabá vůle, omezená schopnost samostatné práce, labilita v citové oblasti.

Pokud dítě vyrůstá v rodině, často absolvuje pouze základní školu a to ještě jak se říká s odřenýma ušima.

Pokud je dítě umístěno v zařízení pro výkon ústavní výchovy, na školní docházku se naopak klade velký důraz. Snažíme se, aby dítě v co největší míře využilo svůj potenciál. Romské děti pravidelně dochází k vyšetřením do pedagogicko-psychologické poradny. Na základě odborného posouzení pedagogického a psychologického rázu, hledáme vhodný typ základní školy pro každé dítě. Je konzultována i vhodnost odkladu školní docházky. Velmi podporujeme zaškolení romských dětí v běžné základní škole. Kvalifikovaní vychovatelé se věnují pravidelné a poctivé přípravě dětí na školní vyučování. V našem zařízení probíhá i doučování problematických okruhů učiva tak, aby dítě dohnalo případné mezery ve znalostech a upevnilo svoje znalosti a vědomosti. Ne všechny děti ale navštěvují běžnou základní školu. Některé, vzhledem ke svému mentálnímu handicapu, navštěvují základní školy praktické a základní školy speciální. Stejně tak je kladen i důraz na vhodný výběr střední školy. Při výběru vhodné střední školy zohledňujeme určité aspekty. Důraz klademe na schopnosti dítěte, konzultujeme představy o vhodném typu studia přímo s dítětem. Děti mají možnost podstoupit vyšetření týkající se profesní orientace. Toto vyšetření probíhá přímo v pedagogicko-psychologické poradně. Zajímáme se také o to, jaké mají šance absolventi různých druhů škol na trhu práce s cílem vybrat s dítětem vhodné a efektivní studium, jehož absolvování do jisté míry napomůže i zapojení do běžného způsobu života po odchodu z dětského domova. Pokud chce dítě navštěvovat školu soukromou, i tento aspekt zohledňujeme. V současné době je dvěma dětem v našem zařízení hrazeno vzdělávání ve škole soukromé. V obou těchto případech lze poměrně s jistotou konstatovat, že pokud by děti vyrůstaly v rodinách, do takového typu škol by nechodily. V našem zařízení se tak klade velký důraz na vzdělání dítěte.

Nabízí se otázka, proč zaujímají romské děti ke vzdělání negativní postoj. Dle mého názoru je negativní postoj ke vzdělávání často přejímán od rodičů dítěte, kteří sami nemají dostatečné vzdělání, škola je nikdy nebavila a svým dětem často nabízí příklad, kdy i přes to, že nejsou vzděláni, mohou žít na své poměry relativně spokojený život. Této skutečnosti napomáhá i poměrně štedrý sociální systém, který poskytuje romským spoluobčanům finanční pomoc, a to zejména prostřednictvím dávek poskytovaných při sociální události, jako je „hmotná nouze“. Příklady a vzory se tak bohužel předávají z generace na generaci a tím, že by Romové začali zdůrazňovat důležitost vzdělání, by do velké míry začaly potlačovat své romství. Smysl pro povinnost a řád chybí i v případě již zmíněné absence předškolního vzdělávání. Většina romských dětí nenavštěvuje mateřské školy, o tyto děti je postaráno v rodinách. Romské děti tak nemají možnost zapojit se do kolektivů dětí v mateřských školách. Touto absencí se rozvíjí také neschopnost navazovat kamarádské vazby, neprobíhá zde kvalitní socializace a prohlubuje se i komunikační bariéra z důvodu chabé znalosti českého jazyka. Tuto skutečnost jsme mohli vysledovat přímo v našem zařízení. Před rokem jsme přijali do našeho zařízení malého romského chlapce, který uměl komunikovat pouze romsky. Zpočátku byla péče o něj poměrně náročná. Kromě toho, že k nám byl umístěn přímo z rodiny zcela zanedbaný, jak po stránce péče o zevnějšek, tak i po stránce výživy, byla komunikace s ním velmi obtížná. Během roku, co je chlapec u nás, jsme zajistili vzdělávání v běžném kolektivu mateřské školy a v současné době chlapec nemá problém komunikovat s ostatními prostřednictvím českého jazyka. Chlapec se také skvěle socializoval a nyní bezproblémově navazuje sociální vazby. Troufám si říct, že pokud by zůstal v původní rodině, jeho situace by se pravděpodobně nezměnila.

Rodina tak velmi ovlivňuje dítě v jeho vzdělávací kariéře. Balabánová (1995) uvádí, že romské dítě, které začne navštěvovat základní školu, se cítí velmi osamocené, chybí mu jeho romská rodina. Většinou také mívá ke škole vytvořený negativní vztah, což situaci ještě zhoršuje.

Dítě také většinou není k plnění školních povinností vedeno, rodiče se málokdy připravují s dítětem na vyučování. Romská rodina tak většinou k vytvoření kladného

vztahu dítěte ke vzdělávání nepřispívá. Pokud je dítěti nařízena ústavní výchova, snažíme se důležitost vzdělání zdůrazňovat a jedince v co největší míře podporovat. Romské děti musí pochopit, že nelze žít pouze okamžikem, ale pokud se chtějí dobře začlenit do společnosti, je třeba pro to něco udělat. A vzdělávání je správným krokem k otevřené budoucnosti.

5.10 Možná rizika na cestě k zapojení do běžného života majoritní společnosti

I přes to, že se v dětském domově snažíme romským dětem vštípit důležitost myšlenky, že vzdělání je základ toho, aby byli schopni lépe se zapojit do běžného života majoritní společnosti, ne vždy se nám u všech dětí podaří probudit jejich zájem o vzdělání s ohledem na jejich budoucí život. Vzdělání je důležité hlavně z důvodu získání určité kvalifikace a schopnosti vykonávat určité povolání. Spousta romských spoluobčanů díky svému laxnímu přístupu ke vzdělání, bohužel není schopna uplatnit se na trhu práce. Stávají se tak nezaměstnatelnými a zároveň nezaměstnanými občany, kteří dlouhodobě zůstávají v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadech práce. Hirt a Jakoubek (2006) uvádějí, že špatné postavení romských spoluobčanů na trhu práce je zapříčiněno několika důležitými aspekty. Romové často nejsou vhodně motivováni k tomu, aby pracovali. Romové nejsou také schopni přílišné mobility za účelem získání a hlavně udržení zaměstnání. Často také upřednostňují nelegální pracovní aktivity. Nízký sociální status se také velmi často odvíjí od zadluženosti Romů a v neposlední řadě také dochází k jisté diskriminaci romských spoluobčanů na trhu práce.

Pokud dítě z dětského domova zvládne před odchodem ze zařízení úspěšně dokončit alespoň učební obor, má často oproti ostatním členům své biologické rodiny nejvyšší vzdělání a dá se říct, že i největší šanci jak na trhu práce, tak i v občanském životě. Největší výhodou pro budoucnost dítěte je, když se po odchodu z dětského domova nevrací zpět do své biologické rodiny, ale snaží se postavit na vlastní nohy. Před tím, než dítě z dětského domova odchází, snažíme se mu pomoci najít vhodné bydlení a také mu pomáháme s hledáním práce. Výhodou je, když je dítě během odborných praxí a výcviků zaučováno v různých firmách a podnicích. Děti z našeho zařízení tak často nacházejí pracovní uplatnění právě na pracovištích, kam chodily

na praxi. Bohužel se nám také stává, že se dítě po odchodu z dětského domova navrácí zpět do své biologické rodiny. I přes to, že má dokončený určitý stupeň vzdělání, minimálně je vyučeno v nějakém oboru, po návratu domů málokdy dochází k aktivnímu hledání pracovního uplatnění. Dítě se často hlásí na úřad práce a podává také často žádost o přiznání nějaké finanční pomoci od státu. Pro rodinu se tak dítě stává jistým zdrojem příjmů, i přes to, že není ekonomicky aktivním občanem. V tomto případě si nelze nevšimnout, že rodičům až tak moc nevadí, že dítě pozbylo ústavní výchovou romství. Ztracené romství jim nevadí ani v případě, kdy je dítě jednostranně osiřelé a z dětského domova odchází s našetřenými finančními prostředky na vkladní knížce. Dalo by se říct, že pokud se dítě vrací do své původní rodiny, je ohroženo sociálním vyloučením. Mareš (2008) se zmiňuje o určitých charakteristikách spojených se sociálním vyloučením neboli exkluzí. Jedinci žijící takovým způsobem života, v minimální možné míře participují na společenském životě majoritní společnosti. Minimální participace se odráží především v aktivitách na trhu práce, v rodinném životě, v politickém životě, v komunitním životě a také v oblasti kultury.

Výčet výše uvedených oblastí participace je pro jedince velmi důležitý. Je nutné, aby si dítě odcházející z dětského domova uvědomilo, že cesta kvalitní participace na aktivitách společnosti včetně uplatnění na trhu práce, bude zpočátku velmi těžká. Lehčí je kráčet ve šlépějích svých rodičů, o to těžší je však cesta ze dna zpět k aktivizaci sebe sama. Nezbývá tak doufat v to, že romské děti odcházející z dětských domovů, se na dobro oprostí od negativního vzoru své biologické rodiny a pokusí se jít lepší cestou. Lepší cestou v tom ohledu, aby jejich vlastní děti jednou nemusely vyrůstat mimo svoji biologickou rodinu, protože to, do jaké rodiny se narodíme, je v rukou osudu.

EMPIRICKÁ ČÁST

6 Metodologie výzkumné části

6.1 Cíl výzkumného šetření

Tematika diplomové práce pojednává o náhradní výchovné péči o děti se zacílením na tematiku dětského domova jako alternativy výchovné péče, zejména o romské děti. Cílem výzkumného šetření bylo hlouběji analyzovat situaci romských dětí umístěných v dětském domově. Během samotného výzkumu došlo ke krystalizaci výzkumných otázek, které jsme blíže specifikovali: Jak romské děti hodnotí skutečnost, že vyrůstají v dětském domově? a Jak se vyrovnávají s romstvím v souvislosti s aspektem budoucího uplatnění na cestě životem? Informace, které jsme v rámci výzkumu získali, jsou důležité kvůli tomu, abychom si udělali představu, jak hodnotí romské děti z dětského domova své postavení ve společnosti s ohledem na jejich aspirace do budoucna.

6.2 Metoda sběru dat

S ohledem na povahu informací, které byly stěžejní pro provedení výzkumu, jsme zvolili kvalitativní výzkumný design. Kvalitativní výzkumný design definoval Cresswell (1998, str. 12, In: Hendl 2005), který ho charakterizoval takto: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* Důležitým aspektem tohoto typu výzkumu je především zacílení na kvalitu získaných informací, které získáváme od respondentů s cílem provést jejich důkladnou analýzu. Důraz je také kladen na získávání informací v přirozeném prostředí respondenta.

Pro účely získání dat jsme použili metodu individuálních rozhovorů. Individuální rozhovor bývá také často označován jako rozhovor hloubkový, při kterém dochází k nestandardizovanému dotazování účastníka výzkumu badatelem. Badatel klade účastníkovi zejména otevřené otázky (Švaříček, Šedřová, 2007). Pro získávání

informací od respondentů byl využit rozhovor polostrukturovaný, který vychází z předem připravených okruhů otázek, jež lze v průběhu rozhovoru vzhledem k situaci přizpůsobit

Tento výzkumný design byl zvolen s ohledem na to, abychom v rámci kvalitativního výzkumu získali co nejvíce autentických informací, vzhledem ke zvolené tematice výzkumu.

Výzkumná část navazuje teoretickou část této diplomové práce a je zaměřena na problematiku romských dětí umístěných v dětském domově na základě nařízené ústavní výchovy. Pro sběr dat byli vybráni respondenti, kteří v zařízení pro výkon ústavní výchovy žijí již delší dobu a jsou starší patnácti let. Starší věková kategorie dětí byla záměrně volena s ohledem na rozsah a zaměření výzkumné části. Pro sběr dat byla zvolena metoda individuálních rozhovorů s respondenty. Každý rozhovor trval v průměru 50-60 minut. Rozhovory byly vedeny citlivě s ohledem na zachování anonymity respondentů. Rozhovory byly vedeny s každým respondentem o samotě a v prostředí, které jim bylo příjemné a co nejpřirozenější. Tyto aspekty velmi pomohly navázat s dotazovanými kvalitní atmosféru plnou důvěry s ohledem na citlivost témat, kterých se výzkumné otázky rozhovoru dotýkaly.

Získané přepisy rozhovorů byly rozkódovány prostřednictvím otevřeného kódování. Následně bylo toto kódování ještě zpřesněno pomocí axiálního a selektivního kódování.

6.3 Popis metodiky vedení rozhovorů

Jak bylo již uvedeno výše, pro sběr dat byla využita metoda vedení rozhovoru. Formulace otázek byla zvolena tak, aby respondenti mohli volně vyjádřit svoji myšlenku, otázky byly tedy otevřené. Vzhledem k citlivosti tématu, byly na úvod rozhovoru pokládány otázky, které pomohly navázat otevřenější atmosféru a odbourat počáteční nervozitu z rozhovoru. Respondenti byli předem informováni o skutečnosti, že pokud nebudou chtít o některých citlivých tématech hovořit, bude tato skutečnost tazatelem pochopena a nebude v tom spatřován problém. Výzkumné otázky byly respondentům kladeny, s ohledem na průběh rozhovoru, zhruba v tomto pořadí:

1. Mohl/a by ses na začátek našeho rozhovoru blíže představit?
2. Jak se dnes máš?
3. Kolik máš sourozenců?
4. Žijí také v tomto dětském domově?
5. Jakkpak se ti daří ve škole?
6. Baví tě to ve škole?
7. Máš ve škole nějaké kamarády?
8. Kdybys mohl/a, vybral/a by sis studium na jiné škole?
9. Myslíš, že tě studium připraví na výkon budoucího povolání?
10. Co bys chtěl/a dělat za povolání?
11. A co na domově, jak se ti tady líbí?
12. Máš tady hodně kamarádů?
13. Co tak běžně podnikáš s kamarády?
14. Máš nějaké oblíbené aktivity, kterým se pravidelně věnuješ?
15. Podporují tě na domově ve tvých zájmových aktivitách?
16. A co vychovatelé, dá se s nimi vyjít?
17. Máš nějakého oblíbeného vychovatele/vychovatelku?
18. Zakazují ti vychovatelé někdy něco?
19. Pomáháš na domově s domácími pracemi?
20. Co všechno už dokážeš udělat? Umíš třeba něco uvařit, vyprat si prádlo nebo uklidit?
21. Jaký je běžný trest, když nesplníš v rámci domova svoje povinnosti?
22. Přípravují tě vychovatelé na tvůj budoucí život, udělují ti například nějaké rady?
23. Jak celkově vnímáš skutečnost, že žiješ v dětském domově?
24. Co říkáš na to, že se mají dětské domovy rušit?
25. Myslíš, že tě skutečnost, že jsi vyrůstal/a v domově může oproti ostatním tvým vrstevníkům znevýhodňovat?
26. Pamatuješ si, v kolika letech jsi se ocitl/a v dětském domově?
27. Víš, z jakého důvodu jsi byl/a do dětského domova umístěn/a?
28. Co pro tebe znamená slovo rodina?
29. Je pro tebe tvoje rodina důležitá?
30. Byl/a jsi někdy naštvaný/á na své rodiče, že se o tebe nestarají sami?

31. Myslíš si, že kdybys zůstal/a v rodině, že by se situace zlepšila a ty jsi nemusel/a vyrůstat v domově?
32. Zmínili se někdy rodiče, během doby co žiješ v domově, o tom, že požádají o zrušení ústavní výchovy a ty se vrátíš zpět domů?
33. Dopustil/a bys, aby se tvé vlastní děti někdy ocitly v dětském domově?
34. Jaký máš vztah se svými rodiči, vycházíš s nimi?
35. A co vlastně dělají tví rodiče?
36. Chodíš k nim na dovolenky?
37. Myslíš si, že jsou na tebe rodiče hrdí?
38. Myslíš si, že jim záleží na tom, jak se bude vyvíjet tvůj život do budoucna?
39. Líbí se ti způsob života tvých rodičů?
40. Chtěl/a bys být jednou jako oni?
41. Chtěl/a by ses po ukončení pobytu vrátit zpátky do své rodiny?
42. Chtěl/a bys mít jednou vlastní rodinu?
43. V kolika letech bys ji chtěl/a založit?
44. Jak bys ji zabezpečil/a?
45. Kde a jak bys chtěl/a se svojí rodinou bydlet?
46. Kolik bys chtěl/a mít dětí?
47. Myslíš, že by ses o ně dokázal/a postarat?
48. Jak vnímáš skutečnost, že jsi Rom/Romka?
49. Máš kvůli tomu, že jsi Rom/Romka nějakou špatnou zkušenost?
50. Myslíš si, že tě tato skutečnost znevýhodňuje oproti ostatním“bílým“ vrstevníkům?
51. Máš přátele i mezi vrstevníky, kteří nejsou romského původu?
52. Proč si myslíš, že se většinová společnost stále dívá na Romy skrz prsty?
53. Co by se dalo udělat proto, aby se tato situace zlepšila?
54. Chtěl by ses do budoucna začlenit do většinové společnosti a žít spořádaným způsobem života?
55. Co myslíš, že je pro to potřeba udělat?
56. Co pro to chceš udělat konkrétně ty sám/a?
57. Myslíš, že se ti to podaří?

6.4 Vzorek respondentů

Výzkumný vzorek tvořily děti, které žijí v dětském domově a jsou příslušníky romské menšiny. Do výzkumného vzorku byli vybráni respondenti starší patnácti let. Rozhovor byl veden záměrně se staršími dětmi, které žijí v dětském domově již delší dobu. Celkem bylo vedeno pět rozhovorů s respondenty, které si nyní podrobněji charakterizujeme:

- **Respondentka Ž1**

Respondentce je 23 let, v dětském domově je dlouhodobě umístěná i se svojí sestrou. Studuje střední školu, v současné době opakuje třetí ročník a v letošním roce by měla úspěšně ukončit studium a opustit dětský domov. Do dětského domova byla umístěna na základě rozsudku o nařízení ústavní výchovy z důvodu týrání obou dívek ze strany rodičů. V současné době se dívka potýká s mentální anorexií a depresemi. Při podrobnějším studiu dokumentace dívky, byly problémy s příjmem potravy zaznamenány již v mladším věku. V současné době je v péči psychiatra, vůči této skutečnosti zaujímá negativní stanovisko, při léčbě nespolupracuje. Vzhledem drobná dívka libující si ve stylu emo.

- **Respondentka Ž2**

Respondentce je 16 let. Do dětského domova byla umístěna spolu se svými třemi sourozenci, dvěma sestrami a jedním bratrem. V současné době navštěvuje první ročník učebního oboru na střední škole. Do dětského domova byla umístěna na základě rozsudku o nařízení ústavní výchovy z důvodu nepodnětného a nekvalitního prostředí. Rodiče nebyli schopni zajistit kvalitní bydlení, neustále se stěhovali. Děti zanedbávaly povinnou školní docházku, bylo podceněno i zajištění zdravotní péče a děti tak byly z rodiny odebrány. V současné době žije respondentka v dětském domově pouze se svojí sestrou, ostatním sourozencům byla ústavní výchova na základě rozhodnutí soudu zrušena a respondentčin mladší bratr a její starší sestra žijí u rodičů.

- **Respondentka Ž3**

Respondentce Ž3 je 23 let, v dětském domově je dlouhodobě umístěna se svojí sestrou, respondentkou Ž1. V rámci vzdělání ji ještě čeká opakování závěrečných

zkoušek a poté bude mít studium ukončené. Do dětského domova byla umístěna i se svojí sestrou na základě rozsudku o nařízení ústavní. Důvodem bylo týrání obou dívek rodiči. Respondentce je oporou její přítel, se kterým plánuje společný život a který by jí měl být po odchodu z dětského domova oporou.

- **Respondent M1**

Respondentovi M1 je 17 let, do dětského domova byl umístěn i se svými dvěma bratry a sestrou. V současné době žije v dětském domově pouze s mladším bratrem. Sestra respondenta byla přemístěna do výchovného ústavu a bratr už je dospělý. Respondent studuje učební obor na střední škole, nyní opakuje třetí ročník. Do dětského domova byl umístěn na základě rozsudku o nařízení ústavní výchovy. Důvodem pro umístění byly nevhodné bytové podmínky, rodiče nezvládali zajistit základní životní potřeby, v domácnosti nebyl dostatek jídla, byt byl také odpojen od elektrické energie a pitné vody.

- **Respondent M2**

Respondentovi M2 je 20 let, v dětském domově žije nyní sám. Má ještě tři sourozence, sestra už je dospělá, se starším bratem je v úzkém kontaktu a mladší bratr respondenta je umístěn ve výchovném ústavu. Respondent v současné době opakuje třetí ročník učebního oboru. Do dětského domova byl umístěn na základě rozsudku o nařízení ústavní výchovy. Matka dětí nezvládala po úmrtí manžela péči o děti. Neměla dostatek finančních prostředků pro zajištění potravin a pro platbu výdajů souvisejících s bydlením. Děti také často chyběly ve škole. Matka dětí také později bohužel zemřela, z dětí se tak stali oboustranní sirotci.

7 Analýza získaných dat

7.1 Otevřené kódování

Otevřené kódování lze dle Hendla (2005) charakterizovat jako určité lokalizování témat v datech, které jsme získali. Dle Strausse a Corbinové (1999) se otevřené kódování zaměřuje na označování a kategorizaci pojmů prostřednictvím důkladného studia získaných dat.

V rámci našeho kvalitativního výzkumu bylo analyzováno pět rozhovorů, které byly po zvukovém záznamu na diktafon důkladně přepsány. Celkem bylo vytvořeno šest kategorií, které zpřesňují a strukturují informace, které jsme během rozhovorů získali. Byly tak zachyceny důležité jevy, které jsou podrobněji analyzovány napříč celým našim výzkumem. Kategorie byly ještě více strukturovány pomocí vlastností a dimenzí, které zachycují stěžejní body jednotlivých kategorií. Pro rozkódování jednotlivých rozhovorů a následné citace úryvků rozhovorů byly použity kódy, jež zkratkou označují, o kterého respondenta se jedná. V závorce je pak uvedeno číslo citace a za lomítkem je uveden rok, ve kterém byl rozhovor pořízen (například Ž1(1/12)). Jednotlivé kategorie jsou doplněny komentářem a uvedenými citacemi z rozhovorů, to vše kvůli lepšímu proniknutí do dané problematiky.

7.1.1 Kategorie č. 1: „Škola je celkem v pohodě, i když mi to tam někdy nejde a nebaví mě to tam, ale asi jsem tam celkem spokojenej“

<u>VLASTNOSTI</u>	<u>DIMENZE</u>
Nadšení studiem	Průměrné
Úspěšný průchod stěžejních bodů studia	Podprůměrný
Kamarádství	Četná
Preference studia na jiné škole	Podprůměrná
Provázanost oboru studia s volbou povolání	Značná

Kategorie číslo jedna vypovídá o problematice školní docházky. Zabývá se zejména tím, jak je školní docházka romskými dětmi, které jsou umístěny v dětském domově, vnímána. Ze své praxe máme bohužel spíše zkušenost, že na školní docházku děti nekladou příliš velký důraz, mnohdy jim chybí dostatečně rozvinutý smysl pro zodpovědnost a povinnost. Škola je tak často vnímána jako něco, kam prostě musí chodit, když už teda vyrůstají v domově.

Spokojenost se školní docházkou je především spjata se skutečností, jak respondenti studium hodnotí. Abychom získali relevantní informace, respondenti odpovídali na otázku zaměřenou na zjištění skutečností, zda je školní docházka baví.

„Ale jo, škola je celkem v pohodě. Sice se mi tam občas nechce a nebaví mě to tam, ale asi je to důležitý chodit tam.“ M1(1/12)

„Ted' už jo. Není to tak hrozný, jak jsem čekala. Máme tam i starší holky, který tady ten obor už dělají jako druhou školu..... Já je fakt obdivuju. Doufám, že budu pak taky chodit ještě do školy.“ Ž2(1/12)

„Jo, ve škole to bylo celkem v pohodě..... Škola byla v pohodě.“ Ž3(1/12)

„.....nebaví mě to tam vůbec a lituju, že jsem neudělala ty zkoušky. Ž1(1/12)

„Jo, docela se to dá, ale víc mě to baví na praxi, tam se člověk aspoň něco naučí..... Je totiž blbost chodit na školu, která by mě nebavila a byla by mi k ničemu. Z takové školy bych asi odešel.... M2(1/12)

Z výše uvedených informací vyplývá, že někteří respondenti hodnotí školní docházku docela dobře. Respondentka Ž2 navíc přiznává, že měla ze školní docházky jisté obavy, nyní je však spokojená a chtěla by pokračovat po úspěšném ukončení současného studia v dalším studiu. Naopak respondentka Ž1 uvedla, že ji studium vůbec nebaví, respondent M2 zhodnotil školní docházku jako docela dobrou, zdůraznil však význam praxe, která ho více naplňuje.

Dalším důležitým aspektem je také úspěšnost ve stěžejních a důležitých momentech studia. Pro většinu respondentů je velmi problematickým aspektem řádné ukončení posledního ročníku studia a tím i možnost úspěšného složení závěrečných

zkoušek. Studium je tak často prodlužováno z důvodu opakování třetích ročníků, či závěrečných zkoušek:

„No ted' nic moc extra, už jsem byl letos ve třetáku, ale budu ho příští rok opakovat.“ M2(2/12)

„Nic moc, kdyby to bylo dobrý, tak bych nemusela chodit znovu do třetáku.... Možná se na to vykašlu. Tý jo, ještě rok tam chodit, to asi nedám.“ Ž1(2/12)

„Školu už mám ukončenou, teda až na ty závěrečný zkoušky, ty jsem v květnu nedala, tak je ted' budu opakovat, ale já myslím, že už to fakt zvládnou.“ Ž3(2/12)

„.....ted' mě nepustili k závěrečnejm zkouškám, tak budu ještě rok chodit tam.“ M1(2/12)

Za přínosný aspekt lze hodnotit skutečnost, že se respondenti po prvním neúspěchu nevzdávají a snaží se školu dokončit. Velké podpory se jim dostává i v dětském domově, kde je pro ně často organizováno doučování, ať už přímo vychovatelem, který dané problematice rozumí, tak i externistou, kterému je doučování hrazeno. Dospělé děti starší osmnácti let jsou si také vědomy toho, že pokud by školu nedokončily, musely by bohužel dětský domov opustit. Více jak polovina respondentů je zletilá, tito mají podmínky poskytnutí plného přímého zaopatření upraveny smlouvou po dosažení zletilosti. V dětském domově je také kladen důraz na vhodný výběr školy, děti často absolvují vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně zaměřené na kariérové poradenství. Škola je také vybírána i s ohledem na budoucí uplatnění na trhu práce. Některým dětem je také hrazeno vzdělávání v soukromé škole. Neplatí tak skutečnost, že v dětském domově není kladen důraz na vzdělávání dětí a jejich budoucí uplatnění.

Dobré hodnocení studia a pozitivní přístup k němu se také odvíjí v souvislosti s kamarádkými vazbami ve škole. Dobré kamarádké vazby bývají zvlášť u romských dětí vítány. Dávají jim tak pocit sounáležitosti s ostatními spolužáky, lépe si tak uvědomují, že jsou v kolektivu přijímáni a jsou jeho součástí. Kamarádké vazby tak bývají často hnacím motorem školní docházky. Respondentka Ž1(3/12), která opakuje třetí ročník, zdůraznila důležitost kamarádkých vazeb, když na otázku, zda má ve škole

nějaké kamarády, uvedla následující: „.....ted' už ne..... Ted' do té třídy kam chodím, tak tam jsou samý divný lidi. Už jsem to říkala i kamošovi, že mě to tam nebaví..... takhle to tam nedávám, fakt. Já myslím, že vy byste tam taky nevydržela.“ Ostatní respondenti se o kamarádských vazbách vyjádřili následovně:

„Jo, mám jich docela hodně, a když jsme ted' skončili, tak bysme se chtěli dál vídat..... Myslím, že jsme byli celkem dobrá parta a byla by škoda, kdyby to všechno skončilo.“
Ž3(3/12)

„Jo, to mám jinak bych v té škole nevydržel. Máme ve třídě dost dobrou partu a děláme různý blbosti. Ale stejně tam mám tři oblíbený kámoše, který mám nejvíc rád a hodně děcek odsud z děcáku chodí do stejné školy jak já, takže se tam hodně známe.“
M1(3/12)

„Jo, to mám, jsme celkem dobře sešraní, i to je další důvod, proč tam chodím.“
M2(3/12)

„Jo mám, jsme ve třídě ještě s J. (dívka z dětského domova) a já jsem vždycky ve skupince s holkama, který mám ráda. Je vždycky sranda a taky si pomáháme, když něco nevíme. Normálně, v té samé skupince jsme i na praxi, takže já jsem šťastná.....“
Ž2(3/12)

Výše uvedené odpovědi jasně dokazují důležitost kamarádských vazeb. Pomáhají utužovat kolektiv a hodně ovlivňují kvalitu školního prostředí, které je důležité pro školní práci. Děti také díky dobrým kamarádským vazbám spojují pocit soudržnosti, všichni táhnou za jeden provaz. Kamarádské vztahy tak ovlivňují i spokojenost s volbou školy a oboru studia. Pokud dítě chodí do školy, kde nemá kamarády a ve třídě tudíž není přátelský kolektiv, i drobné neúspěchy může brát velmi negativně a potom se školní docházka může stát noční můrou. V jisté nevýhodě mohou být právě romské děti, u kterých hrozí větší riziko, že se stanou terčem posměchu nebo šikany. K těmto neblahým důsledkům může docházet jak na základě předsudků dětí samotných, tak i rodičů spolužáků nebo také bohužel i učitelů. Roli může hrát případně i předchozí špatná zkušenost.

Respondenti na otázku, zda by si vybrali studium na jiné škole, zohledňovali více aspektů. Brali v úvahu především problematiku průchodu studiem, kvalitu kamarádky vazeb, nácvik praktických dovedností během praxe a v neposlední řadě vztahy s učiteli. Každý z respondentů při odpovídání na otázku zohledňoval spokojenost se studiem ze svého hlediska. Více jak polovina z nich byla se studiem spokojena a na otázku odpověděli:

„Ne to určitě ne. Mě ta škola celkem bavila a ani si nedokážu představit, že bych chodila na jiné obor. Já bych třeba nemohla dělat cukrářku jak třeba ségra, to by mě asi nebavilo, ale každému se může líbit něco jiného.“ Ž3(4/12)

„Asi ne, tady na té škole je to v pohodě. Mám tam už kámoše a učení v pohodě stíhám. A učiteli jsou taky v klidu, i když jim dáváme zabrat. Takže asi jsem asi spokojenej, jak to je.“ M1(4/12)

„Ne, to ne, mě to tam baví. Nejvíce ta praxe.“ M2(4/12)

Zbytek respondentů není se studiem spokojen. Respondentka Ž2 uvádí, že by si vybrala jinou školu a obor studia, ale má v plánu si další studium dodělat jakmile ukončí současné studium. Zohledňuje ale fakt, že bude starší a díky nynějšímu studiu bude znát víc věcí, takže by výhledově mohla dále uspět a výhodou pro ni bude skutečnost, že po absolvování dvou středních škol bude mít větší šanci na trhu práce. Respondentka Ž1(4/12) hodnotí výběr školy negativně, uvádí, že *„tenhle učeník stojí za houby.....“*. Zmiňuje i skutečnost, že by se už nechtěla vzdělávat během dalšího studia. Z jejích výpovědí je zřejmé, že by chtěla mít konečně školu úspěšně za sebou, ke spokojenosti se studiem nepřispívá ani opakování třetího ročníku bez dobrých kamarádů, kteří mají školu dávno za sebou. Negativní ladění a skepse z informací, které během rozhovoru poskytla, mohou souviset s poruchou příjmu potravy, se kterou teď bohužel zápasí.

Další aspekt, který je nutno zohlednit, je skutečnost, zda sám student zhodnotí studium jako přínosné pro jeho uplatnění na trhu práce. V dnešní době je velmi těžké uspět na trhu práce, roste míra nezaměstnanosti, na jedno volné pracovní místo se hlásí až příliš moc uchazečů. Na otázku, zda je studium připraví na výkon budoucího povolání, odpověděli respondenti takto:

Ž1(5/12): „No tak to vůbec. Stejně nechci dělat cukrářku, to sladký se mi hnusí fuj.....“

„Asi jo. Když pak půjdu ještě na další školu, tak budu mít vlastně dva obory a to je zas lepší, když člověk chce najít práci. Po této škole bych mohla dělat kuchařku a na té další škole bych si chtěla udělat asi servírku a to je celkem dobrá kombinace si myslím.“ Ž2(4/12)

„Jo, já myslím, že už se v těch věcech docela dobře orientuju.“ M2(5/12)

„Nevím, asi jo. Brácha sice do školy chodil, ale práci nemá a fláká se. Ale já asi ještě nevím, co chcu celý život dělat, ale na pracáku bych být nechtěl. Asi bych chtěl být automechanikem, když už chodím do té školy, jak jsem ti říkal.“ M1(5/12)

Ž3(5/12): „Já myslím, že jo. Hlavně díky praxi, kterou jsme během školy měli, tak to bylo v pohodě a věděli jsme co a jak. A teď chodím vlastně na ty brigády a kdybych byla špatná, tak si myslím, že by mě nikdo nechtěl vzít ani na tu brigádu. Myslím, že ta škola není tak špatná.“

Většina respondentů se shodla na tom, že je škola na výkon budoucího povolání ve zvoleném oboru připraví. Bohužel negativním aspektem je již zmíněná vysoká míra nezaměstnanosti, ale také nedostatečná praxe a v neposlední řadě neochota zaměstnavatele přijmout pracovníka romského etnika. Pokud jedinec zaměstnání nezíská co nejdřív, riziko, že se stane závislým na sociálních benefitech od státu, roste. V souvislosti s touto skutečností bude také růst závislost v oblasti bydlení, protože člověk bez pravidelného příjmu bude stěží schopen financovat svoji domácnost.

7.1.2 Kategorie č. 2: „ V děčáku je to celkem dobrý, jsou tady dobří lidi, kteří se snaží, abych něco uměl, až odsud vypadnu“

<u>VLASTNOSTI</u>	<u>DIMENZE</u>
Spokojenost se zařízením	Velmi dobrá
Kamarádství	Četná
Rozvíjení zájmových aktivit	Dostatečné
Dobré vztahy s vychovateli	Časté
Snaha o osvojení úkonů péče o domácnost	Značná

Následující kategorie vypovídá o životních podmínkách v dětském domově, které jsou přímo hodnoceny dětmi. Dle mého názoru, je přímá zpětná vazba od dětí velmi cenná. To, jak jsou děti spokojeny se zařízením, se velmi odráží na jejich životní spokojenosti a aspiracích do budoucna. Ze získaných informací během rozhovorů s respondenty, lze konstatovat, že spokojenost se zařízením je velmi dobrá. Čtveřice z nich se vyjádřila ve smyslu hodnocení dětského domova kladně:

„Tady je to v pohodě. Nemůžu si na nic stěžovat. Už jsme se ségrou dospělý, tak nás berou trochu jinak. Až budu odcházet, tak se na to sice těším, že se už budu sama starat o sebe, ale taky mám trochu strach co bude.“ Ž3(6/12)

Respondentka Ž2 na otázku odpovídá kladně. Má možnost srovnání se svou sestrou, která vyrůstala ve stejném zařízení, avšak pod notným tlakem rodičů, zejména ze strany matky, se chtěla vrátit zpět do své původní rodiny. Soud tehdy žádosti rodičů o zrušení ústavní výchovy u jejich dcery vyhověl. Dívka tak před odchodem z dětského domova stihla ukončit alespoň základní školu. Dva roky po odchodu z dětského domova to vypadá, že jiné než již získané základní vzdělání, mít v dohledné době nebude. Respondentka si všechny tyto skutečnosti uvědomuje a ve své odpovědi uvádí:

„Jo, mě se tady celkem líbí, já jsem tady spokojená. Tady je dobrý, že máme kde bydlet a že se o nás dobře starají. Třeba ségře se tady nelíbilo, chtěla jít pořád k mamě,

ale teď je s ní zavřená na ubytovně a nechodí do školy, protože jí neotevřeli ten její obor. To já bych šla radši na jiný obor, protože si myslím, že už do té školy chodit nebude. Ona teda vykládá, že příští rok kdyžtak půjde na obor jak já, ale já tomu moc nevěřím. Nevím, myslím si, že jí to trochu ubližuje. Někdy sem chodí na návštěvu a říká, že už by sem nikdy nechtěla, ale já si myslím, že někdy možná trochu lituje.“ Ž2(5/12)

Respondent M2 se vyjádřil také pozitivně, zohledňuje skutečnost, že je o něj v zařízení po materiální a finanční stránce postaráno. Uvědomuje si také skutečnost, že po odchodu z dětského domova, bude muset všechny záležitosti týkající se vlastního života zajišťovat sám.:

„Ale jo, celkem se to tady dá zvládnout. Když udělám svoje úkoly tady, tak si pak můžu dělat, co chci. Nás dospělý už tady berou líp. Ale zas si nemůžu dělat úplně, co chci. Ale ještě to ten rok vydržím. Abych pravdu řekl, tak tady mám všechno a nemusím se o nic moc starat, což je výhoda. Kdybych byl už pryč, musel bych za všechno platit a všechno si řešit sám. Jako myslím, že bych to zvládl, ale dokud tady můžu být, tak tady zůstanu.“ M2(6/12)

Respondent M1 ve svém hodnocení zohledňuje skutečnost týkající se kvalitního materiálního a finančního zabezpečení. Objevuje se však nespokojenost s dodržováním jeho práv a povinností, zohledňuje skutečnost, že se musí někoho dovolovat, když něco chce, že nemůže dělat aktivity tak, jak chce on sám. Nerad se také účastní prázdninových aktivit. Dále se mu nelíbí, že vychovatelé kontrolují jeho závislost na nikotinu:

„Asi celkem jo, nemám kam jinam jít. Je to tady dobrý, máme tady všechno, a i když mě štvou vychoši, tak bych asi nikam jinam nechtěl jít. Hlavně bych chtěl být furt tady a nechcu, aby mě dali do pastáku jak ségru nebo mýho kamoša. Ale štve mě, že se furt musím někoho dovolovat a že si nemůžu jít na vycházku jak dlouho chcu a tety mě kontrolujou, jestli kouřím a pak mi všechno zakazujou. Akorát teď přes léto to bude o ničem, protože budu muset jet na tábory, ale víc děcek nejde dom, tak tady budou aspoň mí kámoši a to už něco vymyslíme. Ale někdy vychoši prudí i o prázdninách, takže to bude pěkně hustý sem tam.“ M1(6/12)

Poměrně negativní odpověď můžeme zaznamenat u respondentky Ž1. Ta v současné době není s pobytem v zařízení spokojena. Toto ladění zřejmě vyvolal konflikt, který měla ona a další vrstevníci s vychovateli na letním táboře. Zmiňuje především skutečnost, že jsou oproti menším dětem znevýhodňováni. Tyto informace však mohou být z důvodu jejího opozičního postoje částečně zkreslené. Z odpovědi je také patrné, že je více spokojená s tím, že byla do dětského domova umístěna, uvádí, že nechtěla vyrůstat ve své rodině. Postoj k biologické rodině je u této dívky ovlivněn nepříjemnými zážitky z dětství, kdy ona i její sestra byly bohužel rodiči týrány. Dívku zcela jistě ovlivnila prožitá traumata, v současné době bojuje s poruchou příjmu potravy a depresivními stavy. Z jejího rozhovoru vyjímám:

„No teď už tady být nechci, to jsem už říkala. Ale dřív to tady bylo celkem v pohodě. Hlavně, že jsme nemuseli být doma, tam bych to fakt nezvládala. Nevím, co budu dělat až tady ségra nebude, to tady umřu. Asi bych chtěla jít na jinou skupinu. Myslíte si, že by se to dalo nějak domluvit. No víte co, neřešte to, já se pak zkusím zeptat. Jsem teď hodně naštvaná na jednu vychovatelku, ale nechci to s váma rozebírat, to je na dýl. (Po chvílce váhání sděluje následující:) Byli jsme na táboře a tam se nespravedlivě rozdělovaly sladkosti mezi děcka. A my jsme chtěli brambůrky a vychoši nám je nechtěli vůbec dát, že prý až ráno a kdesi cosi. No prostě pakárna, aby se velký děcka museli o svoje věci doprošovat. Ale to já si ještě dořeším, to já tak nenechám, víte. Tady jde o princip. Malí můžou všechno a my ne? Tak to teda fakt ne. Ti malí jsou někdy tak drzí, že je to fakt síla. Ale když to nevadí vychošům, tak mě to teda neskutečně vytáčí. Toto jsem si se ségrou nikdy nedovolila co ti smradoši teď.“ Ž1(6/12)

Z výše uvedených odpovědí, lze tedy usuzovat, že děti jsou s životními podmínkami poměrně spokojené. Spokojenost ale ovlivňuje více faktorů, které jsou vzájemně propojené a vzájemně se ovlivňují. Dalším aspektem, který přispívá ke spokojenosti se zařízením, jsou i kamarádské vazby. Zejména kamarádské vazby mezi dětmi umístěnými v dětském domově. Děti jsou v běžném dětském domově rozděleny do takzvaných rodinných skupin. Jednu rodinnou skupinu tvoří zpravidla 6-8 dětí. Pokud jsou v jednom dětském domově umístěni sourozenci, tito jsou umisťováni do jedné rodinné skupiny, aby nebyly narušeny jejich vzájemné vazby.

Rodinné skupiny bývají často tvořeny dětmi různého věku, jsou tedy poměrně různorodé. Občas dochází ke konfliktům mezi sourozenci navzájem, mezi staršími a mladšími dětmi, ale i mezi vrstevníky. Důležité však je, že kamarádské vazby mezi dětmi navzájem, jsou velmi časté a poměrně kvalitní. Mnohdy přetrvávají i po tom, co děti dětský domov opustí. Často také kamarádské vazby nahrazují nedostatečný kontakt s původní rodinou. Děti na otázku, zda mají v dětském domově kamarády, vypověděly následující:

„Jo celkem jo, hlavně mám nejradši lidi z našeho bytu. S těma trávím nejvíc času a pak ještě z jednoho bytu mám kámoše a беру ho jako bráchu. Ale jinak se jako bavíme všeci z domova, to zas jako jo. Ale holky někdy prudí a jsou trapný, s těma se někdy aji pohádáme.“ M1(7/12)

„Jo, celkem jo, bez nich bych to tady už dávno zabalila. Vždycky někdo přijde pokecat, akorát se mi s něma nechce moc chodit ven. Ani nevím proč, prostě mě to s něma venku nebaví. To jdu radši ven s kamoškou. Jdem na pivo, zapálíme si a pokecáme. Ale třeba tady s T. chodíme očumovat hadry a to mě celkem bavilo, když jsem si ted' mohla koupit něco novýho na sebe.“ Ž1(7/12)

„Jo, docela jo. Asi mi bude po nich smutno. Ted' je ale trochu zanedbávám, protože na ně nemám moc čas. Myslím si, že dřív jsme si byli tak asi bližší, ted' už má každej jiný zájmy, ale vždycky jsme si našli chvílku na to, abychom si pokecali.“ Ž3(7/12)

„Jo, mám tady jak kamarády, tak kamarádky. Docela si rozumíme, jsme zhruba stejně staří. Bez nich by tady byla nuda. Zvlášť na těch skupinovejch akcích. Tábory už pro nás moc nejsou, tak se snažíme tam nějak zabavit, abychom to tam přežili.“ M2(7/12)

„Jo, já myslím, že jo. Máme tady taky takovou skupinu starších děcek a chodíme spolu sem tam ven nebo se tak různě navštěvujeme na bytech. Kdyby tady nebyli oni, tak by to bylo asi takový divný, ale s něma je tady větší sranda jak být doma.“ Ž2(6/12)

Na základě získaných odpovědí vidíme, že každé dotazované dítě odpovědělo na otázku, zda má v dětském domově kamarády, kladně. Děti berou kamarádké vazby pozitivně, s kamarády je pojí také společné aktivity, které kvalitu kamarádkých vazeb pozitivně ovlivňují. Jako nejčastější aktivity, které běžně podnikají s kamarády, uvádějí například:

- venkovní aktivity, povídání si, vykládání vtipů (Ž2)
- povídání si, pomáhání při důležitých činnostech, drobné opravy na autech, posezení u piva, návštěva diskoték (M2)
- povídání si, návštěva diskoték, účast na akcích dětského domova (Ž3)
- povídání si, nakupování oblečení, posezení u piva (Ž1)
- povídání si, hip hop, rapování, tanec (M1)

V souvislosti s výše uvedenými zájmy dětí se také nabízí otázka, jak je to s podporou zájmových aktivit dětí. Zajímá nás především skutečnost, zda jsou koníčky dostatečně podporovány ze strany dětského domova a zda tedy děti mají možnost rozvíjet své schopnosti a dovednosti ve svém volném čase. Na otázku, zda dětský domov podporuje jejich zájmové aktivity, jsme získali následující informace:

„Každý děcko si může vybrat, co ho baví a chodí i třeba na škole do nějakých kroužků, takže v tom problém nevidím. Akorát mě nic tak nebaví, takže to bude asi tím. Ale jinak si myslím, že tady se s tím nedělá problém. Možná by bylo horší, když se na to co dělá, někdo vykašle. To by mu pak asi předhazovali, že to stálo moc peněz a tak.“ Ž1(8/12)

„Jo, celkem jo i když někdy nadávají, že máme dělat něco na bytě, že po sobě neumíme uklidit a že máme neuklizený věci v pokoji.“ Ž2(7/12)

„V hip hopu ani moc ne, protože používáme sprostý slova a jeden vchoš říká, že těma textama jdem proti nim. Nevím co s tím má za problém, já bych teda ani neřekl. Ale kdybych chtěl chodit tancovat, tak to by mě asi pustili, to zas jako jo.“ M1(8/12)

„Dřív mě podporovali, abych se něčemu věnovala, teď už to nechávají spíš na mě co chci dělat. Ale nikomu tady nebrání, když se chce někdo něčemu věnovat. Hodně děcek jezdí na paravoltiž nebo chodí do tanečního kroužku, myslím že do hip hopu.“
Ž3(8/12)

„Jo, já celkem můžu dělat, co chci. Sem tam pomůžu strejdovi třeba s nějakýma domácima prácema a nebo něco opravit a pak si můžu dělat já co mě baví, ale nesmím teda udělat nějakou průser.“ M2(8/12)

Z výše uvedených odpovědí je patrné, že dětem není odpírána možnost věnovat se svým zájmovým aktivitám. Tyto aktivity by však měly být pro rozvoj dítěte přínosné, nikoliv narušovat jeho morální a mravní vývoj. Tato skutečnost se odráží v odpovědi respondenta M1, který uvádí skutečnost, že v hip hopu je pan vychovatel moc nepodporuje v důsledku používání nevhodné slovní zásoby – tím je myšleno používání vulgárních slov, především při tvorbě hip hopových písní. Dále ale přiznává, že pokud by se chtěl věnovat tancování, tak by ho v tom vychovatelé podporovali. Každý z dotazovaných shodně uvedl, že mají možnost věnovat se svým koníčkům. Spousta dětí ze zařízení jezdí také na paravoltiž nebo chodí do tanečního kroužku hip hopu tak, jak uvedla respondentka Ž3. Z vlastní zkušenosti při práci s dětmi vím, že se věnují i dalším sportovním aktivitám jako je například florbal. Děti jsou členy asociace, platí se členské příspěvky, kupuje se potřebné sportovní vybavení, děti běžně jezdí na zápasy. Neznamená to tedy, že pokud je dítě umístěno v dětském domově, věnuje se tak maximálně aktivitám pouze s vychovateli. Děti se často věnují aktivitám, které vyžadují jisté finanční výdaje. Většina dětí se tak může věnovat zájmům, které by často jejich původní rodinou nebyly podporovány právě kvůli jisté finanční náročnosti.

Celkovou spokojenost se zařízením ovlivňují nejen vztahy mezi dětmi, ale také vztahy vychovatelů s dětmi. Tato skutečnost velmi ovlivňuje celkovou spokojenost dítěte, ale také výchovné působení na dítě. Vychovatel a dítě by si měli vytvořit mezi sebou zdravý vztah založený na vzájemné úctě, empatii a přirozené autoritě. Jen tak lze nastartovat a podpořit zdravý vývoj dítěte. Vychovatel může být pro dítě také vzorem,

je proto důležité, aby vychovatel byl člověkem na tom správném místě. Dětem byla položena otázka, zda se dá s vychovatelem vyjít:

„Docela jo, už na ně máme nějaký figle, ale to je jen mezi nama. Když třeba sami od sebe s něčím pomůžem, tak jsou pak hodnější a víc ti toho povolí. Ale neplatí to na každého vychoše. Někdy jsou ale docela drsní, třeba když je naštvě jiný děcko a ty to pak taky odskáčeš. Je to jak kdy. Ale celkem se to dá, doma by to asi tak v pohodě nebylo. Nevím.“ M1(9/12)

„Na naší skupině jsou jako celkem dobří, ale taky mají ty svoje výpadky. Sem tam se pohádáme, ale dá se to. Pořád si s něma rozumím líp, než kdybych měla jít zpátky do té naší pošahané rodiny. Akorát mě štve, jak mě kontrolují jestli jím, jestli nezvracím. Dělá to i zdravotní sestra dětského domova). Já jsem dospělá, tak si můžu dělat co chci.“ Ž1(9/12)

„Jo, ti jsou v pohodě, možná když jsem byla mladší, tak jsem to brala trochu jinak, ale teď mi nic nezakazují. Když se jim něco nelíbí, tak mi třeba M. řekne, že by to udělala jinak, že se jí nelíbí to a to a já to беру. Myslím si, že s nikým z vychovatelů teď nemám problém a dokážu pochopit, když má na něco jiné názor než já. Ale vím, že mě to dřív hodně štvalo, když jsem nemohla být třeba dýl venku. Ale když to vezmu z druhé strany, tak se ani nedivím.“ Ž3(9/12)

„Jo, dá se. S některýma líp a s některýma hůř. Ale s těma, co máme na skupině, se to dá. Nedokážu si představit, že bych byl na jiné skupině. Ale já je celkem беру, a když se nedělá průser, tak nám toho hodně povolí.“ M2(9/12)

„Jo dá se to. Ale nesmíš je zbytečně provokovat a je potřeba prvně udělat věci, který po nás chtějí a pak můžeme jít třeba ven nebo na počítač. Se mnou většinou problém není, já se nerada hádám, takže radši všechno udělám. Na dělání průserů jsou tady jiní.“ Ž2(8/12)

Dotazovaní M1 a Ž1 shodně uvádějí skutečnost, že se s vychovateli dá vyjít docela dobře. M1 uvádí, že pokud s něčím děti z vlastní iniciativy pomohou, vychovatelé jsou pak tolerantnější a víc jim toho dovolí. Zde by se ale dalo spekulovat, zda dítě udělá samo od sebe něco, protože samo chce nebo zda za tou svojí činností vidí již potenciální výhodu. Oba pak dále shodně zmiňují fakt, že vztahy v rodině by nebyly tak kvalitní, jaké je mají s vychovateli na domově. Z výpovědi respondentky Ž3 lze již do jisté míry vyčíst respekt a nadhled k hodnocení jejího vztahu s vychovateli. Dokáže již připustit, že vychovatel může mít na danou problematiku odlišný názor než ona sama a je schopná ho přijmout. Zbytek respondentů uvádí skutečnost, že se s vychovateli vyjít dá, ale benefity, které jim vychovatelé povolí, jsou také odvislé odchování dětí a plnění určitých povinností. Respondenti dále uváděli skutečnost, zda mají nějakého vychovatele či vychovatelku oblíbeného. Respondenti M1 a Ž3 uvádějí, že nejvíce oblíbeného vychovatele či vychovatelku nemají, nikoho ve svém žebříčku oblíbenosti neupřednostňují. M1 uvádí, že měl velmi oblíbenou vychovatelku, která už ale v zařízení nepracuje, zmínil však, že by se s ní chtěl ještě v budoucnu setkat. Zbytek respondentů uvedl přímo konkrétní osobu určitého vychovatele. Většinou uvádí, že si s daným vychovatelem/vychovatelkou dobře rozumí, často si povídají. I když tyto respondenti uvedli přímo konkrétní osobu, uvádí také, že i ostatní vychovatelé nejsou špatní. Na základě výše uvedených informací, které jsme v průběhu rozhovoru získali, lze zhodnotit vztahy s vychovateli jako dobré a poměrně hojně se vyskytující.

Vychovatelé by měli ve svém výchovném působení také zohledňovat skutečnost, že děti, o které pečují, dřív či později dětský domov opustí. Budou se muset postavit na vlastní nohy a žít svůj vlastní život. Cílem by tedy mělo být připravit děti tak, aby v životě obstály. Péče by se tak neměla zaměřovat pouze na to, aby se děti vzdělávaly ve škole a připravovali se tak na výkon budoucího povolání. Děti by si měly také osvojit určité návyky a dovednosti pro praktický život nezbytné. Jedním takovým okruhem praktických dovedností je zejména péče o domácnost a činnosti s tím spojené. Děti na otázku, zda pomáhají s domácími pracemi, odpovídaly následovně:

Respondent M1 bere domácí práce jako povinnost, ohrazuje se vůči této činnosti částečně i protože je muž a není spokojen s tím, jak domácí práce vykonávají děvčata:

„Jo to musím dělat, ale nesnáším to. Nechápu, proč by to nemohly dělat holky. Ty sou líný a válí se na pokoji a já třeba s bráchou musím umývat nádobí nebo zametat. Vždycky to nějak udělám, abych měl klid. Někdy to jenom odfláknu, abych nemusel poslouchat, že nic nedělám.“ M1(10/12)

„Jo pomáhám, k tomu nás tady hodně vedou. A já se snažím, aby něco dělali i ti malí, ať si zvykají hned od malička. Pořád jim říkám, že když se rýpou v jídle, že se to nedělá. Oni jsou zvyklí, že jim všechno projde. Ale kdyby si měli uvařit sami, tak pochybuju, že by polívku lili do záchoda nebo druhý jídlo vyhazovali do koše. U nás na skupině zametají, umývají země a nádobí děcka.“ Ž1(10/12)

„Jo pomáhám, teď už teda miň, protože tady moc nejsem, ale se ségrou jsme pomáhali hodně. U nás na skupině se snaží, aby i malý děcka byli schopni si po sobě uklidit talíř, umýt ho nebo třeba umýt podlahu a uklidit si pokoj. Já myslím, že je to dobře, protože by to měl zvládnout každej.“ Ž3(10/12)

„Jo, to musím, jestli chci jít třeba ven, tak musím udělat co je potřeba. Třeba naskládat myčku, utřít prach a tak. Ale mě to ani celkem nevadí, už to máme tak naučený, že je potřeba něco takovýho dělat. Kdybychom vyrůstali doma, tak by to bylo taky tak.“ M2(10/12)

„Jo, to já se teď celkem snažím. Někdy pomáhám třídít prádlo, umývat nádobí, pomáhám chystat svačiny. Nemám s tím teď problém.“ Ž2(9/12)

U respondentů Ž1, Ž3, M2 a Ž2 je z odpovědí patrné, že jsou k domácím pracím vedeni již od útlého věku a berou je jako samozřejmé, jako něco co se běžně dělá. Respondentky Ž1 a Ž3 potvrzují, že i menší děti se učí zvládat běžné domácí práce. Samozřejmě přiměřeně ke svému věku. Respondent M2 dále uvádí, že pokud by vyrůstal doma, tak by také jistě pomáhal v domácnosti. Získané informace jsou velmi pozitivní v tom smyslu, že děti mají poměrně kladný přístup k těmto činnostem. Domácí práce neberou jako něco, co si udělají vychovatelé, protože mají zrovna službu

a mají se o vše starat, nebo jako něco, co za ně udělá ostatní personál dětského domova jako například paní uklízečky.

Mezi běžné úkony péče o domácnost, které děti zvládají, uvedly:

- utírání prachu, zametání, péče o nádobí, vytřídění prádla, vaření (M2)
- vaření, pečení, uklízení (Ž1)
- vaření, zahradničení, praní (Ž3)
- vaření, uklízení (M1)
- třídění prádla, mytí nádobí, vaření, utírání prachu (Ž2)

Dále většina respondentů uvedla, že po nich vychovatelé chtějí, aby některé věci řešili sami, a také se jim vychovatelé snaží radit, jakým způsobem by například při řešení problémů postupovali oni. Některé děti to bohužel neberou moc s nadšením, mají pocit, že je vychovatelé poučují. Mnoho dětí ale po odchodu z dětského domova přiznává, že by bylo občas dobré, kdyby jim někdo poradil a že si toho moc nevážíly. Já jako sociální pracovnice se je snažím vést k větší samostatnosti při vyřizování záležitostí například na úřadech, protože i tyto úkony spadají do běžného občanského života.

7.1.3 Kategorie č. 3: „Žijeme sice v děcáku, ale nehroučíme se z toho“

<u>VLASTNOSTI</u>	<u>DIMENZE</u>
Přijetí statusu dítěte z DD	Dobré
Casus socialis jako příčina umístění	Četný
Sporadicky pocíťovaný handicap	Častý
Vnímání nesmyslnosti týkající se rušení dětských domovů	Značné

Další kategorie se zabývá problematikou, jak vůbec děti samotné vnímají skutečnost, že vyrůstají v dětském domově. Všechny děti, se kterými byl veden rozhovor, jsou v dětském domově umístěny již po delší dobu, některé z nich už od útlého věku. Nelze pochybovat o tom, že děti z dětského domova mají do jisté míry

ztíženou situaci, mohou se stát terčem posměchu a šikany. Romské děti mohou být ještě více stigmatizovány z důvodu příslušnosti k minoritě. To, jak se dítě cítí a jak bere právě tyto skutečnosti, ovlivňuje jeho zdravý vývoj a aspirace do budoucnosti. Během rozhovoru byla dětem mimo jiné položena i otázka, jak vnímají skutečnost, že vyrůstají v dětském domově:

„Tak normálka, už jsem si tady zvykl a dom bych už asi nechtěl. Ale když jsem byl menší, tak mě dost štvalo, že su tady a že mě doma nechcou. Ale mám tady bráchu a jinam bych nešel. Nechcu, aby tady zůstal sám.“ M1(11/12)

Respondent M1 uvádí, že si na pobyt v dětském domově zvykl a tuto skutečnost bere normálně. Když byl ale mladší, tak si přál být doma s rodinou a moc nechápal, proč právě on a jeho bratr skončili v domově. Je patrné, že ho pojí k bratrovi velké pouto a nechtěl by být od něj odloučen. Respondentka Ž1 bere tuto skutečnost také dobře, dokonce uvádí, že by možná už nežila, kdyby zůstala v rodině. Ona a její sestra byly bohužel oběťmi týrání ze strany rodičů. Uvádí však, že vzhledem ke svému věku 23 let, se cítí již stará na takový typ zařízení:

„Beru to normálně, nevidím v tom něco špatného. Pořád lepší vyrůstat tady, jak u nás doma, tam bych být teda nechtěla. Moc dlouho jsme tam se ségrou nebyly, ale i za tu dobu si pamatuju samý hnusný věci. Myslím, že kdybych zůstala doma, tak bych už byla třeba mrtvá. Sice tady na to nadávám, ale už mě to tady nebaví, protože jsem tady na to stará. Jinak je to tady spíš v pohodě.“ Ž1(11/12)

Sestra respondentky Ž1 bere svůj společenský status také dobře. I ona se bohužel více do detailů zmiňuje o týrání ze strany rodičů a přiznává obavu, co by se s nimi stalo, kdyby obě zůstaly doma. Uvádí myšlenku, že sestra má v současné době problém s poruchou příjmu potravy právě v souvislosti s prožitým traumatem v dětství:

„Já celkem dobře, ségra to snášela hůř, teď si myslím, že už to taky bere dobře. Nedokážu si představit, co by s náma bylo, kdybychom neskončily v děcáku. Nevím, jestli ti to ségra říkala, ale doma nás týrali a proto jsem skončila se ségrou tady.“

Na hlavě mám pěkný jizvy, jak mě máti jednou pustila a já jsem vypadla z okna. Zůstat doma, tak by nás asi utýrali. Myslím si, že jak má ségra ty problémy s jídlem, tak že to má taky díky tomu, z jaké rodiny pocházíme. No byl to hnus, ještě, že jsme pryč.“ Ž3(11/12)

„Já to беру dobře, asi k tomu byl důvod. Umřel nám otec a mamka se o nás nezvládala postarat. Mám tady kamarády a ti to taky berou normálně, nikdo tady kvůli tomu z okna neskáče. Spousta z nich má se vidá s rodinou, ale když jdou na dovolenku, tak pak řeknou, že tam by se měli hůř, spousta rodičů nemá prachy a ani moc dobrý bydlení.“ M2(11/12)

„Teto dobře, já jsem ráda, že tady můžu být. Kdybychom byli všichni doma, tak bysme si nemohli nic dovolit. Vidím ségru, moc toho novýho nemá, a když přijde za nama tak nám trochu závidí, ale nechce to moc přiznat víš. Myslím si, že kdyby zůstala tady, tak by se měla líp a hlavně by chodila do školy.“ Ž2 (10/12)

Respondent M2 a respondentka Ž2 berou skutečnost, že jsou umístěni v dětském domově také dobře. Respondent M2 dále uvádí, že i kamarádi berou svůj osud také dobře, dokonce přiznává, že se když se vracejí z dovolenek, sami naznačují, že podmínky pro to, aby se vrátili zpět domů, nejsou bohužel nikterak kvalitní. Na základě získaných informací lze tedy usoudit, že děti přijaly svůj statut dítěte z dětského domova dobře.

Během vedení rozhovoru nás dále zajímala skutečnost, co bylo vůbec příčinou, že se děti ocitly v dětském domově. I přes choulostivost těchto informací se respondenti dostatečně otevřeli a sdělili, jaké hlavní příčiny vedly k nařízení ústavní výchovy soudem:

„Na to si taky dobře vzpomínám. Doma to bylo hustý. Všude byla špína a neměli jsme co k jídlu. Vždycky když měla přijít na kontrolu sociálka z úřadu, tak se trochu uklidilo a koupilo se něco na jídlo. Pak nám nešla ani elektrika a netekla voda. Já s bráchou a ségrou jsme neměli co na jídlo, tak jsme chodili a dívali se do popelnic, jestli tam není

něco k jídlu. Otec hodně pil a většinu peněz propil. Aji nás naváděli, abysme něco ukradli, třeba něco k jídlu. Jo a ještě si pamatuju, že nás doma bydlelo hrozně moc, nějaký lidi, který jsem vůbec neznal.“ M1(12/12)

„Jo, to vím až moc dobře. Byly jsme se ségrou doma a oni nás týrali, proto jsme skončily v děcáku. Ale nechápu proč, mama nám potom říkala, že věděla, že čeká dvojčata a že nás chtěla, ale pak prý jak jsme se narodily, tak jsme byly hrozný děcka, že jsme chovaly jak dementi a že to prostě nedávala. Nechápu jak může mít někdo děcko a pak se k němu tak chová, to měla jít radši na potrat, stejně už měla v tu dobu doma hodně děcek.“ Ž1(12/12)

„No určitě to bylo kvůli tomu týrání. To si pamatuju i dneska, jak nás byli, mě vyhodili z okna, strkali nám hlavu do záchoda, tipali o nás cigára a ještě další hnusy. Taky jsme neměli pořádně co jíst a všude byla špína. Chodila k nám na návštěvu sociálka a té jsme museli vykládat, jak je to doma super, protože by nás jinak hned zmlátili.“ Ž3(12/12)

„Umřel nám otec. Neměli jsme moc jídlo a pamatuju si, že netekla voda a myslím, že nám odpojili plyn, nemohli jsme se koupat a mamka neměla moc peněz. Tak k nám chodili ze sociálky dívat se, jak to u nás vypadá. Moc jsme s bráchou ani nechodili asi do školy, tak nás dali do dětskýho domova.“ M2(12/12)

„Nechodili jsme asi do školy a neměli jsme kde pořádně bydlet, tak jsme skončili tady. A asi jsme neměli dost peněz na jídlo a oblečení. Sem tam nás doma i trochu zbili, ale o tom bych nechtěla moc mluvit.“ Ž2 (11/12)

Z výše uvedených informací je patrné, že většina dětí byla umístěna ze sociálních důvodů. Mezi nejčastější příčiny patřily především nevhodné životní podmínky. Respondenti nejčastěji uvedli, že v domácnosti rodičů nebylo uklizeno, nebylo co jíst. Respondent M1 dokonce uvádí, že než měla přijít na kontrolu do domácnosti sociální pracovnice, tak se trošku poklidilo a nakoupily se nějaké potraviny, aby to vypadalo, že rodiče domácnost do jisté míry zvládají. Sděluje také, že v domácnosti pak už ani netekla voda a nefungovala elektřina – to vše zřejmě

z důvodů nárůstu dluhů za odběr elektřiny a vody. Situace zašla až tak daleko, že byl donucen ještě s dalšími jeho sourozenci prohledávat popelnice, jestli v nich najdou něco k snědku. On i jeho sourozenci byli nabádáni ke krádežím. Významným negativním faktorem byl také alkoholismus otce. Dívky Ž1 a Ž3 spojuje jako sestry také velmi smutný příběh, obě byly svými rodiči týrány. Rodiče je dokonce pod pohrůzkou násilí nabádali k tomu, aby sociální pracovníci, která chodila na šetření do rodiny, lhaly. Respondent M2 uvádí jako důležitou skutečnost úmrtí otce. Matka zřejmě přestala situaci zvládat z důvodu nedostatku financí. S tím šlo ruku v ruce neplacení poplatků spojených s bydlením, nedostatek potravin a nárůst školní absence. Respondentka Ž2 uvádí jako příčinu především velkou školní absenci, nedostatečné bydlení a špatnou finanční situaci. Dále se také zmiňuje o násilí vůči ní i jejím sourozencům, toto je však stále citlivé téma, které nechce dále rozebírat.

Děti byly umístěny do dětského domova na základě negativních skutečností, které narušovaly harmonický vývoj dítěte. Děti vyrůstaly v sociálně slabých rodinách, které byly pod dohledem sociálních pracovníků a nebyl zde předpoklad pro výrazné zlepšení rodinné situace v kratším časovém horizontu.

Respondentům byla také položena otázka, zda skutečnost, že jsou umístěni v dětském domově, berou jako handicap, či případnou životní prohru na cestě životem s ohledem na své vrstevníky. Respondentka Ž2 uvedla: „*Já myslím, že ne, jsem tady radši jak doma a myslím si, že se o nás líp postarají tady. Vidím to i na ségře, která odsud odešla.*“ Ž2(12/12) Respondentka Ž3 také skutečnost, že vyrůstala v dětském domově, nepovažuje za handicap, zaměřuje se i na to co, již v životě dokázala: „*..... já to tak neberu a lidi okolo mě jsou našťěstí normální a neberou to jako něco divnýho. A kdo s tím má problém, tak má problém hlavně sám se sebou. Kdyby se na mě všichni dívali skrz prsty, tak bych neměla brigádu a ani bych neměla přítele.*“ Ž3(13/12)

Respondent M2 připouští skutečnost, že se již bohužel dříve setkal s posměšky od spolužáků, dnes je to však již pořádku a žádnou další negativní zkušenost nemá: „*Já to tak neberu, dřív mi to možná vadilo, sem tam se mi ve škole posmívali, ale to už je*

dávno. Ted' si myslím, že to nikdo moc neřeší a mně to taky nevadí, беру to jako normální věc.“ M2(13/12)

Respondentka Ž1 si také nemyslí, že by ji skutečnost, že vyrůstala v dětském domově, nějak znevýhodňovala. Uvádí, že je lepší vyrůstat v dětském domově než v nějaké závadové rodině. Myslí si, že děti mají také možnost využít mnoho volnočasových aktivit, než by měli ve své rodině: *„Myslím si, že ne. Spousta lidí to o mně neví, že jsem z děčáku a na čele to napsaný nemám. Někdo musí být každé den v nějaké psycho rodině, to už je lepší být fakt tady. A nežiju tady sama, ale je nás tady víc, takže bych to tak tragicky neviděla. Děcka tady mají asi i víc aktivit než by měli třeba doma. Jezdí se tady v létě na několik táborů, v zimě se jezdí na hory a jinak se pořádají různé akce, takže tady po té stránce je to pohoda.*“ Ž1(13/12) Respondent M1 nemá v tomto ohledu také negativní zkušenost, pouze se ho spolužáci někdy ptali, jaké je to žít v dětském domově. Připouští však, že by se skutečností, že vyrůstal v dětském domově, mohl mít třeba problém v budoucnu: *„Nevim, nikdo se mně nikdy nesmál, takže mně to nevadí, že vyrůstám v děčáku. Někdy se mě děcka ve škole ptají, jaký to tady je, ale že by mě nějak diskriminovali to ne. Kámoši jsou taky v děčáku a nikdo se jim nesměje. Je to možná i kvůli tomu, že je nás ve škole z děčáku víc a my bysme si to s nima vyřídili. Ale je možný, že třeba v budoucnosti se mi někdo kvůli tomu bude smát. Ale zas se třeba bude někdo někomu smát, že je jeho táta opilec, to si nevybereš.*“ M1(13/12)

Na základě výpovědí respondentů můžeme usoudit, že často nepovažují život v dětském domově za něco, co by je mohlo v jejich životě znevýhodňovat.

V souvislosti s umístěním dětí v dětském domově se také nabízí otázka, co říkají na případné rušení dětských domovů. V médiích proběhla tato informace, ovšem bez dalších poměrně důležitých informací. Některé děti tuto situaci aktuálně probírají, chodí se ptát, jak to bude do budoucna a kdo se o ně nakonec bude starat. Respondenti, se kterými byl veden rozhovor, se k problematice rušení dětských domovů vyjádřili:

„Jo už jsem to slyšel, prý se mají rušit i ty, no pečujou tam o mimina, jo kojeňáky. Já bych asi nevěděl, kam bych jinam šel, kdyby to tady zavřeli. S kámošem jsme říkali, že je to tady někdy děsný, ale dom bysme se vrátit nechtěli. Doufám, že to tady bude ještě fungovat, než s bráchou odejdem.“ M1(14/12)

Respondent M1 tedy již o rušení dětských domovů slyšel. Uvádí také skutečnost, že ví i o rušení kojeneckých ústavů. Nedokáže si však představit, co by po zrušení dětského domova, ve kterém žije, následovalo. Domů by se však vrátit nechtěl a tak doufá, že dětský domov bude ještě nějakou dobu fungovat, minimálně do té doby, než dětský domov opustí i jeho bratr. V současné době tak nevidí rušení domovů jako smysluplné.

„Je to pěkná pakárna. Kdyby tenkrát děcáky nebyly, tak nevím co by s nama bylo. Protože doma to bylo fakt psycho. Doufám, že si to ti politici rozmyslí, protože asi není možný, aby děcka, kteří jsou doma týraný zůstaly doma. Já teda doufám, že se to tady nezavře. Je tady spousta děcek, kteří jsou ještě malí a to jako mají jít kam? Za rodičema asi ne, když na ně kašlou a třeba za nima ani nepřijdou.“ Ž1(14/12)

Respondentka Ž1 se hned na úvod zmiňuje o nesmyslnosti rušení dětských domovů. Přiznává, že si nedokáže představit, co by se tenkrát dělo, kdyby nefungovaly dětské domovy. Přemýšlí, jak by se řešila péče o děti týrané a malé děti a doufá v to, že se dětský domov, ve kterém žije, neuzavře.

„Něco jsme slyšela, ale já nevím, kde bysme vyrůstaly my, když to doma bylo děsný. Doufám, že se domovy nezruší, protože nevím, kam by všechny ty děcka šly, který znám i v jiných domovech. To beztak vymysleli ti chytrí politici tam v Praze. Můžou si nás teda vzít všechny domů a starat se o nás, to by byl mazec. A já osobně bych třeba zpátky domů nešla, já bych pak asi utekla, aby mě šoupli do pasťáku, protože být doma, to by byla sebevražda.“ Ž3(14/12)

Respondentka Ž3 uvádí, že neví, kde by vyrůstala se svojí sestrou a také doufá, že se dětské domovy nezruší už kvůli kamarádům, které v dětských domovech má.

„Já myslím, že je to blbost. Nevím, kde bysme skončili my, protože pak vlastně umřela i mamka. A takových dětí je víc, nevím, kde by byli kdyby nebyly dětský domovy. Pro hodně děcek tady si myslím, že je to záchrana. Nedokážu si to představit. To by nám jako řekli tady se to zavírá, běžte pryč? Já už bych se o sebe postaral, ale ti malí asi moc ne. Je to divný.“ M2(14/12)

Respondent M2 také hned na úvod odpovědi vyjadřuje svůj postoj k rušení domovů a opět tuto situaci vztahuje na svůj životní příběh a přemýšlí, jak by se řešila situace, když mu později umřela i matka. Uvádí, že pro některé děti je dětský domov to nejlepší, co je mohlo potkat.

„Fakt? To jsem ještě neslyšela. Kdyby se rušily někdy teď, tak to bych musela se ségrou asi zpátky za mamou a za tatou. Já tam stejně radši chodím na návštěvy a nevím teda, nedokážu si to moc představit. Ale já myslím, že to nebude tak rychle, že jo. My bysme se se ségrou měly kam vrátit, ale co ty ostatní děcka tady a to by vlastně vychovatelé byli bez práce. No to ne, doufám, že se to nestane.“ Ž2(13/12)

Respondentka Ž2 o tematicke rušení dětských domovů neslyšela, připouští však, že kdyby se tak stalo, asi by se vrátila i se sestrou zpět k rodině. Přemýšlí také o skutečnosti, že ne všechny děti, které vyrůstají v dětském domově, by se mohly vrátit zpět do své vlastní rodiny.

Respondenti považují rušení dětských domovů za nesmyslné a nedokážou si moc dobře představit, jak by byla péče o děti, které by jinak vyrůstaly v dětském domově, zajištěná. Dle mého názoru jsou názory dětí také velmi ovlivněny informacemi, které proběhly v médiích a které ne vždy byly podány vhodným způsobem tak, aby si lidé dokázali představit, jakým směrem se má v budoucnu ubírat náhradní výchovná péče o ohrožené děti.

7.1.4 Kategorie č. 4: „Doma je to furt stejný, naši pořád slibujou a nic pořádnýho pro to nedělají“

<u>VLASTNOSTI</u>	<u>DIMENZE</u>
Slibování	Velmi časté
Ekonomická aktivita rodičů	Velmi nízká
Chorobné závislostní chování	Značné
Atraktivita životního způsobu rodičů	Velmi nízká
Rodičovský zájem	Průměrný

Kategorie číslo 4 se zabývá především kvalitou vztahů dětí se svojí biologickou rodinou a kvalitou rodinného prostředí v biologické rodině vůbec. Tuto kategorii vystihuje několik vlastností, které si nyní podrobněji charakterizujeme.

Děti byly z rodin odebrány z důvodu dlouhodobější tíživé sociální situace, která ohrožovala harmonický vývoj dítěte a v některých případech byl dokonce ohrožen přímo život dítěte ať už z důvodu nedostatečné životosprávy, špatných hygienických podmínek, ale i z důvodu týrání. Všichni respondenti byli a mnohdy dodnes jsou, v kontaktu se svojí biologickou rodinou. Respondentům byla položena otázka, zda jim rodiče slibovali, že se situace zlepší a oni zažádají o zrušení ústavní výchovy a vezmou si je zpátky domů. Odpovědi byly následující:

„Máma nám dřív říkala, že si nás vezme a že nás tady nenechá, ale zůstalo jen u keců. Pořád tady trčíme. Ale mně to asi nevadí. Ona má takový doby, kdy ti všechno naslibuje a pak na nás kašle.“ M1(15/12)

„Jo nějaký kecy se nám tenkrát, když už jsme byli větší, snažili nakecat. Ale my se ségrou jsme tam ani nechtěly jezdit na návštěvy, natož tam tak zůstat napořád. Já jsem se tam cítila hrozně, jak kdyby se všechno vrátilo zpátky. Pak jsem měla blok v sobě a na ty návštěvy už jsem nejezdila ani ségra ne.“ Ž1(15/12)

„Jo, to tady taky bylo, oni měli s náma zakázanej styk a měli jsme poručníka, nebo jak se to řekne. Pak se začali snažit, volali nám, psali nám dopisy, jak nás mají rádi, že si uvědomili, jaký hnusy nám dělali a že by si nás chtěli vzít domů, abychom vyrůstali doma. My jsme tam jeli se ségrou pak na návštěvu, ale bylo nám jasný, že tam jezdit nechceme a už vůbec ne, abychom tam byli na furt, to by byl děs. No a pak na nás stejně začali kašlat, ale já jsem byla jenom ráda, že to tak dopadlo.“ Ž3(15/12)

„Jo, někdy se o tom zmínila, ale nám bylo s bráchou jasný, že to nezvládne. Kdybychom šli domů, tak bysme se vrátili stejně zpátky sem kvůli penězům, bydlení a tak.“ M2(15/12)

„Jo, to se řeší i teď, ale já mamě říkám, že chci být tady a za ní můžu chodit přece každý den na návštěvu a o víkendech, když bude chtít tak si mě i ségru může vzít na dovolenku. Ale tam je trochu problém na té ubytovně, je tam málo místa a navíc by za nás musela platit, že tam můžeme spát. Tak já tam radši chodím na návštěvu.“ Ž2(14/12)

Dle výše uvedených odpovědí je zřejmé, že rodiče slibovali nebo slibují návrat zpátky do rodiny. Respondent M1 uvádí, že slibování ze strany matky probíhá dokonce v určitých etapách. Prvně něco naslibuje, pak zřejmě zjistí, že těmto slibům nemůže dostát, a tak se zase na určitou dobu odmlčí a zřejmě doufá, že se na její sliby zapomene. Respondentky Ž1 a Ž3, oběti týraní ze strany rodičů, popisují situaci, kdy se rodiče snažili obnovit s dívkami kontakt a poté se z jejich strany objevil i impuls vzít si dívky opět do své péče. Kontaktování dívek probíhalo prostřednictvím dopisů, zřejmě i telefonátů. Rodiče slibovali a také litovali svých činů. Dívky se poté také pokusily obnovit kontakt. U rodičů byly na návštěvě, vztah k rodičům byl však, na základě prožitých traumat v raném dětství, nadobro rozvrácen. Dívka Ž1 uvádí, že v sobě měla určitý blok a návštěvy nebo případné dovolenky odmítala. Obě dívky na návštěvy přestaly jezdit. Respondent M2 také uvedl, že se objevily sliby ze strany matky. On a jeho bratr jim však nepřikládali velkou vážnost. Bylo jim totiž jasné, že to nebude tak horké. Respondentka Ž2 uvádí, že sliby o tom, že si ji matka vezme zpět do své péče, slýchá často. Dívka ale dává přednost životu v dětském domově s tím, že s matkou

může být v každodenním kontaktu. Zřejmě ji hodně ovlivnila současná situace starší sestry, které byla zrušena ústavní výchova a ta se tak vrátila zpět do původní rodiny. Sestra respondentky teď bydlí s matkou na ubytovně, má dokončené pouze základní vzdělání a do žádné školy v současné době nechodí. Respondentka se zřejmě obává, že by se její život odvíjel stejným směrem jako život sestry.

Je tedy zřejmé, že rodiče často svým dětem slibují změnu situace. To, že jsou v dětském domově, vysvětlují většinou tak, že je to jen na přechodnou dobu a v dětském domově je určitě nenechají. Bohužel opak je pravdou.

Dále nás zajímalo, jak jsou na tom rodiče se svojí ekonomickou aktivitou. Dle mého názoru, je ekonomická aktivita jasným ukazatelem jisté nezávislosti a soběstačnosti jedince. Ekonomicky aktivní jedinec je v tomto případě člověk, který má zaměstnání a to mu přináší výdělek, který používá pro zabezpečení sebe sama, případně pro zabezpečení dalších členů rodiny. Rodiče často zůstávají u slibů o zrušení ústavní výchovy, ale pokud jsou nezaměstnaní, mohou svoji situaci změnit k lepšímu pouze stěží. Na otázku, která byla směřována na problematiku ekonomické aktivity, jsme se dozvěděli následující:

„Nic, oni nepracujou, víš. Myslím, že oba chodí na pracák a dostávají ty různé dávky. Já ani nevím, jestli někdy pracovali, to už si fakt nepamatuju.“ M1(16/12)

„Nic, jenom se flákají, pobírají sociální dávky. No a otec je asi vlastně po smrti, ale nevím to jistě. Předtím pracoval jako nějaký ředitel nebo vedoucí ve stavební firmě a pak byl asi v invalidním důchodu. A máti, ta ani nevím, jestli někdy pracovala.“ Ž1(16/12)

„Otec asi už nežije a máti se fláká a bere peníze ze sociálky, ta už nebude ani nikdy pracovat.“ Ž3(16/12)

„Já myslím, že byli oba v invalidním důchodu, ale nevím to jistě. Mamka ta byla v invalidním důchodu stoprocentně ale otec, to už si nepamatuju.“ M2(16/12)

„Oba si hledají práci. Tata ten pracoval, ale měl jen smlouvu na krátkou dobu. Mama se hlavně stará o ségru a bráchu a chtěla by asi taky pracovat, aby si mohli pořídit vlastní byt.“ Ž2(15/12)

Rodiče respondenta M1 jsou nezaměstnaní, zřejmě v evidenci na úřadu práce. Respondentky Ž1 a Ž3 o rodinné situaci uvádějí, že jejich otec je zřejmě po smrti, předtím asi pobíral invalidní důchod, matka není zaměstnaná. Respondent M2 uvádí, že rodiče byly zřejmě oba v invalidním důchodu. Respondentka Ž2 uvádí, že rodiče jsou v současné době nezaměstnaní. Na základě získaných informací je patrné, že rodiče dotazovaných dětí často nejsou ekonomicky aktivními občany. Rodiče jsou tak v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce, případně pobírají invalidní důchod.

S těmito skutečnostmi souvisí další jev a tím je až chorobná závislost na sociálních benefitech od státu. Za sociální benefity jsou v rámci našeho výzkumu považovány především dávky hmotné nouze, podpora v nezaměstnanosti, případně i invalidní důchody. Respondenti se shodují v tom, že rodiče nepracovali nebo v současné době nepracují. Respondent M1 uvádí, že rodiče navštěvují úřad práce a dostávají tak různé dávky. Respondentky Ž1 a Ž3 uvádí, že během života jejich otec pobíral invalidní důchod a jejich matka, dle vyjádření respondentky Ž3, pobírá sociální dávky. Respondentka Ž1 uvádí, že si nevzpomíná na skutečnost, jestli matka během svého života vůbec pracovala. Respondent M2 uvádí, že oba rodiče během života zřejmě pobírali invalidní důchod. Respondentka Ž2 zase uvádí, že si rodiče hledají práci. Protože jsem s jejími rodiči v častém kontaktu, vím, že oba dlouhodobě pobírají dávky hmotné nouze. Na základě těchto informací lze usoudit, že závislostní chování rodičů je opravdu chorobné.

Dále nás zajímalo, jestli se respondentům líbí způsob života jejich rodičů. Je totiž všeobecně známo, že rodiče bývají často pro své děti vzorem bez ohledu na to, zda rodič dítě ovlivňuje dítě v pozitivním, či negativním slova smyslu. Vzhledem k tomu, že děti nežijí ve své biologické rodině, mohou snáze srovnat a odlišit, které aspekty

v chování a jednání rodičů jsou pozitivní a které jsou negativní. Na otázku, týkající se atraktivity životního způsobu rodičů, jsme získali následující informace:

„Ne, tak bych nechtěl skončit a chci být s bráchou, abysme tak neskončili. Chci pracovat a žít normálně, tak jak třeba tety a strejdové z děcáku. Nechci skončit jak máma s tátou a nechci s něma ani bydlet, tam je to fakt hrozný. To už bysme pak měli blblý, protože oni by nás stáhli a začali by nás využívat. Starší brácha s něma bydlí a taky krade a nepracuje. Vždycky sem přijde, je špinavej a smrdí, takovej být nechci. Chtěl bych dělat něco normálního. V žádným případě nebudu třeba krást železo a pak ho prodávat, tak jak to dělají u nás doma.“ M1(17/12)

Respondentovi M1 se životní způsob rodičů nezdá atraktivní, nechce žít jako oni. Chtěl by se zapojit od běžného života majoritní společnosti a chtěl by být ekonomicky aktivní. Životní způsob rodičů odlišuje od životního způsobu tet a strejdů z dětského domova. Po odchodu z dětského domova by se v žádném případě nechtěl vrátit zpět do původní rodiny. Negativní příklad spatřuje ve starším bratrovi, který v rodině žije, a když přijde na návštěvu do dětského domova, tak zapáchá a je špinavý. Respondent taky odsuzuje způsob, jakým se v rodině získávají peníze a to odcizováním a následným prodáváním železa ve sběrnách.

Respondentka Ž1 a Ž3 souhlasně sdělují, že takto by rozhodně žít nechtěly. Respondentka Ž1 uvádí, že takto by dokázal žít každý, chtěla by v životě něco dokázat. Respondentka Ž3 doufá, že nebude nikdy taková jak její rodiče, a to zřejmě v ohledu na týrání, kterým si musela se sestrou projít:

„Ne, nelíbí, takhle umí žít každej, je to jednoduchý nemakat a mít nataženou ruku a chtít po každým prachy. Já bych si chtěla najít práci a na spoustu věcí si našetřit. Nechci žít jako vyžírka.“ Ž1(17/12)

„Ne nelíbí a doufám, že nikdy taková nebudu a hlavně nebudu nikomu ubližovat.“ Ž3(17/12)

Respondent M2 by chtěl žít lepším způsobem života a pracovat s auty. Myslí, že šikovný člověk si dokáže vydělat slušné peníze:

„Já bych chtěl žít líp než oni. Je lepší mít nějaký peníze, a když si chceš něco koupit, tak aby abych si to mohl koupit. Chtěl bych se živit autama, jak jsem říkal. Když je člověk šikovnej, dokáže si vydělat docela slušný peníze.“ M2(17/12)

„Tak není to tak hrozný, mohli by žít taky jako bezdomovci a chodit za nama žebrat o jídlo a to si myslím, že by bylo horší. Já bych chtěla, ale aby si jednou našli svoje bydlení a byli zase pohromadě buď někde v bytě, nebo v domku.“ Ž2(16/12)

Respondentka nevidí situaci svých rodičů úplně negativně. Připouští skutečnost, že by to mohlo být ještě horší. Chtěla by, aby se situace rodičů zlepšila a oni tak nemuseli žít na ubytovně.

Respondenti se tak shodli na tom, že by nechtěli být jako rodiče, chtěli by žít lepším způsobem života, který by se více přibližoval životu majoritní společnosti.

Dále nás v rámci kategorie, která se dotýká charakteristiky rodičů, zajímalo, jak velký je zájem rodičů o děti. Na rodičovský zájem jsme nahlíželi z hlediska, jak děti hodnotí zájem rodičů o jejich budoucnost. Rodiče, kterým na jejich dětech záleží, by se měli informovat především o tom, jaké mají děti záliby, jakou školu navštěvují, v čem vynikají a jaké mají představy do budoucna. Respondentům byla položena otázka, která byla zacílena na to, aby děti samy posoudily, zda rodiče zajímá, jakým směrem se bude vyvíjet jejich život:

„Sem tam se mě vždycky ptali, kdy už začnu pracovat a že si mě pak vezmou domů. Kdybych se asi zeptal mamky, kam chodím do školy, nevím, jestli by to věděla. Strejda na domově mě vždycky říká, že si z toho nemám nic dělat, že prý žijou okamžikem nebo tak nějak to říká.“ M1(18/12)

Respondent M1 ve své odpovědi vyjádřil, že nějaký zájem rodičů byl. Zajímali se ale hlavně o to, kdy začne být chlapec ekonomicky aktivní. Zde lze mít částečné pochyby o tom, zda spíše nekalkulovali s představou, že jakmile chlapec začne vydělávat peníze, nastěhují si ho zpátky domů, aby měli zajištěný nějaký příjem finančních prostředků. Chlapec dále uvádí, že si není jist tím, že jeho máma ví, kterou školu vůbec navštěvuje.

Respondentky Ž1 a Ž3 shodně uvedly, že zájem rodičů o to, jak se jejich životy budou vyvíjet do budoucna, byl téměř nulový. Respondentka Ž1 připouští možnost, že kdyby se jí během pobytu v dětském domově šetřily nějaké peníze, tak by zájem začali projevovat. Toto by ale nebyl zájem přirozený a upřímně myšlený. Respondentka Ž3 uvádí, že je pro ni asi lepší, že zájem původní rodiny není kvalitní. Vyjadřuje také určité obavy vzhledem k jejímu vztahu s přítelem. Uvádí, že by se za svoji rodinu asi styděla:

„Ne, to vůbec ne. Možná kdybych měla našetřený nějaký peníze, tak se rodina začala hlásit tak, jak se to tady stalo P. Jak zjistili, že má na kontě peníze, tak si ho hned chtěli vzít domů.“ Ž1(18/12)

„Ne, je jim to jedno. Kdyby o nás měli opravdovej zájem, tak nás budou kontaktovat a aspoň se starat, ale já myslím, že je to tak lepší. Teda aspoň pro mě. Nedokážu si představit, že kdybych už bydlela s přítelem, že by mě otravovali nebo snad za mnou jezdili, já bych se za ně asi styděla.“ Ž3(18/12)

Respondent M2 již bohužel rodiče nemá, ale dokáže si představit, že by se rodiče zajímali a měli by jistě ze svých dětí radost:

„Já doufám, že jo. Že by měli radost ze všech, i když se brácha vykašlal na školu. Škoda, že nemůžou vidět tu jeho malou... Co se dá dělat. Ale myslím, že by z nás měli celkem radost.“ M2(18/12)

Respondentka Ž2 hovoří o zájmu matky. Ta se zajímá jak o školní docházku, tak i kamarádké a jiné vazby dcery:

„Jo, to jo. Chce abychom se ségrou udělali střední školu, abychom si pak mohli líp hledat práci. Akorát by mohla víc tlačit S., aby si taky dodělala školu. A taky hlídá s kým se kamarádíme a taky nás poučuje, abysme nikam nespěchali a nechodili hned za klukama.“ Ž2(17/12)

Na základě výše uvedených informací, lze hodnotit rodičovský zájem o děti jako průměrný. Pokud bychom ale hodnocení zájmu zohledňovali a hodnotili u každého dítěte zvlášť, škála hodnocení by se v některých případech dotkla i bodu, který by charakterizoval nulový zájem rodičů. Bohužel musíme konstatovat, že rodiče si člověk nevybírají. O to důležitější je využít v co nejvyšší míře potenciál dítěte a zasadit se o jeho největší možný rozvoj tak, aby bylo schopné obstát ve stále se zvyšujících nárocích dnešní moderní společnosti.

7.1.5 Kategorie č. 5: „Časem chcu svou rodinu, o kterou se postarám“

<u>VLASTNOSTI</u>	<u>DIMENZE</u>
Touha mít spokojenou rodinu	Častá
Absence brzkého rodičovství	Vysoká
Promyšlenost plánování	Značná
Uvědomovaná nutnost ekonomické aktivity	Značná

V předchozí kategorii jsme se zabývali charakteristikou původní, biologické rodiny dětí. V této kategorii se budeme zabývat tím, zda respondenti plánují založit svoji vlastní rodinu, zda vůbec touží mít vlastní rodinu. Děti, které vyrůstaly v dětském domově, byly z rodiny odebrány na základě podstatných důvodů, a to zejména z důvodů sociálních. Podmínky a situace v rodinách byly shledány nevhodnými vzhledem k zajištění správného vývoje dítěte, proto byly děti z rodin odebrány. Děti, které vyrůstají v dětském domově, tak mohou cítit ke svým rodičům jisté antipatie.

Tento životní příběh může děti ovlivnit natolik, že třeba vůbec nebudou chtít v budoucnu svoji vlastní rodinu založit. Mohou mít jisté obavy z rodičovství, mohou například pochybovat o tom, zda vůbec oni sami budou schopni rodinu založit a postarat se o ni tak, aby jejich vlastní děti nepotkal podobný osud. Respondentům byla položena otázka, zda by v budoucnu chtěli založit svoji vlastní rodinu, odpovědi byly následující:

„Jo to určitě jo, chtěl bych si najít nějakou hodnou holku, které by nevadilo, že jsem vyrůstal v děčáku, ale to by snad pochopila, kdyby byla normální, že jo. Chtěl bych mít i děti, ale jenom tak asi dvě, abych se o ně mohl starat sám a ne je někam posílat, to bych fakt nechtěl.“ M1(19/12)

„Děti určitě nechci, ale zas bych nechtěla být úplně sama. Ale chlapi neřeším, teď mám jiný starosti a když vidím kamarádky, jak si furt na něco stěžují, tak nevím jestli bych se chtěla s někým otravovat.“ Ž1(19/12)

„Chtěla a moc. Chtěla bych mít konečně dobrou rodinu a to se mi už částečně podařilo díky příteli.“ Ž3(19/12)

„Časem určitě jo, ale je mi dvacet, tak je ještě čas. Nechtěl by zůstat sám. Když vidím bráchu, že je spokojenej a klape jim to.“ M2(19/12)

„Časem určitě jo. Ale jsem ještě celkem mladá, tak na to mám spoustu času. Uvidím, jestli nám to s přítelem vydrží nebo si budu muset hledat někoho jinýho.“ Ž2(18/12)

Většina respondentů sní o tom, že jednou svoji rodinu založí. Respondent M1 už má jasnější představu o své vlastní rodině. Chtěl by si najít přítelkyni, která by byla schopna přijmout skutečnost, že vyrůstal v dětském domově. Uvádí, že rozumná dívka by to zcela jistě měla pochopit. Děti by chtěl také. Respondentka Ž1 na rozdíl od respondenta M1 svoje vlastní děti nechce, zároveň však, ale přiznává, že by nechtěla zůstat sama. Od touhy založit vlastní rodinu ji zřejmě i odrazují kamarádky, které už ji mají a nejsou zcela spokojené. Její sestra, respondentka Ž3 naopak po vlastní rodině

velmi touží. Vlastní rodina je pro ni také jakási výzva, chtěla by vše dobře zvládnout a o rodinu se skvěle postarat. To vše by chtěla dokázat zřejmě i kvůli traumatům, které v dětství prožila. Velkou oporou je i její přítel a už teď o něm hovoří jako o své rodině. Respondent M2 by chtěl také založit vlastní rodinu, uvádí však, že je ještě čas. Vzor spokojené rodiny vidí u svého bratra, který bydlí s přítelkyní a společně pečují o malé dítě. Uvádí, že bratr, který založil vlastní rodinu, je velmi spokojený. Respondentka Ž2 také plánuje v budoucnu založit vlastní rodinu, uvádí však, že je mladá a má na tyto záležitosti ještě čas. V úvahu bere skutečnost, že se vše bude také odvíjet od kvality vztahu se svým nynějším přítelem.

Další charakteristikou této kategorie je také aspekt rodičovství. Rodičovství romské populace je specifické v jistých ohledech, které si nyní krátce charakterizujeme. Mnoho romských žen rodičovství příliš neplánuje. Dochází tak k tomu, že romská děvčata často otěhotní velmi mladé. Někdy se stává, že otěhotní i dívka, které ještě nebylo ani patnáct let s partnerem, který je o něco málo starší než dívka, nebo i dokonce mladší. Romská žena mívá také obvykle více dětí, než je v běžné majoritní společnosti zvykem. V naší praxi se často setkáváme s rodiči, kteří mají v našem zařízení umístěné sourozenecké skupiny dětí, čítající i pět sourozenců. Zajímalo nás, zda se dotklo této mladé generace plánované rodičovství, zajímala nás především skutečnost, zda již mají respondenti určité představy o založení vlastní rodiny s ohledem právě na vlastní rodičovské povinnosti. Respondentům byla položena otázka zaměřující se na věk, ve kterém by chtěli rodinu založit:

„Tak zatím je ještě čas, ještě jsem mladej. Ted' to vidíš i v televizi, že se třeba berou až ve třiceti. Prvně bych chtěl pracovat a vydělat si nějaký peníze. Taky bych chtěl jet s kámošema k moři. Asi tak určitě pět let bych si chtěl užívat a taky se musím hlavně postarat o bráchu, takže se ještě uvidí. Ale rodinu určitě budu mít.“ M1(20/12)

Respondent se nevyjádřil o konkrétním věku, uvádí však, že v horizontu pěti let by si chtěl ještě užít života, najít si práci, vydělat peníze, cestovat. Uvádí příklad z médií, kdy lidé v dnešní moderní době zakládají rodiny až po třicátém roku života.

On tedy uvádí hranici pěti let, takže by chtěl rodinu založit nejdříve ve dvaadvaceti letech.

Respondentka Ž1 se vyjádřila ve smyslu, že vlastní děti nechce. Ale jak se říká, nikdy neříkej nikdy. Uvádí totiž „*děti určitě nechci, ale zas bych nechtěla být úplně sama*“. Ž1(20/12)

Respondentka Ž3 uvedla: „*Je ještě čas, tak za pět let. Prvně bych si chtěla najít práci, vydělat si peníze. S M. chceme jet příští rok do Itálie k moři. Takže se uvidí a já na to nespěchám.*“ Ž3(20/12)

Z její odpovědi je patrné, že rodičovství s přítelem také odkládají na pozdější dobu. Shodně, jako respondent M1, uvádí pětiletou hranici, takže by chtěla založit rodinu nejdříve v osmadvaceti letech. Prioritou je pro ni najít si práci, být finančně nezávislá a také by si chtěla užít života. Letos plánuje dovolenou s přítelem.

„*Časem určitě jo, ale je mi dvacet, tak je ještě čas. Nechtěl by zůstat sám. Když vidím bráchu, že je spokojenější a klape jim to.....Tak asi za pět let.....nebo sedm, ale tak zhruba do třiceti asi jo.*“ M2(20/12)

Respondent M2 uvádí, že by chtěl založit vlastní rodinu do svých třiceti let, ideálně tak za pět až sedm let. To znamená nejdříve v pětadvaceti letech. Jeho myšlenky týkající se rodičovství určitě ovlivnil respondentův bratr, který má malé dítě a respondent je z něj nadšený. Respondentka Ž2 by chtěla založit vlastní rodinu nejdříve v šestadvaceti letech. Nyní je jí šestnáct let, takže rodinu by chtěla založit ideálně za deset let:

„*Jako i s dětma asi tak za deset let, to mi bude 26 a myslím si, že to není ani brzo ani pozdě. Bylo by to ideální, ale nevím, no. Je to ještě dlouhá doba.*“ Ž2(19/12)

Na základě odpovědí lze vysledovat určitý posun mladé romské generace, která uvažuje o založení vlastní rodiny v pozdějším věku. Často uvádí, že by si chtěli nejprve

najít zaměstnání, aby byli finančně zabezpečeni a mohli si i trochu užít života. Nepřemýšlí tak o založení vlastní rodiny v krátkém časovém horizontu. Je zde tedy možné vysledovat určitý posun v uvažování oproti generaci rodičů. Ti zakládali svou vlastní rodinu, když jim bylo ještě „náct“. Rodiče tak měli ve věku, kdy plánuje současná generace teprve rodinu založit, již dvě, tři děti. Nicméně nelze s jistotou říct, že respondenti své plány a sny o rodině dodrží a za rok nebude všechno jinak. V současné době lze tedy konstatovat, že sny o brzkém rodičovství se u respondentů nevyskytují.

S ohledem na plánování rodičovství respondentů je také důležité zohlednit aspekt promyšlenosti plánování. Již jsme zjistili, v jakém zhruba věku by respondenti chtěli rodinu založit. Kromě promyšlenosti vhodného věku pro založení rodiny budeme aspekt promyšlenosti plánování dále hodnotit na základě dalších kritérií. Dalším z kritérií je také promyšlenost a plánování v oblasti bydlení. Na otázku, kde by chtěli respondenti se svými rodinami bydlet, odpověděli následující:

„Tak nejlíp v rodinném domku, ale ještě uvidím i bydlení v bytě by mi nevadilo, hlavně si musím něco pořídit, akorát nevím, jestli seženu tolik peněz, bydlení je celkem drahý. Strejda na domově říkal, že se na to může vzít hypotéka, ale musíš pracovat, to je asi to hlavní.“ M1(21/12)

Respondent M1 uvádí jak variantu bydlení v bytě, tak v rodinném domku, druhá varianta by se mu líbila víc. Uvědomuje si také skutečnost, že pořízení vlastního bydlení není zrovna levná záležitost. Ví také, že lze pořídit vlastní bydlení prostřednictvím hypotéky, vnímá také důležitost ekonomické aktivity.

Respondentka Ž1 by upřednostňovala bydlení ve městě před bydlením na vesnici. Uvádí skutečnost, že ve městě je vše po ruce, člověk nemusí nikam dojíždět. Připouští však skutečnost, že budoucí bydlení se u ní může odvíjet podle toho, odkud si najde přítele a zda ten dotyčný bude mít už nějaké vlastní bydlení zařízené. Ideální by byl ale byt s dobrým vybavením:

„Asi někde v bytě ve městě. Na vesnici bych bydlet nechtěla, tam je nuda. Ségra ta teď nebude bydlet ve městě, tak jsem zvědavá, jak bude nadávat. Nebavilo by mě to ježdění sem a tam, tady máte všechno blízko. No uvidím, třeba si najdu někoho s barákem taky někde pryč, těžko říct. Ale pěkněj byt s dobrým vybavením by nebyl marnej.“ Ž1(21/12)

„Tak my budeme s přítelem bydlet u něho v domě pár kilometrů od P., už se moc těším, chci si tam nahlásit i trvalej pobyt, v B. ho mít nechci. S B. nechci mít nic společnýho.“ Ž3(21/12)

Respondentka Ž3 už má jasné představy o svém bydlení. Bude bydlet s přítelem na vesnici v rodinném domě. Ve vesnici, kde bude bydlet, si chce nahlásit trvalý pobyt, nechce mít i nadále trvalý pobyt u rodičů.

Respondent M2 by chtěl po vzoru svého bratra bydlet v bytě ve městě:

„Asi v bytě tady ve městě. Brácha bydlí taky v bytě a stačí jim to.“ M2(21/12)

Respondentka Ž2 má zcela jasné představy o svém bydlení. Lze říci, že má promyšlené i vybavení bytu. Jednou by však chtěla bydlet v rodinném domě:

„Stačil by menší byteček tady ve městě, ale někdy bych si chtěla postavit vlastní dům s velkou zahradou a pořídila bych si i psa, nějakýho velkýho a krásnýho, asi nejspíš toho, labradora. Ale pro začátek by stačil ten byt s hezkou koupelnou a novou kuchyní. Teď frčí takový ty lesklý kuchyně, taková třeba tmavě červená lesklá, ta by se mi líbila. Ach jo, doufám, že ji jednou fakt budu mít.“ Ž2(20/12)

Dá se říci, že způsob bydlení mají respondenti poměrně dobře promyšlený. Snad se jim sen o vlastním bydlení dle jejich představ, vyplní.

Dalším aspektem, který nás velmi zajímal, byla představa o počtu dětí, které by chtěli respondenti mít. Očekáváme, vzhledem k tomu, že si respondenti spoustu věcí již uvědomují a mají vše poměrně dobře promyšlené, že budou mít reálnou představu

o počtu vlastních dětí, o které by chtěli pečovat a vychovávat je. Předpokládáme, že počet dětí, které si přejí, bude reálný a nebude se odvíjet od počtu dětí, které mají jejich vlastní matky, které nebyly schopné o ně zajistit dostatečnou péči tak, aby se jejich děti neocitly v dětském domově. Počty dětí, které respondenti uvedli, byly následující:

- dvě děti (M1)
- žádné dítě (Ž1)
- dvě děti (Ž3)
- dvě děti (M2)
- dvě děti (Ž2)

Nejčastěji se vyskytovala odpověď, že respondenti by chtěli mít dvě děti. Lze tak konstatovat, že jejich představa o počtu dětí je reálná a pokud budou mít respondenti dvě děti, vhodné bydlení a práci, mohli by žít spokojeným životem s pocitem, že se o svoji rodinu dokážou postarat.

Dalším, samostatně posuzovaným a řekněme velmi důležitým kritériem, je promyšlenost týkající se zabezpečení plánované rodiny. Respondentům byla položena otázka zjišťující skutečnost, jak by svoji rodinu zabezpečili:

„..... vydělanejma penězma, budu přece chodit do práce a ženská bere nějaký peníze z úřadu, když je doma s miminem přece. Budu šetřit, abych jim pak mohl koupit věci, co budou potřebovat, nějaký jídlo a oblečení.“ M1(22/12)

„Normálně, chodila bych do práce a neflákala se, to samý by dělal i ten můj. Nechci být na dávkách, to dokáže každej. I když nás moc gádžové asi nezaměstnají. Uvidíme co bude, ještě mám rok čas, pak to teprve budu řešit.“ Ž1(22/12)

„Tak kdybychom s přítelem pracovali a já byla pak na mateřské, tak by se to zvládlo, možná by nám pomohla i přítelova máma.“ Ž3(22/12)

„Penězma, co bych si vydělal v dílně a třeba budu mít ještě něco našetřený.“ M2(22/12)

„Jak budu pracovat, tak bych si chtěla začít něco šetřit, kdybych pak šla na mateřskou. Vím, že ty peníze, co budu dostávat na mateřské nejsou nic moc. No a samozřejmě by se o mě a mimino měl taky trochu postarat otec toho dítěte. No a jak mi skončí mateřská, tak bych šla zase do práce, abychom měli co nejvíc peněz.“ Ž2(21/12)

Všichni respondenti uvedli, že by svoji vlastní rodinu zabezpečili penězi, které by sami vydělali. Počítají tak s tím, že budou v budoucnu ekonomicky aktivními občany, což můžeme hodnotit jako velmi pozitivní skutečnost. Respondentka Ž1 ale připouští skutečnost, že bude možná obtížné práci sehnat. Dá se říci, že všichni respondenti si uvědomují nutnost ekonomické aktivity pro to, aby mohli svoji rodinu uživit a plnit si i další své sny. Nestačí tak pouze sedět rukama v klíně a pobírat sociální dávky, a to si respondenti uvědomují.

7.1.6 Kategorie č. 6: „Vím, že jsem Rom a neberu to jako nějaký mínus, budu se snažit a nebudu se flákat“

<u>VLASTNOSTI</u>	<u>DIMENZE</u>
Pozitivně uvědomované romství	Značné
Negativní zkušenost s romstvím	Méně častá
Kamarádství s majoritní většinou společnosti	Četná
Touha po začlenění se do společnosti	Značná

Vzhledem k tomu, že výzkum byl zacílen na romské děti umístěné v dětském domově, určité otázky v rozhovoru byly také zaměřeny na aspekt romství. Přece jen naše společnost není vůči určitým menšinám tolerantní, zajímalo nás, jak se s aspektem romství vypořádali naši respondenti. Není lehké vyrůstat v dětském domově a zároveň být součástí romské menšiny. S různými předsudky se mohli naši respondenti setkat například ve škole nebo i v rámci běžného života. Vyskytují se bohužel dokonce i případy, kdy jsou naši romští spoluobčané úplně vyloučeni ze společnosti právě kvůli předsudkům majoritní společnosti. Zajímalo nás, jak se respondenti vyrovnali

se skutečností, že patří k romské menšině. Přece jen si rodinu nevybíráme, nevybíráme si, zda se narodíme jako Romové. Dle mého názoru je velmi důležité, aby romské dítě nemělo ztíženou cestu a omezený přístup ke kvalitnímu životu. Výchovou a kladným společenským formováním lze pozitivně ovlivnit vývoj a směřování romských dětí. Romské děti by měli být přirozeně začleňováni do běžných mateřských školek, základních a středních škol. Jen tak lze ovlivnit bariéru a zmírnit předsudky většinové společnosti. Na školách by měli být nápomocni romští asistenti, kteří by pomáhali romským dětem na cestě k toleranci a přátelství majoritní společnosti, ale také by těmto dětem pomáhali na cestě ke vzdělání.

U našich respondentů nás zajímal především fakt, jak přijali skutečnost, že jsou součástí romské menšiny, odpovědi byly následující:

„Mě to nevadí, každej je nějakej. Někdo je bílej, někdo je cikán. Já jsem to nikdy nebral jako nějaký mínus a zatím se mi nikdo nesmál, myslím, že lidi mě berou v pohodě.“
M1(23/12)

„Normálně, i bílej může dělat hrozný věci. Nesoudím lidi podle barvy kůže a mám kámoše, kterým to nevadí a kdo s tím má problém, tak ten mě nezajímá. Já jsem si nevybrala s jakou barvou kůže se narodím. A tak by to měli brát i ostatní. Ale je fakt, že bílí nás nemají moc v lásce. Ale třeba ségra měla štěstí a chodí s bílým klukem. A tomu nevadí, že ségra není bílá. Já se kvůli tomu necítím divně a myslím, že ségra taky ne.“
Ž1(23/12)

„Dobře, mě to nevadí. Za to, že jsem Romka se nestydím, víc se stydím za to, jakou mám rodinu. A jsem ráda, že to nevadí ani příteli. My se známe už delší dobu skrz mou školu, takže možná pochopil, že nejsem žádná mrcha.“ Ž3(23/12)

„Já to beru tak jak to je. A myslím, že mě to nijak neomezuje. Akorát doufám, že si pak najdu práci nebo jestli si otevřu svou dílnu, tak aby mi lidi věřili, že umím dobře opravovat auta. Ale myslím si, že to bude záležet hlavně na zkušenosti, jakou s kým lidi

mají. Pokud budu opravovat kvalitně, tak si myslím, že snad nebude problém.“
M2(23/12)

„Viš, že se mě na to ještě nikdo neptal? Já to беру dobře, vůbec to neřeším a neberu to nijak divně. Prostě jsem se tak narodila a už s tím nic nenadělám a mě to ani nevadí a myslím si, že jsem toho oproti ostatním cikánům dokázala celkem dost, takže by si někteří měli vzít i příklad, že to jde.“ Ž2(22/12)

Respondenti shodně uvádějí, že příslušnost k romské menšině, za kterou se nestydí a kterou si plně uvědomují, bez problému přijali a se svým romstvím se identifikovali. Respondent M1 nedělá rozdíly v tom, zda je někdo Rom či nikoliv, uvádí, že každý člověk se vyznačuje určitou charakteristikou, kterou respektuje. Uvádí také, že okolí ho bere takového jaký je, právě i s jeho příslušností k romské menšině. Respondentka Ž1 uvádí skutečnost, že nezáleží na tom, zda je někdo Rom, hůř než romský občan se může chovat také člověk z majoritní společnosti. Ona sama nedělá rozdíly mezi lidmi a také uvádí již mnou zmíněnou skutečnost, že ona sama si nevybrala, do jaké rodiny se narodí. Uvádí však, že majoritní společnost má vůči Romům jisté předsudky. Jako pozitivní příklad toho, že i romská dívka může být šťastná s chlapcem z majoritní většiny společnosti, uvádí právě svoji sestru, respondentku Ž3. Respondentka Ž3 uvádí, že svoji příslušnost k romské minoritě vnímá dobře. Říká, že se za to, že je Romka, nestydí, více se však stydí za své „nepovedené“ rodiče. Je nadšená ze svého vztahu s přítelem, se kterým se zná z dob studia na střední škole a je ráda, že přítel ví, jaká doopravdy je. Z mého hlediska si takového člověka nesmírně cením, právě skutečnost, že navázal vztah s romskou dívkou, se kterou plánuje společnost budoucnost, svědčí o jeho osobnostní vyzrálosti. Dále nezbyvá nic než vyjádřit sympatie a úctu k rodině přítele za to, že respondentku nezavrhl a že nemá vůči jejich vztahu předsudky. Lze také konstatovat, že všichni v dětském domově jsou na respondentku hrdí a doufají, že i toto je pro ni šance jak se v životě uplatnit a žít naplněný a kvalitní život. Respondent M2 přijal skutečnost, že patří k romské minoritě také velmi dobře. Jistě obavy však vyjadřuje vzhledem ke svému vysněnému povolání. Chce mít vlastní dílnu na opravu aut a trochu se strachuje z toho, aby k němu lidé chodili opravovat auta. Cítí zde určitou obavu z předsudků vůči romské minoritě. Uvádí

však, že se vše bude odvíjet od zkušenosti lidí s tím, jak kvalitně odvede svoji práci. Pokud budou lidé s jeho prací spokojeni, myslí si, že snad nebude mít se zakázkami problém. Respondentka Ž2 uvádí, že se jí na skutečnost, jak vnímá svoje romství, ještě nikdo neptal. Uvádí, že to vše považuje za přirozené a ze své příslušnosti k romské menšině se nehrouť. Uvádí, že je se svým životem spokojená a tím, co dokázala, by se ostatní Romové mohli inspirovat. Na základě uvedených výpovědí je zřejmé, že příslušnost k romské minoritě si respondenti plně uvědomují a berou tuto skutečnost pozitivně.

Dále nás v rámci rozhovoru zajímalo, zda měli již respondenti během svého života nějakou negativní zkušenost kvůli své příslušnosti k romské menšině. Dle mého názoru by bylo jen dobře, kdyby se setkávali s negativními zkušenostmi minimálně. I to by vypovídalo o jisté míře vyzrálosti majoritní společnosti. Dost na tom, že mohou mít děti ztížený start kvůli tomu, že vyrůstají v dětském domově. Zeptali jsme se proto respondentů, zda někdy měli nějakou negativní zkušenost právě kvůli výše uvedenému faktu. Odpovědi byly následující:

„Ne to naštěstí nemám, akorát se někdy stydím za ně, za své rodiče, že mě tady nechali. Že nás tady nechali, ale to už jsem ti říkal.“ M1(24/12)

„Jo jednou ve škole se cosi ztratilo, myslím někomu od nás ze třídy prachy a někteří si hned mysleli, že jsem to byla já. Nebo někdy v obchodě se mi stane, že po mě prodavačka blbě čumí a já jsem pak nervózní a hned mě přejde chuť si něco koupit. No...je to jak kdy, záleží jakou má kdo s náma zkušenost.“ Ž1(24/12)

„Ne to nemám, ani na praxi nebo ve škole jsem neměla špatnou zkušenost a blbý kecý si nijak neberu.“ Ž3(24/12)

„Mně se spíš tenkrát smáli, že jsem v děcáku, ne že jsem Rom. Ale někdy mívám pocit, že mi někteří lidi něco nevěří nebo se mi trochu bojí něco věřit.“ M2(24/12)

„Ne, nemám. Naštěstí jsme se asi setkala jen s dobrými lidmi. Ale jako může se stát, že se někdy za to, že jsem snědší než ostatní, budu stydět. Možná budu mít taky problém najít práci, ale to se ještě uvidí. Zatím mě všichni berou a jsem ráda, že to tak je.“
Ž2(23/12)

Respondent M1 se s žádným negativním přístupem okolí nesešel. On naopak pocítuje ambivalentní city ke svým rodičům. Zlobí se na ně z důvodu, že ho i jeho bratra nechali napospas osudu v dětském domově, a to ne kvůli tomu, že byli Romové, ale z toho důvodu, že se o ně nedokázali postarat. Tuto skutečnost tedy lze spíše chápat jako negativní zkušenost s nedostatečným zajištěním péče od biologických rodičů než jako negativní zkušenost s romstvím. Respondentka Ž1 se již s negativní zkušeností setkala ve škole v okamžiku, kdy byly spolužákovi ze třídy odcizeny finance. Někteří lidé bohužel podezřívají respondentku, i když to neudělala. Uvádí také, že když vejde do obchodu, někdy se stane, že prodavačky zpozorní a respondentce to není příjemné. Toto už lze dle našich kritérií ohodnotit jako negativní zkušenost s romstvím z důvodu předsudků či negativní zkušenosti okolí. Oproti tomu sestra, respondentka Ž3, uvádí, že ji nepotkala žádná negativní zkušenost s romstvím, hloupé poznámky nebere jako negativní skutečnost a nereflektuje na ně. Respondent M2 uvádí, že nezažil negativní zkušenost s tím, že je Rom, ale paradoxně se skutečností, že vyrůstá v dětském domově. Přiznává, že občas mívá pocit, že mu lidé moc nedůvěřují, nebo mají jisté obavy. Toto už by se dalo charakterizovat opět jako negativní zkušenost s romstvím z důvodu předsudků či negativní zkušenosti okolí. Respondentka Ž2 negativní zkušenost s romstvím odmítá, ale připouští, že by se mohly objevit jisté obtíže. Například uvádí obavy při hledání zaměstnání.

Na základě uvedených informací jsme zjistili, že tři z pěti respondentů se naštěstí negativními impulzy ze strany okolí nesešli. Negativně pocítované romství je tak chápáno jako méně časté.

Zajímalo nás také, zda mají romské děti kamarády, kteří nepocházejí z romské minority. Kamarádství dětí z minority s majoritní většinou společnosti je známkou jisté společenské vyzrállosti, kdy díky multikulturní vyzrállosti okolí vznikají různorodé

kamarádké vazby. Je nutné tyto kamarádké vazby podporovat a považovat je za důležité, protože i na základě nich se romské děti lépe adaptují, lépe si osvojují společenské návyky a normy a mohou si také lépe osvojit i kulturní normy většinové společnosti. Na otázku, zda mají kamarády i mimo romskou menšinu, odpověděli následující:

„Jo mám, třeba tady na domově je hodně bílejších děcek nebo ještě ve škole mám taky takový kámoše, ale jinak moc ne.“ M1(25/12)

„Jo mám, teď jsem to říkala. Mám jich celkem dost ve škole i tady na domově. Takže že bych byla nějaká chuderka, tak to fakt ne.“ Ž1(25/12)

„Jojo, to mám. Našla jsem si mezi nimi i přátele, takže si myslím, že mě spousta lidí bere takovou, jaká jsem a to je dobře. Já se taky s bílými bavím a nevádí mi, že jsou bílí. Asi mám i trochu štěstí a ségra s tím taky nemá problém. Možná je to i tím, že na domově nejsou jen samí cikáni.“ Ž3(25/12)

„Jo, mám. Spousta z nich chodila se mnou do školy a dost jich mám i tady na domově.“ M2(25/12)

„Jo mám a mám jich celkem dost, mám jich hodně ze základky a taky tady na domově. I teď na té střední škole jsem se skamarádila holkama a nejsou to cikánky a ony mě berou v pohodě a já je taky. Hlavní je, že si rozumíme. Ale nesnažím se s každým hned skamarádit, když vidím, že o to třeba nestojí, musíme si rozumět.“ Ž2(24/12)

Respondenti shodně uvádějí, že mají kamarády i mimo romskou menšinu. Uvádějí, že mají hodně takovýchto vazeb jak v dětském domově, tak i ve škole. Toto lze hodnotit jako velmi pozitivní aspekt, protože kamarádké vazby mimo romskou minoritu, jsou velmi přínosné pro obě strany a je to jedna z cest, jak se naučit navzájem přijímat všechny pozitivní aspekty těchto přátelských vazeb. Respondentky Ž3 a Ž2 zdůrazňují důležitost vzájemné tolerance a respektu, jen tak lze vytvořit a udržet kvalitní kamarádké vazby.

Posledním aspektem, který je nutné v rámci této kategorie zohlednit je skutečnost, zda se romské děti chtějí začlenit do majoritní společnosti a oprostít se tak od špatného vzoru svých rodičů, kteří nebyli schopni se o své děti od útlého věku postarat, velmi často také nepracují a v hojné míře pobírají sociální dávky. I když ústavní výchova není v současné době považována za nejlepší variantu náhradní výchovné péče o děti vůbec, myslím si, že vychovatelé se snaží o děti pečovat s tím nejlepším vědomím a svědomím a snaží se jim podat obraz lidského života tak, aby byli schopni přijmout normy majoritní společnosti. Na otázku, zda by se chtěli romské děti začlenit do běžného života majoritní společnosti, respondenti odpověděli následující:

„Jo jasně teto, to už jsem ti říkal. Chtěl bych mít to auto a bydlení a nějakou to holku a pak až bude svatba a dvě děti. Budu hledat práci a až budu mít vydělaný peníze, tak si to všechno pořeším a pak tě pozvu na návštěvu, fakt. Ale první je dodělat školu a strejda mi taky asi pomůže a pak na mě budou všeci pyšní.“ M1(26/12)

Respondent M1 by se moc chtěl začlenit do majoritní společnosti, sám moc dobře ví, že je důležité dokončit přípravu na budoucí povolání studiem. Prvně by chtěl zabezpečit sám sebe, poté by chtěl založit rodinu. Respondentka Ž1 uvedla, že by chtěla svůj budoucí život směřovat podobným směrem jako její sestra, která si našla přítele a plánuje s ním společný život. Nechtěla by nikdy dopadnout jako její matka. Jako nevhodný příklad uvádí svého kamaráda, který je bohužel drogově závislý a celý jeho život se točí kolem toho, jak si obstarat další dávku:

„Jo, to bych chtěla. Chtěla bych se mít jak ségra, ale ne, že jí to řeknete. Hlavně nechci dopadnout jak moje máti nebo kámoš, ten je úplně mimo a jenom se stará, kde vzít na další dávku aby si mohl střelit.“ Ž1(26/12)

Respondentka Ž3 je ráda za to, jaký způsob života vede. Nechtěla by být nezaměstnaná a pobírat sociální dávky. Obává se také, že pokud by sklouzla ke způsobu života, který by byl podobný způsobu života jejich rodičů, přítel by ji asi opustil. Zřejmě by se mu nelíbil způsob života své přítelkyně. I toto lze považovat za jakýsi

motiv v životě respondentky – obava z toho, že pokud by se nechovala aktivně ve snaze zapojit se do společnosti, přítel by ji mohl opustit:

„Jo já jo, nechci hnít na sociálce. A přítel by to taky nechtěl, ten by mě asi vyhodil a rozešel se se mnou.“ Ž3(26/12)

Respondent M2 by se také chtěl plnohodnotně zapojit do života majoritní společnosti. Vzorem pro něj je jeho vlastní bratr, kterého uváděl jako svůj příklad napříč celým rozhovorem:

„To bych chtěl, dokázal to brácha, tak to zvládnou taky, doufám.“ M2(26/12)

Respondentka Ž2 by se také chtěla dobře zapojit do života majoritní společnosti. Jako prioritu na cestě ke spokojenému životu považuje dobré zaměstnání a bydlení, nechtěla by skončit jako nezaměstnaná a závislá na sociálních dávkách:

„No já doufám, že takhle žít budu, jako že se budu mít dobře. Chtěla bych si najít hlavně práci a bydlení a to ostatní, to se uvidí. Ale určitě bych nechtěla skončit na úřadu práce a chodit si na úřad vyřizovat papíry, aby mi dali nějaký dávky. To ne. Asi by mě ani nebavilo být doma, nechodit do práce a flákat se.“ Ž2(25/12)

Z odpovědí respondentů je patrné, že opravdu touží žít společensky přijatelným způsobem života. Chtěli by si najít práci, mít pravidelný příjem, aby si mohli zařídit vlastní bydlení a později touží také založit rodinu s člověkem, který je bude milovat. Představy a touhy jsou bohužel jedna věc, činy, skutky a vynaložené úsilí věc druhá. Já osobně bych si jako pracovnice v dětském domově moc přála, aby se všichni respondenti, se kterými jsem vedla rozhovor, snažili v co největší míře do plnohodnotného života, který se většina majoritní společnosti snaží žít. Nepopírám, že to bude složité a mnohdy deprimující, ale za co největší možnou snahu to jistě stojí. Vždyť touha po zapojení respondentů zapojit se a žít kvalitní život, je značná.

7.2 Axiální kódování

Metoda axiálního kódování je dle Strausse a Corbinové definována jako „soubor postupů, pomocí nichž jsou údaje po otevřeném kódování znovu uspořádány novým způsobem, prostřednictvím vytváření spojení mezi kategoriemi. To se činí v duchu kódovacího paradigmatu, které zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání a interakce a následky“ (Strauss, Corbinová 1999, s. 70).

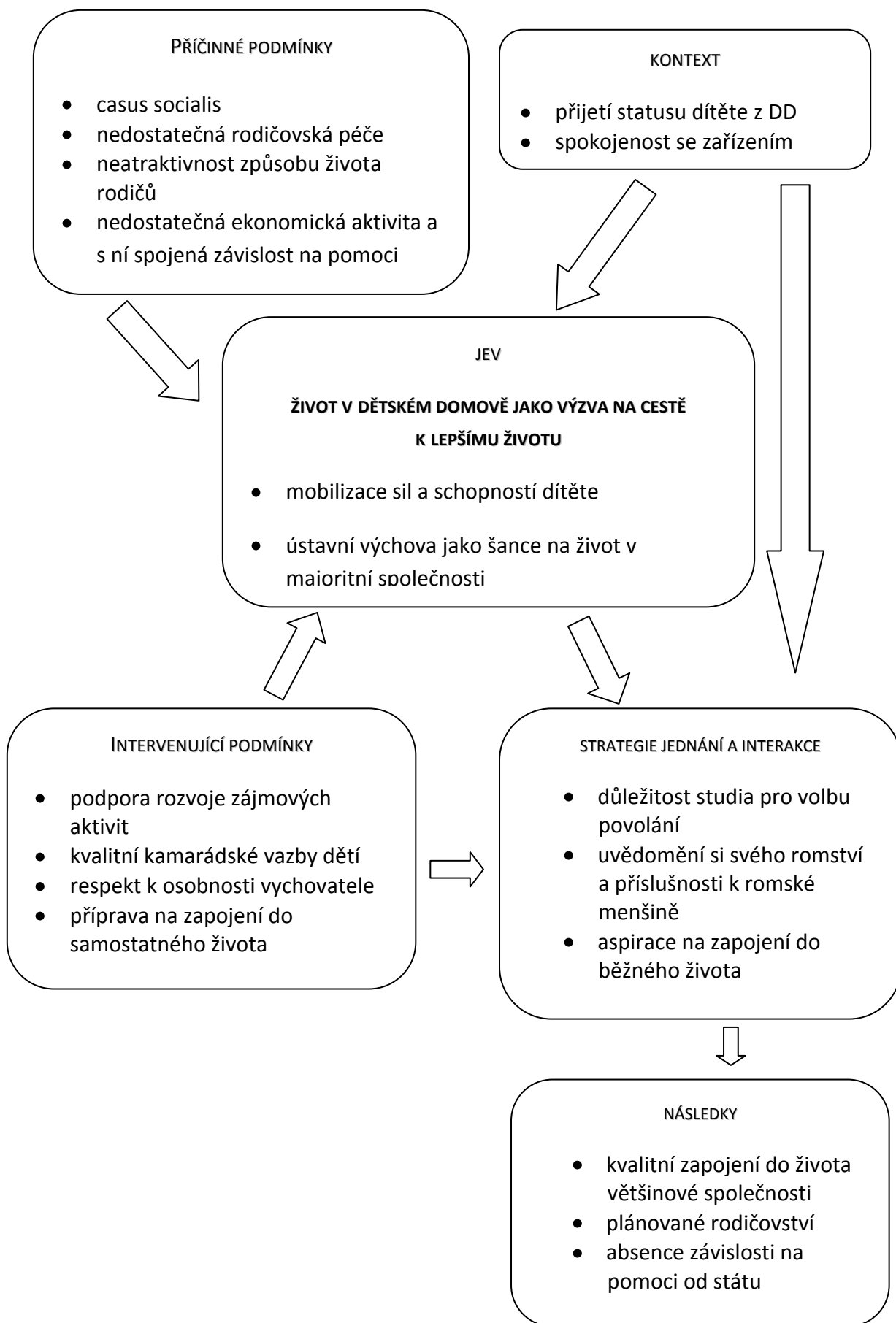
Informace, které jsme získali prostřednictvím otevřeného kódování, se znovu seskupují do takzvaného paradigmatického modelu. Dle Švaříčka a Šed'ové (2007), umožňuje tento model systematickým způsobem o získaných datech přemýšlet a vzájemně je k sobě vztahovat. Axiální kódování funguje především jako určitá pomůcka při třídění dat, ne jako závazný model výkladu.

Podoba paradigmatického modelu:

Příčinné podmínky (události, případy, jež vedou k výskytu či vzniku nějakého jevu) → **jev** (ústřední myšlenka) → **kontext** (vymezuje konkrétní soubor vlastností, které jevu náleží) → **intervenující podmínky** (strukturní podmínky, které souvisejí se strategiemi jednání či interakce, které náleží jevu) → **strategie jednání a interakce** (strategie pomáhající ke zvládnutí, ovládnutí, vykonávání nebo reagování na jev v souvislosti s určitým souborem podmínek) → **následky** (následky či výsledky jednání a interakce)

(Strauss, Corbinová, 1999)

- Paradigmatický model axiálního kódování

Pro to, abychom byli schopni vytvořit paradigmatický model našeho výzkumu, jsme museli pracovat s vytýčenými kategoriemi, které jsme získali během otevřeného kódování. Cílem axiálního kódování je nalezení určitých souvislostí, které kategorie vzájemně propojují. Jev je charakterizován jako určitá ústřední myšlenka, myšlenka, která se dotýká všech dalších bodů v paradigmatickém modelu a je s nimi propojena. Ústřední myšlenkou se stal *Život v dětském domově jako výzva na cestě k lepšímu životu* (s ohledem na mobilizaci sil a schopností dítěte a aspektu ústavní výchovy jako šance na život v majoritní společnosti). Umístění v dětském domově by nemělo znamenat pro dítě prohru, ale příležitost na změnu a vymanění se z negativního působícího způsobu života rodičů. Tuto myšlenku lze reflektovat jako stěžejní, od které se vše odvíjí. Události, které vedou ke vzniku nějakého jevu, se nazývají příčinné podmínky. Tyto příčinné podmínky velmi úzce souvisí s výše popisovaným jevem. Mezi příčinné podmínky tak byly zařazeny následující skutečnosti: *casus socialis, nedostatečná rodičovská péče, neatraktivnost způsobu života rodičů, nedostatečná ekonomická aktivita a s ní spojená závislost na pomoci státu*. Do dětského domova byly a stále jsou umisťovány děti na základě různých sociálních důvodů. Tyto důvody bývají často vyhodnoceny jako závažné, mnohdy život ohrožující a dítěti je tak nařazena ústavní výchova. Mezi nejčastější sociální důvody patří nedostatečná rodičovská péče, která má na dítě neblahý vliv, a to zejména v jeho raném věku. Rodiče dětí, které byly umístěny do zařízení pro výkon ústavní výchovy, žijí často nekvalitním způsobem života, bytové a hygienické podmínky mnohdy bývají zcela nedostačující a prostředí se tak stává nevhodným pro výchovu a péči o malé dítě. Rodiče často nemohou či nechtějí svoji sociální situaci řešit. Jednou z možných šancí na zvýšení sociálního statusu by bylo nalezení vhodného zaměstnání. Rodiče, ale buď nemají zájem nebo kvůli nedostatečné kvalifikaci, nemají na trhu práce příliš šancí na uplatnění. Jsou tak často závislí na pomoci od státu, které se jim dostává v podobě různých sociálních dávek. Způsob života biologických rodičů je tak často hodnocen jako neatraktivní s minimální šancí na změnu. Dítě je tak na základě výše uvedených příčin umístěno do dětského domova. Jako kontext paradigmatického modelu bylo vymezeno *přijetí statusu dítěte z DD a spokojenost se zařízením*. Kontext lze dle Strausse a Corbinové (1999) charakterizovat jako soubor vlastností, které náleží k vymezenému jevu. Dítě z dětského domova, často svůj status poměrně bezproblémově přijímá a v zařízení je spokojeno, V této souvislosti

dokáže již zhodnotit kvalitu rodinného prostředí své biologické rodiny, která je bohužel nedostačující a čím je dítě starší, tím více si tento aspekt uvědomuje. Za intervenující podmínky lze považovat strukturní podmínky, které souvisejí se strategiemi jednání či interakce, které náleží jevu (Strauss, Corbinová, 1999). Jako intervenující podmínky našeho paradigmatického modelu, jsme přiřadili následující skutečnosti: *podpora rozvoje zájmových aktivit, kvalitní kamarádké vazby dětí, respekt k osobnosti vychovatele, příprava na zapojení do samostatného života*. Je zřejmé, že uvedené podmínky jsou vázány na jednání a strategie, které se při výchově dětí v dětském domově, snaží pracovníci rozvíjet a podporovat. Chtějí, aby si děti uvědomily důležitost vzdělání, které je nutné pro získání jisté kvalifikace a ovlivňuje tak i možnost výkonu určitého povolání. Vztah k životním cílům a aspiracím jistě ovlivňují jak pozitivní vztahy s vychovateli, tak i kamarádké vazby s ostatními dětmi v domově, kteří se potýkají s podobnou životní situací. Stěžejním okamžikem souvisejícím s lepšími životními podmínkami, je i nácvik praktických dovedností. Vychovatelé se tak snaží, aby si děti osvojili vše, co je potřeba umět a zvládat v souvislosti s vedením vlastní domácnosti. To vše je důležité k naplnění výzvy, kterou lepší život po odchodu z dětského domova bezpochyby je. Jako strategie jednání a interakce lze chápat skutečnosti: *důležitost studia pro volbu povolání, uvědomění si svého romství a příslušnosti k romské menšině, aspirace na zapojení do běžného života*. Uvědomění si a přijetí uvedených aspektů je důležité pro realizaci námi uvedeného jevu. Život v dětském domově lze brát jako výzvu v případě, že si dítě uvědomí některé podstatné aspekty. Jedním z nich je i uvědomění si důležitosti volby vhodného oboru studia tak, aby bylo dítě schopno v běžném životě vykonávat určité povolání. Vzdělání tak poskytuje dítěti určitý soubor osvojených vědomostí, které jsou podstatné pro výkon určité profesní kvalifikace. Důležitá je také skutečnost, aby dítě přijalo své romství a aby se za svoji příslušnost k romské menšině nestydělo, ba naopak je důležité využít všech pozitivních vlastností osobnosti k tomu, aby byly v co největší míře předsudky vůči Romům majoritní společností potlačeny. V neposlední řadě je také důležitá touha a aspirace na aktivní a nezávislý život. Posledním bodem paradigmatického modelu jsou následky, které lze chápat jako výsledek interakce mezi vychovávaným jedincem a institucí. Mezi následky bylo zařazeno: *kvalitní zapojení do života většinové společnosti, plánované rodičovství, absence závislosti na pomoci od státu*. Výsledkem

interakce by tak měl být samostatný, vyzrálý, dospělý jedinec, který přijímá normy většinové společnosti, je ekonomicky aktivní a schopný postarat se o sebe a svou rodinu, jejíž založení nenechává osudu, ale pečlivěji ho plánuje.

7.3 Selektivní kódování

Selektivní kódování chápeme jako poslední fázi kódování. Hendl (2005) charakterizuje selektivní kódování jako fázi, ve které dochází k přezkoumávání dat a kódů s cílem je selektivně zpracovat. Dle Strausse a Corbinové (1999) je selektivní kódování proces, při kterém se vybere jedna centrální kategorie a tato „vyselektovaná“ kategorie je pak uváděna do vztahu ke kategoriím ostatním.

Je potřeba provést pět kroků, aby byl proces selektivního kódování dokončen. Tyto kroky na sebe nemusí navazovat:

- **vytvoření kostry příběhu:** ten bude o dané centrální kategorii pojednávat. Je důležité pojmenovat kategorii abstraktně, protože daná kategorie v sobě musí zahrnovat všechna důležitá data a kategorie pomocného charakteru
- **vedení pomocných kategorií do vztahu ke kategorii centrální podle paradigmatu, kdy z ostatních kategorií se stanou pomocné kategorie**
- **vzájemné vztahování kategorií na dimenzionální úrovni, kdy dochází k seskupování kategorií**
- **ověření vztahů podle údajů, aby byla potvrzena jejich platnost**
- **doplnění kategorií, které je nutné blíže upřesnit, rozvinout**

(Strauss, Corbinová (1999))

7.3.1 Ústavní péče jako šance

Pomocí ověření výsledků kódování otevřeného a axiálního jsme vyvodili kategorii centrální, jejíž téma se prolíná celým výzkumným šetřením. Tato centrální

kategorie byla nazvána *Ústavní péče jako šance*. Jako šance pro děti, které nemají možnost vyrůstat v kvalitním rodinném prostředí plném pochopení, lásky, bezpečí a podpory. Tam, kde ostatní alternativy péče o dítě selhávají nebo nemohu být z různých důvodů realizovány, by měla být ústavní péče spatřována jako šance pro zajištění optimálního a harmonického vývoje dítěte.

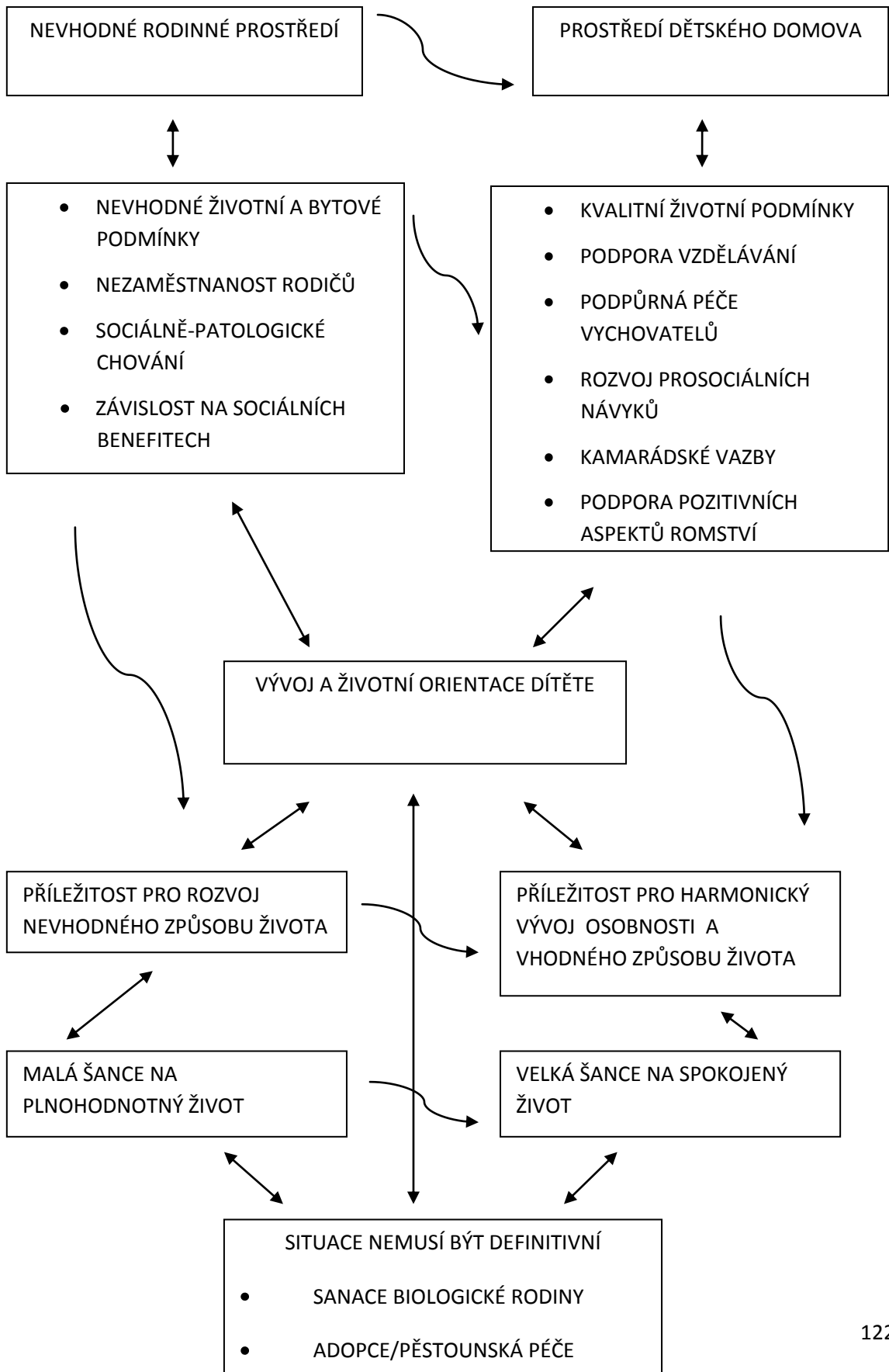
Všude v rodinách, kde je rodinné prostředí nekvalitní, může vznikat prostor pro rozvoj negativních jevů, které budou do jisté míry bránit kvalitnímu vývoji dítěte. Mezi tyto negativní jevy, které vývoj dítěte bezpochyby ovlivňují, patří nevhodné bytové a životní podmínky. Romské rodiny často žijí v domácnostech, kde nejsou zajištěny dostatečné hygienické podmínky. Z důvodu neplacení výdajů spojených s bydlením, bývá často odpojena elektrická energie, plyn a také i dodávka pitné vody. Rodiny se díky častým finančním půjčkám, od různých pochybných společností, dostávají do dluhové pasti a jejich finanční situace se tak stává velmi tíživou. Často neexistuje možnost, jak se z této tíživé finanční situace vymanit, a to i zejména kvůli skutečnosti, kdy se v rodině najde pouze minimum jejich ekonomicky aktivních členů. Ekonomickou aktivitou se v této souvislosti rozumí především nalezení a udržení zaměstnání, které bude důležité pro konkrétní osobu z hlediska pracovního naplnění a také jejího finančního zabezpečení. S nízkou ekonomickou aktivitou a nevhodnými životními podmínkami, jdou bohužel ruku v ruce také další, sociálně-patologické jevy. Může to být především rozvoj závislosti na návykových látkách, ale také například kriminální chování. Příčinou kriminálního chování mnohdy bývá obstarání finančních prostředků z důvodu špatné sociálně-ekonomické situace nebo již zmíněného závislostního chování. Nízká ekonomická aktivita také souvisí s rozvojem další negativní skutečnosti a tou je závislost na sociálních benefitech, které poskytuje stát v podobě sociálních dávek, které jsou mnohdy těmto osobám poskytovány na financování nákladů spojených s bydlením, zajišťováním základních životních potřeb, či v souvislosti s úhradou nenadálých jednorázových výdajů.

Dítě, vyrůstající v této neutěšené rodinné situaci, je ohroženo disharmonickým vývojem, mnohdy je ohrožena i jeho pozitivní životní orientace. Dítě často přijímá životní hodnoty svých rodičů a rodiče považuje za svůj vzor. Pokud dítě tedy v takové

rodině vyrůstá, pravděpodobnost zapojení do života většinové společnosti a identifikace s normami většinové společnosti, je velmi malá a dá se říct, že život dítěte je tak kvůli výše uvedeným aspektům, ohrožen.

U těchto dětí tak často docházelo a dochází k nařízení ústavní výchovy. Prostředí dětského domova nabízí dítěti kvalitní životní podmínky, které jsou pro jeho harmonický vývoj velmi důležité. Podporováno je především vzdělávání dítěte tak, aby získalo svým vzděláváním jistou kvalifikaci, která je důležitá pro výkon povolání. Bohužel v romských rodinách s nevhodným rodinným prostředím, je kladen malý důraz jak na povinnou školní docházku, tak na další vzdělávání. Dítě umístěné v dětském domově má tak větší šanci, že bude schopno uplatnit se na trhu práce oproti romskému dítěti vyrůstajícímu v problémovém rodinném prostředí, jež má často problém vůbec dokončit povinnou školní docházku, protože rodina nepovažuje vzdělání za důležitý životní aspekt. Vzdělávání je tak často dokončováno s vidinou zisku jistých finančních benefitů. U dítěte vyrůstajícího v dětském domově také dochází k podpoře a rozvoji prosociálních návyků tak, aby bylo schopno navazovat kontakty a kamarádské vazby s majoritní většinou společnosti s cílem osvojit si důležité schopnosti a dovednosti nezbytné pro rozvoj jedince. V domově se také vychovatelé snaží podpůrnou péčí využít a rozvíjet všechny pozitivní aspekty romství, v žádném případě tak nedochází k cílenému potlačování romství, pouze se snaží využít pozitivního potenciálu romských dětí. I když v současné době dochází k hledání a podpoře alternativní výchovné péče, je dětský domov s ohledem na nevhodné rodinné prostředí stále lepší variantou a příležitostí, jak pozitivním způsobem ovlivnit harmonický vývoj dítěte a dát mu šanci na zapojení do života většinové společnosti. Je však nutné podotknout, že schopnosti rodiny a kvalitu rodinného prostředí, ze které bylo dítě odebráno, je potřeba opakovaně prověřovat. V kontaktu s rodinou by měl být především orgán sociálně-právní ochrany dětí, který by se měl podílet na sanaci rodiny. Může se stát, že se rodinné podmínky natolik zlepší a stabilizují, že pominou důvody pro náhradní ústavní péči o dítě. Další případem může být nalezení vhodné adoptivní, či pěstounské rodiny. Ústavní výchovná péče nemusí být vždy řešením definitivním.

ÚSTAVNÍ PÉČE JAKO ŠANCE

ZÁVĚR

Problematika náhradní výchovné péče o ohrožené děti je v současné době poměrně aktuálním a diskutovaným tématem. Cílem teoretické části této diplomové práce bylo podat ucelený přehled, jakým způsobem se v našem státě pečuje o ohrožené děti. Problematice péče náhradní ústavní o děti v dětských domovech byla, s ohledem na téma práce, věnována zvláštní pozornost. V náhradní ústavní péči dětských domovů vyrůstá celá řada romských dětí, proto teoretická část poskytla také charakteristiku romského etnika s ohledem na aspekt ústavní výchovné péče u romských dětí. Teoretická část diplomové práce tak ukotvuje poznatky a informace, které jsou pro pochopení problematiky stěžejní. Důležitou částí celé diplomové práce je část empirická. Tato část diplomové práce pojednává o problematice výchovné péče u romských dětí, které vyrůstají v dětských domovech. Informace byly získávány prostřednictvím rozhovorů přímo s dětmi, které v dětském domově žijí. Naskytla se nám tak jedinečná šance získat důležité informace přímo od aktérů zapojených do dané problematiky. Z pěti kvalitních rozhovorů vzniklo pomocí otevřeného kódování 6 kategorií, které se zevrubně dotýkají problematiky toho, jak respondenti hodnotí a přijímají skutečnost, že jsou umístěni v zařízení pro výkon ústavní výchovy, jak se vyrovnávají se skutečností, že příslušností patří k romskému etniku, co považují ve svém životě za důležité a jaké mají životní aspirace do budoucna. Vytvořené kategorie byly pro přesnější výklad doplněny citacemi respondentů. Rozhovory byly vedeny „nenásilně“ s ohledem na citlivost informací, přesto se podařilo získat poměrně autentické informace. Rozhovory byly vedeny citlivě a v důvěrné atmosféře, i tyto skutečnosti napomohly respondentům otevřít se a sdělit to, co oni sami chtějí, aby v jejich výpovědích zaznělo. Respondenti hovořili i o tématu romství, velmi mě potěšila skutečnost, že svoji příslušnost k minoritě nepovažují za znevýhodňující skutečnost. Naopak všichni respondenti uvedli, že je jejich romství poměrně dobře přijímáno. Otázkou však zůstává, zda tyto romské děti nadále zůstaly romskými dětmi i pro své rodiče.

Otevřené kódování bylo pak dále zpřesněno a rozvinuto kódováním axiálním a selektivním, Na základě selektivního vznikla centrální kategorie, která nese název *Ústavní péče jako šance*. V případě rodin problémových a nefunkčních, přináší ústavní

výchova pro romské děti větší šanci na zapojení do života běžné majoritní společnosti, než péče v biologické nefunkční rodině. Pokud by dítě zůstalo ve své rodině, považovalo by životní způsob svých rodičů za obvyklý standart a nekriticky by ho přijímalo. Pokud nedojde v této rodině k přehodnocení životních hodnot a životních aspirací, tato rodina není schopna zajistit vývoj a socializaci dítěte v kvalitní podobě.

Na druhé straně ale nelze zcela vychvalovat institut náhradní ústavní péče a považovat ho za to nejlepší řešení. Tento aspekt v sobě zohledňuje především již zmíněná transformace ústavní péče. Cílem je podpořit rodinu a rodinné prostředí v takové míře, aby došlo k nápravě nevhodné rodinné konstelace a dítě nemuselo být z rodiny odebráno. V případě, kdy tento způsob práce s rodinou nebude efektivní a z hlediska dlouhodobější perspektivy nedojde ke změně rodinné situace, by se náhradní výchovná péče o dítě měla řešit v rovině náhradní rodinné péče. V České republice by tak měla být podporována a rozvíjena péče adoptivní a pěstounská. Pěstounská péče by měla být dále rozvíjena a zdokonalována s ohledem na možnost takzvaného profesionálního pěstounství. Nicméně transformace ústavní péče má před sebou v naší republice ještě dlouhou cestu, takže nelze přesně odhadnout, jak to vše nakonec dopadne. Nezbyvá než doufat v to, že prioritou bude harmonický vývoj dítěte a ne získání finančních prostředků případných profesionálních pěstounů.

Resumé

Diplomová práce je zaměřena na problematiku náhradní výchovné péče o děti. Cílem náhradní výchovné péče je pečovat především o děti, které nemohou z různých důvodů vyrůstat ve své biologické rodině. Biologická rodina bývá v těchto případech velmi často nefunkční a život dítěte by byl v takové rodině ohrožen. O dítě je tak postaráno buď v náhradní rodinné péči, případně náhradní ústavní péči.

V diplomové práci je zohledněno téma romských dětí, které vyrůstají v dětských domovech. Na tento aspekt je zaměřen i kvalitativní výzkumný design. Prostřednictvím rozhovorů s dětmi byly získány důležité informace, díky kterým bylo možné analyzovat situaci romských dětí vyrůstajících v dětských domovech.

Abstract

This diploma thesis is focused on the issue of substitutional care for children. The aim of substitutional care is to nurture children who can't grow up in their biological family. The biological family is often broken in these cases and the child's life would be threatened in such a family. The care about child is taken in a substitutional family care or in an alternative institutional care.

The diploma thesis is focused on Roma children who are growing up in the children's homes. This aspect is also focused in a qualitative research design. Through interview with children were obtained important informations that make it possible to analyze the situation of Roma children growing up in the children's homes.

Použitá literatura

- BALABÁNOVÁ, H. *Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí*. 1. vyd. Praha: občanské sdružení MENT, 1995. 28s.
- DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 1995, 245 s. ISBN 80-7067-533-8.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 407 s., ISBN 80-7367-04-02.
- HIRT, T., JAKOUBEK, M. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.
- HÜBSCHMANNOVÁ, M. *Šaj pes dovakeras. Můžeme se domluvit*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998. 129 s. ISBN 80-7067-905-0.
- JEDLIČKA R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- LOVASOVÁ, L., *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 32. s. ISBN 80-86991-66-0.
- MANN, A. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna 2001, 48 s. ISBN 80-7168-762-6.
- MATĚJČEK, Z., *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999, 184 str, ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Z., *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál 1994. 98s. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: AVICENUM, 1986, 335s. ISBN 08-011-86.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- NAVRÁTIL P. a kol. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- NEČAS, C.. *Romové v České republice včera a dnes*. 5., dopl. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času : teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vyd. Praha : Portál, 2008. 221 s.

ISBN 978-80-7367-423-6.

RADVANOVÁ, S., KOLUCHOVÁ, J., DUNOVSKÝ, J.: *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: SPN, 1979. ISBN 14-198-80.

RYBÁŘ, R. *Společné soužití s národnostními menšinami*. Brno : Cerm, 2000, 28 s.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.

SEKYT, V. *Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor)*. In JAKOUBEK, M.; HIRT, T. *Romové: kulturologické etudy. (Etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 382 s. ISBN 80-86473-83-X.

SCHOOLER, J.: *Adopcia, vzťah založený na sľube*. Bratislava: Návrat domov, 1999. ISBN 80-967954-2-2.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ J., *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert Sdružení Podané ruce, 1999, 196 s., ISBN 80-85834-60-X.

ŠIŠKOVÁ, T., ed. *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VOJTOVÁ, V., *Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: MU 2005. 94s. ISBN 80-210-3532-3.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I. Člověk a sociální instituce*. 1.vyd. Praha: Portál 1998. ISBN 80-7178-269-6.

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 104/1991 Sb, Úmluva o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 109/2006 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní strategie ochrany práv dětí*. [online]. 2012 [cit. 20.3.2013], dostupné na WWW:
<http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Rámcová koncepce MŠMT ČR v oblasti transformace systému náhradní výchovné péče o ohrožené děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči*. [online]. 2009 [cit. 20.2.2013], dostupné na WWW:
<http://www.msmt.cz/socialni-programy/transformace-institucionalni-vychovy>

Seznam příloh

ROZHOVOR Č. 1: RESPONDENT M1, 17 LET	130
ROZHOVOR Č. 2: RESPONDENTKA Ž1, 23 LET	137
ROZHOVOR Č. 3: RESPONDENTKA Ž3, 23 LET	147
ROZHOVOR Č. 4: RESPONDENT M2, 20 LET	155
ROZHOVOR Č. 5: RESPONDENTKA Ž2, 16 LET	162

Přílohy

ROZHOVOR Č. 1: RESPONDENT M1, 17 LET

1. Ahoj, chtěla bych ti ještě jednou poděkovat, že sis udělal na náš rozhovor čas. Můžu tě poprosit, jestli by ses na úvod našeho povídání představil a řekl o sobě něco zajímavého?

Jo, to není problém. Jmenuju se M1 a mám 17 let. No... Tý jo, já nevím, co mám o sobě říct zajímavýho.

2. Dobře, já ti trošku pomůžu. Můžu se tě zeptat, jak se dnes máš?

Ale jo, jde to, už budou prázdniny víc, takže to bude pohoda. Budu moct být s kámošema a tak. Ale asi si mě dom nevezmou, tak budu muset jet s děčákem na tábory. Tam to bude nuda, tam mě to nebaví. Minulej rok to bylo úplně o ničem. Ale zas si odpočinu od školy, poznám nový lidi. Asi se na prázky těším, takže pohoda.

3. Kolik máš sourozenců?

Mám jednu ségru a dva bráchy. Bráši a ségra jsou celkem v pohodě.

4. Žijí také v tomto dětském domově?

Tady v domově mám bráchu. Ten druhěj brácha už je dospělej, ale dřív tady byl s nama. On byl ale celkem rebel, nesnášel to tady a furt utíkal a kradl a vždycky ho chytli policajti a pak ho dovezli sem na domov a on zas zdrhl a v osmnácti se na to vykašlal, šel za ředitelem a řekl mu, že už tady na to kašle a pak odešel. Taky jsem to tak chtěl udělat, ale pak jsem si řekl, že chcu být lepší jak on. Ale mladší brácha je furt tady se mnou, mám ho rád a nikdy bych ho tady nenechal samotnýho. No a ségra tady byla taky, ale teď je v pasťáku, protože měla nějaký průsery, víc. *A můžu vědět, co udělala, že už tady s tebou a bráškou není?* Ale jo, tak já ti to řeknu. Měla průser ve škole, zbila tam ňákou holku, ale ta byla mladší. Ale ona ju určitě vyprovokovala a ségra jí vypálila. Pak měla ještě ňáký průsery jako že hulila na pokoju a házela po děčkách židlama. Ale teď je celkem v klidu, sem tam jí napíšu dopis a je to v pohodě.

5. A co ty a škola, jak se ti tam líbí?

Ale jo, škola je celkem v pohodě. Sice se mi tam občas nechce a nebaví mě to tam, ale asi je to důležitý chodit tam. Nechcu být pak bez práce a flákat se jak můj brácha. Příští rok už budu konečně končit, teď mě nepustili k závěrečnejm zkouškám, tak budu

ještě rok chodit tam. A pak už si budu muset hledat práci, to se trochu bojím. Budu muset odsud odejít a nechat tady bráchu. Ale jak vydělám nějaký prachy, tak bude bydlet se mnou a tady už nebude. Já se o něho určitě postarám

6. Máš ve škole nějaké kamarády?

Jo, to mám, jinak bych v té škole nevydržel. Máme ve třídě dost dobrou partu a děláme různý blbosti. Ale stejně tam mám tři oblíbený kámoše, který mám nejvíc rád a hodně děcek odsud z děcáku chodí do stejné školy jak já, takže se tam hodně známe.

7. Kdybys mohl, vybral by sis studium na jiné škole?

Asi ne, tady na té škole je to v pohodě. Mám tam už kámoše a učení v pohodě stíhám. A učitelé jsou taky v klidu, i když jim dáváme někdy zabrat. Takže asi jsem asi spokojenej, jak to je.

8. Myslíš, že tě studium připraví na výkon budoucího povolání?

Nevím, asi jo. Brácha sice do školy chodil, ale práci nemá a fláká se. Ale já asi ještě nevím, co chcu celý život dělat, ale na práci bych být nechtěl. Asi bych chtěl být automechanikem, když už chodím do té školy, jak jsem ti říkal.

9. A co na domově, jak se ti tady líbí?

Asi celkem jo, nemám kam jít. Je to tady dobrý, máme tady všechno, a i když mě štvou vychoši, tak bych asi nikam jít nechtěl. Hlavně bych chtěl být furt tady a nechcu, aby mě dali do past'áku jak ségru nebo mýho kamoša. Ale štvě mě, že se furt musím někoho dovolovat a že si nemůžu jít na vycházku jak dlouho chcu a tety mě kontrolují, jestli kouřím a pak mi všechno zakazují. Akorát teď přes léto to bude o ničem, protože budu muset jet na tábory, ale víc děcek nejde dom, tak tady budou aspoň mí kámoši a to už něco vymyslíme. Ale někdy vychoši prudí i o prázdninách, takže to bude pěkně hustý sem tam.

10. Máš tady hodně kamarádů?

Jo celkem jo, hlavně mám nejradši lidi z našeho bytu. S těma trávím nejvíc času a pak ještě z jednoho bytu mám kámoše a beru ho jako bráchu. Ale jinak se jako bavíme všeci z domova, to zas jako jo. Ale holky někdy prudí a jsou trapný, s těma se někdy aji pohádáme.

11. Co tak běžně podnikáš s kamarády?

Děláme všechno možný, někdy se jenom tak poflakujeme a kecáme. Teď nás hodně chytl hip hop, ten teď často posloucháme a pouštíme si ho. Nejlepší je hipec

od cikánskejch borečků z výchovňáku. Ten ti můžu pusit chceš? (pouští hiphopovou písničku) Dobrý ne? Že je to hustý. S kámošem taky tak rapujeme a chcem být tak dobří jak oni, je to prostě hustý. S kámošem si chcem založit skupinu. Zkousíme i různý hip hopový taneční kroky. S tím nám pomáhá kámoš, kterej chodí do tanečního kroužku. Uvažuju, že bych tam taky začal chodit. On je fakt borec víš. Nic jinýho mě asi tak nebaví.

12. Podporují tě na domově ve tvých zájmových aktivitách?

V hip hopu ani moc ne, protože používáme sprostý slova a jeden vychoš říká, že těma textama jdem proti nim. Nevím co s tím má za problém, já bych teda ani neřekl. Ale kdybych chtěl chodit tancovat, tak to by mě asi pustili, to zas jako jo.

13. A co vychovatelé, dá se s nimi vyjít?

Docela jo, už na ně máme nějaký figle, ale to je jen mezi nama. Když třeba sami od sebe s něčím pomůžem, tak jsou pak hodnější a víc ti toho povolí. Ale neplatí to na každýho vychoše. Někdy jsou ale docela drsní, třeba když je naštve jiný děcko a ty to pak taky odskáčeš. Je to jak kdy. Ale celkem se to dá, doma by to asi tak v pohodě nebylo. Nevim.

14. Máš nějakého oblíbeného vychovatele/vychovatelku?

Oblíbenýho ani tak ne, беру je všechny stejně. Měl jsem rád jednu vychovatelku, ale ta už tady nepracuje, ta byla fakt super, chtěl bych za ní někdy jet na návštěvu a pokecat, ale bydlí daleko.

15. Zakazují ti vychovatelé někdy něco?

Jo zakazujou, přece ten hip hop. Nebo někdy když udělám nějaký průser, tak mě třeba nepustí ven nebo nemůžu jít na net. To jsem pak ale vážně naštvanej, protože se pak nudím a tak chcu někdy vychovatele vyprudit, když mi to zakážou. Jo a taky mi jednou zakázali kámošit s tím klukem z druhýho bytu, protože jsme se ze srandy pobili. Někdy to fakt přehání a zakazujou nám věci kvůli hovadinám.

16. Pomáháš na domově s domácími pracemi?

Jo to musím dělat, ale nesnáším to. Nechápu, proč by to nemohly dělat holky. Ty sou líný a válí se na pokoju a já třeba s bráchou musím umývat nádobí nebo zametat. Vždycky to nějak udělám, abych měl klid. Někdy to jenom odfláknu, abych nemusel poslouchat, že nic nedělám.

17. Co všechno už dokážeš udělat? Umíš třeba něco uvařit, vyprat si prádlo nebo uklidit?

Někdy vaříme o víkendu jako celá skupina, tak jsem taky zapojenej. Umím třeba obalit řízek, ale nevím, jestli bych ho uvařil, bál bych se, že to spálím. Na toto jsou spíš holky, my jsme ochutnávači. Uklidit si umím, ale nebaví mě to. Vždycky jsem věci naházel pod postel, abych měl klid, ale pak na to strejda přišel, tak už to teď musím normálně uklízet.

18. Jak celkově vnímáš skutečnost, že žiješ v dětském domově?

Tak normálka, už jsem si tady zvykl a dom bych už asi nechtěl. Ale když jsem byl menší tak mě dost štvalo, že su tady a že mě doma nechcou. Ale mám tady bráchu a jinam bych nešel. Nechcu, aby tady zůstal sám.

19. Co říkáš na to, že se mají dětské domovy rušit?

Jo už jsem to slyšel, prý se mají rušit i ty, no pečujou tam o mimina, jo kojeňáky. Já bych asi nevěděl, kam bych jinam šel, kdyby to tady zavřeli. S kámošem jsme říkali, že je to tady někdy děsný, ale dom bysme se vrátit nechtěli. Doufám, že to tady bude ještě fungovat, než s bráchou odejdem.

20. Myslíš, že tě skutečnost, že jsi vyrůstal/a v domově může oproti ostatním tvým vrstevníkům znevýhodňovat?

Nevim, nikdo se mně nikdy nesmál, takže mně to nevadí, že vyrůstám v děcáku. Někdy se mě děcka ve škole ptají, jaký to tady je, ale že by mě nějak diskriminovali to ne. Kámoši jsou taky v děcáku a nikdo se jim nesměje. Je to možná i kvůli tomu, že je nás ve škole z děcáku víc a my bysme si to s nima vyřídili. Ale je možný, že třeba v budoucnosti se mi někdo kvůli tomu bude smát. Ale zas se třeba bude někdo někomu smát, že je jeho táta opilec, to si nevybereš.

21. Pamatuješ si, v kolika letech ses ocitl v dětském domově?

Jojo, to si pamatuju moc dobře. Bylo mi deset let.

22. Víš, z jakého důvodu ses ocitl v dětském domově?

Na to si taky dobře vzpomínám. Doma to bylo hustý. Všude byla špína a neměli jsme co k jídlu. Vždycky když měla přijít na kontrolu sociálka z úřadu, tak se trochu uklidilo a koupilo se něco na jídlo. Pak nám nešla ani elektrika a netekla voda. Já s bráchou a ségrou jsme neměli co na jídlo, tak jsme chodili a dívali se do popelnic, jestli tam není něco k jídlu. Otec hodně pil a většinu peněz propil. Aji nás naváděli, abysme něco

ukradli, třeba něco k jídlu. Jo a ještě si pamatuju, že nás doma bydlelo hrozně moc, nějaký lidi, který jsem vůbec neznal.

23. Co pro tebe znamená slovo rodina?

Rodina se asi tady parta mejch kámošů, brácha, ségra a pak možná trochu máti s otcem, ale oni na nás kašlou, takže to ani moc ne jestli mi rozumíš. A až budu úplně dospělej, tak budu mít vlastní rodinu.

24. Byl/a jsi někdy naštvanej na své rodiče, že se o tebe nestarají sami?

Naštvanej jsem na ně furt, bydlí kousek odsud a ani za náma nepřijdou. Já mamce někdy volám, ať si nás s bráchou odpoledne vezme, ale ona má asi jiný starosti. Vždycky to slíbí a pak pro nás nepřijde a ona si chce vzít vždycky jenom mě a bráchu ne. Já až budu jednou velkej, tak se budu chovat jinak, svoje děti do děcáku nedám, to si je radši nepořídím.

25. Myslíš si, že kdybys zůstal v rodině, že by se situace zlepšila a ty jsi nemusel vyrůstat v domově?

Ne tam, je to furt stejný. Myslel jsem, že se vrátíme zpátky, ale nakonec jsem rád, že doma nejsem. Máma nám dřív říkala, že si nás vezme a že nás tady nenechá, ale zůstalo jen u keců. Pořád tady trčíme. Ale mně to asi nevadí. Ona má takový doby, kdy ti všechno naslibuje a pak na nás kašle.

26. A co vlastně dělají tví rodiče?

Nic, oni nepracujou, víš. Myslím, že oba chodí na pracák a dostávají ty různý dávky. Já ani nevím, jestli někdy pracovali, to už si fakt nepamatuju.

27. Myslíš si, že jsou na tebe rodiče hrdí?

To nevím, nikdy mě za nic nepochválili, a když náhodou třeba přijde máma a já jí něco říkám, tak mě připadá, že je jí to jedno to co jí povídám. Chtěl bych, aby nás měli rádi a chlubili se s náma, ale to bysme asi nebyli tady.

28. Myslíš si, že jim záleží na tom, jak se bude vyvíjet tvůj život do budoucna?

Sem tam se mě vždycky ptali, kdy už začnu pracovat a že si mě pak vezmou domů. Kdybych se asi zeptal mamky, kam chodím do školy, nevím, jestli by to věděla. Strejda na domově mě vždycky říká, že si z toho nemám nic dělat, že prý žijou okamžikem nebo tak nějak to říká.

29. Líbí se ti způsob života tvých rodičů?

Ne, tak bych nechtěl skončit a chci být s bráchou, abysme tak neskončili. Chci pracovat a žít normálně, tak jak třeba tety a strejdové z děcáku. Nechci skončit jak máma s tátou a nechci s něma ani bydlet, tam je to fakt hrozný. To už bysme pak měli blbý, protože oni by nás stáhli a začali by nás využívat. Starší brácha s něma bydlí a taky krade a nepracuje. Vždycky sem přijde, je špinavej a smrdí, takovej být nechci. Chtěl bych dělat něco normálního. V žádným případě nebudu třeba krást železo a pak ho prodávat, tak jak to dělají u nás doma.

30. Chtěl/a bys mít jednu vlastní rodinu?

Jo to určitě jo, chtěl bych si najít nějakou hodnou holku, které by nevadilo, že jsem vyrůstal v děcáku, ale to by snad pochopila, kdyby byla normální, že jo. Chtěl bych mít i děti, ale jenom tak asi dvě, abych se o ně mohl starat sám a ne je někam posílat, to bych fakt nechtěl.

31. V kolika letech bys chtěl založit?

Tak zatím je ještě čas, ještě jsem mladej. Teď to vidíš i v televizi, že se třeba berou až ve třiceti. Prvně bych chtěl pracovat a vydělat si nějaký peníze. Taky bych chtěl jet s kámošema k moři. Asi tak určitě pět let bych si chtěl užívat a taky se musím hlavně postarat o bráchu, takže se ještě uvidí. Ale rodinu určitě budu mít.

32. Jak bys ji zabezpečil/a?

No tak těma vydělanejma penězma, budu přece chodit do práce a ženská bere nějaký peníze z úřadu, když je doma s miminem přece. Budu šetřit, abych jim pak mohl koupit věci, co budou potřebovat, nějaký jídlo a oblečení.

33. Kde a jak by, jsi chtěl/a se svojí rodinou bydlet?

Tak nejlíp v rodinném domku, ale ještě uvidím i bydlení v bytě by mi nevadilo, hlavně si musím něco pořídít, akorát nevím, jestli seženu tolik peněz, bydlení je celkem drahý. Strejda na domově říkal, že se na to může vzít hypotéka, ale musíš pracovat, to je asi to hlavní. Takže ještě uvidím, nějak jsem toto zatím neřešil.

34. Můžu se tě zeptat na jedno citlivé téma? Jak vnímáš skutečnost, že jsi Rom?

No jistě, že můžeš. Vždyť my si přece spolu můžem povídat o všem, já se před tebou nestydím. Mě to nevádí, každej je nějakej. Někdo je bílej, někdo je cikán. Já jsem to nikdy nebral jako nějaký mínus a zatím se mi nikdo nesmál, myslím, že lidi mě berou v pohodě.

35. Máš kvůli tomu, že jsi Rom nějakou špatnou zkušenost?

Ne to naštěstí nemám, akorát se někdy stydím za ně, za svý rodiče, že mě tady nechali. Že nás tady nechali, ale to už jsem ti říkal.

36. Myslíš si, že tě to, že jsi Rom, znevýhodňuje oproti ostatním“bílým“ vrstevníkům? Ne, zatím je to v pohodě, ale třeba se někdo najde někdy, až nebudu tady na domově. Třeba si nikdy nenajdu bílou holku, ale neřeším to, i bílí mají nějaký problémy. Nebudu se tím stresovat.

37. Máš přátele i mezi vrstevníky, kteří nejsou romského původu?

Jo mám, třeba tady na domově je hodně bílejších děcek nebo ještě ve škole mám taky takový kámoše, ale jinak moc ne.

38. Proč si myslíš, že se většinová společnost stále dívá na Romy skrz prsty?

Protože některý z nich jsou špatní, kradou, nepracujou a jenom tak se poflakujou. Znáám to z domu a taky se tam pořád hádají. Ale znám i ty dobrý z nás. Lidi asi mají taky strach, proto nám nic nevěří. Ale já bych chtěl být lepší, nikdy nebudu krást a chci mít svoje auto a chci někde bydlet, tak jak ostatní lidi. Chci být ten slušnej.

39. Co by se dalo udělat proto, aby se tato situace zlepšila?

No měli by všichni pracovat a neflákat se, já myslím, že by se něco našlo, ale oni nechcou, my moc nemáme rádi bílý lidi. Ono je to takový celý složitý. Ale ty problémy tady budou. To by musel asi nějak jinak vymyslet prezident, nevím.

40. Chtěl by ses do budoucna začlenit do většinové společnosti a žít spořádaným způsobem života?

Jo jasně teto, to už jsem ti říkal. Chtěl bych mít to auto a bydlení a nějakou to holku a pak až bude svatba a dvě děti. Budu hledat práci a až budu mít vydělaný peníze, tak si to všechno pořeším a pak tě pozvu na návštěvu, fakt. Ale první je dodělat školu a strejda mi taky asi pomůže a pak na mě budou všeci pyšní.

ROZHOVOR Č. 2: RESPONDENTKA Ž1, 23 LET

1. Mohl/a by ses na začátek našeho rozhovoru blíže představit. Jaké jsou tvé záliby?

Jmenuju se Ž1 a je mi 23 let. V dětském domově jsem už dlouho, je tady se mnou i ségra, ale ta už bude teď odcházet a já tady budu sama. Chodím na učňák na obor cukrář a moc mě to teda nebaví, protože budu muset opakovat třetí rok. Bože já su tak blbá, že jsem ty zkoušky nedala. Teď tam budu muset trčet ještě rok. Teď toho fakt lituju. Už tady nechci tvrdnout, někdy mě to tady fakt štve.

2. Jak se dnes máš?

Nic moc, je mi zima a chce se mi spát a taky mě bolí hlava, takže fakt nic moc. A navíc mě dneska všechny děcka tady na bytě štvou (během rozhovoru kárá mladší dívku, která po sobě neuklidila talíř ze stolu).

3. Kolik máš sourozenců?

Těch mám fakt hodně. Počkej, musím je spočítat (chvíli přemýšlí)..... Myslim si tak sedm... Myslim, že nám vychovatelé říkali fakt tak sedm, ale některý vůbec neznám a myslím, že sou adoptovaní někde jinde, protože matka by to fakt nedala. To je hrozný naflákat si tolik děcek a pak se na ně vykašlat že. Ale možná je lepší, že jsme nezůstali doma, já bych tam teda nebyla, já bych zdrhla pryč, kdyby nás nedali do děčáku. Já bych tam nebyla fakt.

4. Žijí také v tomto dětském domově?

Tady je se mnou akorát ségra, ale ta už tady brzo bude končit. Ježíš ta se má. Doma zůstali akorát asi dva nebo tři. Nás mama chtěla, ale pak nás stejně šoupla do děčáku.

5. Jakkak se ti daří ve škole?

Nic moc, kdyby to bylo dobrý, tak bych nemusela chodit znovu do třetí roku, ale můžu si za to sama, jsem fakt blbka. Ale dobře mi tak. Možná se na to vykašlu. Tý jo, ještě rok tam chodit, to asi nedám.

6. Baví tě to ve škole?

No jak říkám, nebaví mě to tam vůbec a lituju, že jsem neudělala ty zkoušky. Mohla jsem jít pryč jak ségra. Teď tady zůstanu sama. Navíc všichni kamoši taky už skončili školu, tak teď musím být s lidma, který moc neznám a jsou takoví divní... Ne, nebaví mě to tam. Ale tady to nemůžu moc říkat, protože by mě řekli, že si za to můžu sama.

Ale za to, že tam musím chodit může i jedna blbá učitelka, která mě nechala rupnout, ona mě totiž nemá ráda, fakt. Já jsem na ňu jednou byla sprostá a řekla jsem jí co si myslím a od té doby mi to dávala pěkně sežrat víte, ale tady jsem to neřekla, že si na mě zasedla.

7. Máš ve škole nějaké kamarády?

No jak říkám, teď už ne, ale s kamoškou ze školy chodím na pivo. Teď do té třídy kam chodím, tak tam jsou samý divný lidi. Už jsem to říkala i kamošovi, že mě to tam nebaví. Dobrý by bylo, kdyby se tam vrátili, to by byl úlet. Ale takhle to tam nedávám, fakt. Já myslím, že vy byste tam taky nevydržela.

8. Kdybys mohl/a, vybral/a by jsi si studium na jiné škole?

Já už bych do školy chodit v životě nechtěla, stejně je to na prd. Učíme se tam samý hovadiny, pak tam narazíte na takovou pitomou učitelku a je to. Hlavně už bych se nenechala překecat, abych tam znovu šla. Ne fakt ne, tenhle učňák stojí za houby.

9. Myslíš, že tě studium připraví na výkon budoucího povolání?

No tak to vůbec. Stejně nechci dělat cukráčku, to sladký se mi hnuší fuj... A lidi se tím stejně cpou a pak sou tlustý. Nechápu jak může nějaká tlust'ouška přijít a koupit si něco sladkýho. Já bych to těm tlust'ouškám normálně zakázala, fakt (dívka má problém s poruchou příjmu potravy).

10. Co by jsi chtěl/a dělat za povolání?

Já vůbec nevím, ale nechci dělat to kvůli čemu musím ještě rok trčet ve škole. Já asi nevím, fakt.. Ségra končí, ale prý ji nikde nechcou, když nemá maturitu, ale chodit ještě do školy, to bych fakt nechtěla. Ještě mám rok čas, tak nad tím teď nepřemýšlím. Asi pak půjdu na pracák a uvidí se.

11. A co na domově, jak se ti tady líbí?

No teď už tady být nechci, to jsem už říkala. Ale dřív to tady bylo celkem v pohodě. Hlavně, že jsme nemuseli být doma, tam bych to fakt nezvládala. Nevím, co budu dělat až tady ségra nebude, to tady umřu. Asi bych chtěla jít na jinou skupinu. Myslíte si, že by se to dalo nějak domluvit. No víte co, neřešte to, já se pak zkusím zeptat. Jsem teď hodně našťvaná na jednu vychovatelku, ale nechci to s váma rozebírat, to je na dýl. (po chvílce váhání sděluje) Byli jsme na táboře a tam se nespravedlivě rozdělovaly sladkosti mezi děcka. A my jsme chtěli brambůrky a vychoši nám je nechtěli vůbec dát, že prý až ráno a kdesi cosi. No prostě pakárna, aby se velký děcka museli o svoje věci

doprošovat. Ale to já si ještě dořeším, to já tak nenechám, víte. Tady jde o princip. Malí můžou všechno a my ne? Tak to teda fakt ne. Ti malí jsou někdy tak drzí, že je to fakt síla. Ale když to nevadí vchošům, tak mě to teda neskutečně vytáčí. Toto jsem si se ségrou nikdy nedovolila co ti smradoši teď.

12. Máš tady hodně kamarádů?

Jo, celkem jo, bez nich bych to tady už dávno zabalila. Vždycky někdo přijde pokecat, akorát se mi s něma nechce moc chodit ven. Ani nevím proč, prostě mě to s něma venku nebaví. To jdu radši ven s kamoškou. Jdem na pivo, zapálíme si a pokecáme. Ale třeba tady s T. chodíme očumovat hadry a to mě celkem bavilo, když jsem si teď mohla koupit něco novýho na sebe.

13. Co tak běžně podnikáš s kamarády?

Nejvíc asi kecáme, sem tam jdeme nakupovat to oblečení, někdy jdeme na pivo. To je různý. Jinak už nevím.

14. Máš nějaké oblíbené aktivity, kterým se pravidelně věnuješ?

Ani ne, mě teď poslední dobou nic moc nebaví. Je tady poslední dobou nuda, to bude asi tím, že jsem v rodince s tak malýma děckama. To je někdy hodně psycho. Ségra je teď hodně často pryč, takže s tou taky moc nepokecám. Jo, jedna věc co dělám je asi ta, že posiluju to svoje hnusný břicho. Dělám sedy lehy víc.... Za den jich udělám asi tak 250. Cvičím vždycky ráno, dopoledne, pak před obědem, odpoledne a než jdu spat. Já bych si nemohla jít lehnout, když vím, že jsem necvičila.

15. Pokud bys měla nějaké jiné zájmové aktivity, podporovali by tě v nich na domově?

Já myslím, že jo. Každý děcko si může vybrat, co ho baví a chodí i třeba na škole do nějakých kroužků, takže v tom problém nevidím. Akorát mě nic tak nebaví, takže to bude asi tím. Ale jinak si myslím, že tady se s tím nedělá problém. Možná by bylo horší, když se na to co dělá, někdo vykašle. To by mu pak asi předhazovali, že to stálo moc peněz a tak.

16. A co vychovatelé, dá se s nimi vyjít?

Na naší skupině jsou jako celkem dobří, ale taky mají ty svoje výpadky. Sem tam se pohádáme, ale dá se to. Pořád si s něma rozumím líp, než kdybych měla jít zpátky do té naší pošahané rodiny. Akorát mě štvě, jak mě kontrolujou jestli jím, jestli

nezvracím. Dělá to i zdravotní sestra dětského domova). Já jsem dospělá, tak si můžu dělat co chci.

17. Máš nějakého oblíbeného vychovatele/vychovatelku?

Jojo mám, M.. Ta je u nás přímo na skupině. Na to se vždycky těším, když má službu. Ona je fakt v pohodě. Vždycky spolu pokecáme o všem možným, je fakt úplně nejlepší, nedělá dusno, je fakt dobrá. Zbytek našich vychovatelů taky celkem ujde, ale oni mají sem tam nějaký výkyvy.

18. Zakazují ti vychovatelé někdy něco?

Tak já už jsem dospělá, takže mi toho moc zakazovat nemůžou. Spíš se s něma domluvím, když něco chci. Já jsem celkem hodná, já moc bordel nedělám. Ale teď mě fakt štve, že mi sebrali váhu a já se nemůžu zvážit. Asi si koupím svou a bude.

19. Pomáháš na domově s domácími pracemi?

Jo pomáhám, k tomu nás tady hodně vedou. A já se snažím, aby něco dělali i ti malí, ať si zvykají hned od malička. Pořád jim říkám, že když se rýpou v jídle, že se to nedělá. Oni jsou zvyklí, že jim všechno projde. Ale kdyby si měli uvařit sami, tak pochybuju, že by polívku lili do záchoda nebo druhý jídlu vyhazovali do koše. U nás na skupině zametají, umývají země a nádobí děcka.

20. Co všechno už dokážeš udělat? Umíš třeba něco uvařit, vyprat si prádlo nebo uklidit?

Já myslím, že se o sebe dokážu postarat. Je teda pravda, že si sami moc nepereme, ale sem tam jo. Občas vaříme, hlavně o víkendu a já někdy pečú buchty. Uklízet si musíme všichni, u nás na skupině to vychovatelky nesnáší. Ale ty malý děcka umí udělat pěkný bordel, pořád tahají sem a tam nějaký hračky, který pak neuklízí. Nebo dokážou vyházet ze skříní všechny hadry.

21. Jaký je běžný trest, když nesplníš v rámci domova svoje povinnosti?

Tak mě už toho moc zakazovat nemůžou, jsem velká. Ale když jsme se ségrou udělaly nějaký průser, tak jsme třeba nesměly ven, na počítač nebo jsme nemohli čučet na telku. Ale ta televize, vycházky a počítač jsou taková klasika.

22. Přípravují tě vychovatelé na tvůj budoucí život, udělují ti například nějaké rady?

Jo to jo, ale někdy mě s tím pěkně štve. Někdy mi připadá, že oni ví všechno líp než já. Teď do mě pořád hustí kvůli tomu jídlu, abych jedla, jestli zvracím a tak. Oni

to nechápou, já chci být hubená, vždyť to je hnusný být tlustá. A taky mně furt říkají, ať se učím, ať nekouřím a nechodím bulat. Prostě takový ty klasický kecy.

23. Jak celkově vnímáš skutečnost, že žiješ v dětském domově?

Beru to normálně, nevidím v tom něco špatného. Pořád lepší vyrůstat tady, jak u nás doma, tam bych být teda nechtěla. Moc dlouho jsme tam se ségrou nebyly, ale i za tu dobu si pamatuju samý hnusný věci. Myslím, že kdybych zůstala doma, tak bych už byla třeba mrtvá. Sice tady na to nadávám, ale už mě to tady nebaví, protože jsem tady na to stará. Jinak je to tady spíš v pohodě.

24. Co říkáš na to, že se mají dětské domovy rušit?

Je to pěkná pakárna. Kdyby tenkrát děcáky nebyly, tak nevím co by s nama bylo. Protože doma to bylo fakt psycho. Doufám, že si to ti politici rozmyslí, protože asi není možný, aby děcka, kteří jsou doma týraný zůstaly doma. Já teda doufám, že se to tady nezavře. Je tady spousta děcek, kteří jsou ještě malí a to jako mají jít kam? Za rodičema asi ne, když na ně kašlou a třeba za nima ani nepřijdou.

25. Myslíš, že tě skutečnost, že jsi vyrůstal/a v domově může oproti ostatním tvým vrstevníkům znevýhodňovat?

Myslím si, že ne. Spousta lidí to o mě neví, že jsem z děcáku a na čele to napsaný nemám. Někdo musí být každej den v nějaké psycho rodině, to už je lepší být fakt tady. A nežiju tady sama, ale je nás tady víc, takže bych to tak tragicky neviděla. Děcka tady mají asi i víc aktivit než by měli třeba doma. Jezdí se tady v létě na několik táborů, v zimě se jezdí na hory a jinak se pořádají různý akce, takže tady po té stránce je to pohoda.

26. Pamatuješ si v kolika letech jsi se ocitl/a v dětském domově?

Asi ve třech letech.

27. Víš z jakého důvodu jsi byl/a do dětského domova umístěn/a?

Jo, to vím až moc dobře. Byly jsme se ségrou doma a oni nás týrali, proto jsme skončily v děcáku. Ale nechápu proč, mama nám potom říkala, že věděla, že čeká dvojčata a že nás chtěla, ale pak prý jak jsme se narodily, tak jsme byly hrozný děcka, že jsme chovaly jak dementi a že to prostě nedávala. Nechápu jak může mít někdo děcko a pak se k němu tak chová, to měla jít radši na potrat, stejně už měla v tu dobu doma hodně děcek.

28. Co pro tebe znamená slovo rodina?

Nevím... Ta moje rodina pro mě asi neznamená nic, akorát ségra, tu mám ráda, bez ní bych to asi nezvládla. Jinak mou rodinu, tu bych nejradši úplně vyškrtla, stejně pro mě neexistují. Nevím, proč bych je měla mít ráda, když se k nám tak chovali, to je prostě konec.

29. Je pro tebe tvoje rodina důležitá?

Ne vůbec, nic k nim necítím. Pak jsme tam se ségrou jezdily na dovolenky až jsme byly starší. Byly jsme tam tak dvakrát a já jsem se tam cítila, jak kdyby se to všechno vrátilo. Chtěla jsem jet hned zpátky na domov, pak už jsme tam vůbec nechtěli být a přestaly jsme tam jezdit, od té doby se o ně vůbec nestaráme.

30. Byl/a jsi někdy naštvaný/á na své rodiče, že se o tebe nestarají sami?

Někdy jo, ale mě tady ani moc nechybí. A než být znovu týraná, to je radši v životě už neuvidím. Tady je to dobrý, sice na to tady někdy nadávám, ale nedokážu si představit, že bych byla doma.

31. Myslíš si, že kdybys zůstal/a v rodině, že by se situace zlepšila a ty jsi nemusel/a vyrůstat v domově?

To asi těžko. Možná by nás pořád týrali až by nás zabili. Zůstat doma, tak bych už dávno byla po smrti. Nám dělali hrozný věci. Ségru třeba vyhodili z okna, jak se o ni přetahovali a do dneška má na hlavě jizvy. Nebo o nás pálili cigarety a když přišla sociálka, tak jsme museli říkat jak se máme dobře, jinak mi mama vzala třeba hlavu a mlátila s ní o vanu. Nebo nám se ségrou splachovali hlavu do záchoda. Fuj, to je hnus když si na to vzpomenu. Zůstat tam, tak jsem mrtvá, fakt.

32. Zmínili se někdy rodiče, během doby co žiješ v domově, o tom, že požádají o zrušení ústavní výchovy a ty se vrátíš zpět domů?

Jo nějaký kecy se nám tenkrát, když už jsme byli větší, snažili nakecat. Ale my se ségrou jsme tam ani nechtěly jezdit na návštěvy, natož tam tak zůstat napořád. Já jsem se tam cítila hrozně, jak kdyby se všechno vrátilo zpátky. Pak jsem měla blok v sobě a na ty návštěvy už jsem nejezdila ani ségra ne. Docela se mi i ulevilo, že jsem tam už nemusela jezdit. Oni nám i zakazovali říkat na domově jak to doma vypadá, skrz sociálku. Pořád si stěžovali, jací jsou chudáci a my jsem tam přijeli a oni měli doma novou televizi. Oni nechtěli, abychom to někde říkaly, protože v domově na nás nedali ani korunu.

33. Dopustil/a bys, aby se tvé vlastní děti někdy ocitly v dětském domově?

To určitě ne, ale já ani děti mít nechci, bojím se, že bych jim dělala to samý. Fakt mám strach, myslím si, že to mám v sobě. Proto jsem i tady na ty děcka někdy hnusná, já se bojím, že bych jim dělala taky nějaký hnusný věci.

34. Jaký máš vztah se svými rodiči, vycházíš s nimi?

Myslím, že už jsem o nich řekla víc, než jsem chtěla. Nevycházím s nima, nemám je ráda, asi je k životu nepotřebuju. Myslím si, že to co je ve mně špatnýho, tak za to můžou i oni.

35. A co vlastně dělají tví rodiče?

Nic, jenom se flákají, pobírají sociální dávky. No a otec je asi vlastně po smrti, ale nevím to jistě. Předtím pracoval jako nějaký ředitel nebo vedoucí ve stavební firmě a pak byl asi v invalidním důchodu. A máti, ta ani nevím, jestli někdy pracovala.

36. Chodíš k nim na dovolenky?

Ne, ty doby jsou už dávno pryč, po tom všem bych k nim nechtěla na dovolenku ani na jeden den. Mně se to všechno postupně vracelo ty vzpomínky, když jsme tam se ségrou přijely.

37. Myslíš si, že jsou na tebe rodiče hrdí?

Já myslím, že ne, že jsme jim se ségrou úplně ukradený. Je hrozný, když víš, že na tebe rodiče kašlou. Ale zas si říkám, že je to lepší, než kdyby nás pořád otravovali. Já už jim po tom všem nevěřím.

38. Myslíš si, že jim záleží na tom, jak se bude vyvíjet tvůj život do budoucna?

Ne, to vůbec ne. Možná kdybych měla našetřený nějaký peníze, tak se rodina začala hlásit tak, jak se to tady stalo Pepovi. Jak zjistili, že má na kontě peníze, tak si ho hned chtěli vzít domů.

39. Líbí se ti způsob života tvých rodičů?

Ne, nelíbí, takhle umí žít každej, je to jednoduchý nemakat a mít nataženou ruku a chtít po každým prachy. Já bych si chtěla najít práci a na spoustu věcí si našetřit. Nechci žít jako vyžírka.

40. Chtěl/a bys být jednou jako oni?

Ne nechtěla, rozhodně bych nebyla tak hnusná na svoje děti, ale já žádný nechci. A taky si myslím, že pořád rodit děcka a mít jich doma milion taky není nic extra. Moje rodina pro mě není žádněj vzor. To teda fakt ne.

41. Chtěl/a by ses po ukončení pobytu vrátit zpátky do své rodiny?

Ne nechtěla, ani kdybych neměla kam jít, tak bych se tam nevrátila. Mám kamarády, tak bych se asi obrátila na ně nebo by mi třeba pomohla ségra, ale snad to nebudu muset řešit.

42. Chtěl/a bys mít jednu vlastní rodinu?

Děti určitě nechci, ale zas bych nechtěla být úplně sama. Ale chlapi neřeším, teď mám jiný starosti a když vidím kamarádky, jak si furt na něco stěžují, tak nevím jestli bych se chtěla s někým otravovat.

43. Jak by jsi sebe a přítele, případně kdyby sis to rozmyslela a měla nakonec i děti, zabezpečil/a?

Normálně, chodila bych do práce a neflákala se, to samý by dělal i ten můj. Nechci být na dávkách, to dokáže každěj. I když nás moc gádžové asi nezaměstnají. Uvidíme co bude, ještě mám rok čas, pak to teprve budu řešit.

44. Kde a jak bys chtěl/a se svojí rodinou bydlet?

Asi někde v bytě ve městě. Na vesnici bych bydlet nechtěla, tam je nuda. Ségra ta teď nebude bydlet ve městě, tak jsem zvědavá, jak bude nadávat. Nebavilo by mě to ježdění sem a tam, tady máte všechno blízko. No uvidím, třeba si najdu někoho s barákem taky někde pryč, těžko říct. Ale pěkněj byt s dobrým vybavením by nebyl marnej.

45. Kolik bys chtěl/a mít dětí?

Já už jsem říkala, že děti nechci.

46. Jak vnímáš skutečnost, že jsi Rom/Romka?

Normálně, i bílej může dělat hrozný věci. Nesoudím lidi podle barvy kůže a mám kámoše, kterým to nevadí a kdo s tím má problém, tak ten mě nezajímá. Já jsem si nevybrala s jakou barvou kůže se narodím. A tak by to měli brát i ostatní. Ale je fakt, že bílí nás nemají moc v lásce. Ale třeba ségra měla štěstí a chodí s bílým klukem. A tomu nevadí, že ségra není bílá. Já se kvůli tomu necítím divně a myslím, že ségra taky ne.

47. Máš kvůli tomu, že jsi Rom/Romka nějakou špatnou zkušenost?

Jo jednou ve škole se cosi ztratilo, myslím někomu od nás ze třídy prachy a někteří si hned mysleli, že jsem to byla já. Nebo někdy v obchodě se mi stane, že po mě prodavačka blbě čumí a já jsem pak nervózní a hned mě přejde chuť si něco koupit. No...je to jak kdy, záleží jakou má kdo s náma zkušenost.

48. Myslíš si, že tě tato skutečnost znevýhodňuje oproti ostatním“bílym“ vrstevníkům?

Ani ne, i bílí kradou, fetujou a chovají se hnusně jenom se o tom moc nemluví. Ale když něco udělá cikán, tak se to hned všude roznese, to máte těžký. Ale já mám bílý kámoše, takže to neřeším. Lidí co mě znají, ví, jaká jsem.

49. Máš přátele i mezi vrstevníky, kteří nejsou romského původu?

Jo mám, teď jsem to říkala. Mám jich celkem dost ve škole i tady na domově. Takže že bych byla nějaká chuderka, tak to fakt ne.

50. Proč si myslíš, že se většinová společnost stále dívá na Romy skrz prsty?

Protože jich moc nemaká, když něco uvidí, tak přemýšlí jak to ukrást, taky se hodně fetuje, ale to se u nás moc neřeší. Nevím, asi je těžký, když tě někdo třeba o něco obere, někomu ještě věřit. Jako my cikáni jsme někdy hrozný, ale bílí dokážou být ještě horší, to mi věř. Je to asi i tím jak jsme hluchní, někdy dokážeme dělat fakt bordel.

51. Co by se dalo udělat proto, aby se tato situace zlepšila?

Asi by jsme měli začít víc makat a ne pořád chodit na pracák pro prachy. Ale zas si myslím, že je těžký najít práci, když tě nikde nechťejí to.. zaměstnat. Nevím, to je těžký. Asi si hodně lidí zvyklo na takovej způsob života a nebudou to chtít měnit, když ví, že to jde i jinak.

52. Chtěl by ses do budoucna začlenit do většinové společnosti a žít spořádaným způsobem života?

Jo, to bych chtěla. Chtěla bych se mít jak ségra, ale ne, že jí to řeknete. Hlavně nechci dopadnout jak moje máti nebo kámoš, ten je úplně mimo a jenom se stará, kde vzít na další dávku aby si mohl střelit.

53. Co myslíš, že je pro to potřeba udělat?, Co pro to chceš udělat konkrétně ty sám/a?

No, musím dodělat školu, i když se mi znovu třetíkrát opakovat nechce. Pak si budu hledat práci. Zatím vůbec nevím, kam po tom, až odejde odsud, půjdu. Doufám, že se to nějak udělá. Asi to bude ještě zajímavý. Když školu dodělám, tak mi jak nudu odcházet dají nějaký prachy. A když bych měla ještě ty prachy po otcovi (sirotčí důchod), tak už by se to nějak dalo. Třeba mi pomůžou najít bydlení tak, jak Pavlovi, nevím.

54. Myslíš, že se ti to podaří?

No já doufám, že jo. Já myslím, že fakt jo. Prostě to musí klapnout, ale mám strach... Strach mám z toho, že nebudu mít na všechno prachy. Tady mají děcka všechno a berou to jako hotovou věc, takže pak nechápou, o co všechno se musí starat a za co budou platit.

ROZHOVOR Č. 3: RESPONDENTKA Ž3, 23 LET

1. Mohl/a by ses na začátek našeho rozhovoru blíže představit?

Jmenuju se Ž3 a je mi 23 let. Jsem tady v děcáku domově už dlouho a mám tady taky svou ségru Ž1. Chodila jsem do školy tady na obor servírka a teď se zrovna učím na závěrečný zkoušky. Doufám, že je udělám, protože se mi už nechce se pořád učit.

2. Jak se dnes máš?

Ale jo jakž takž dobře, teď jsem přijela od přítele a za chvíli letím na brigádu, tam se mi teda moc nechce, protože mě zas budou bolet nohy, to bude hnus. Nemám tam ani dobrý boty na chození, protože mi je nějakí zmetci na praxi ukradli, tak tam musím chodit v teniskách. To prostě nemá cenu si kupovat dobrý boty. Kdybys viděla, jaký jsem měla ze začátku puchýře, to byl děs. Ale teď už je to celkem dobrý, teda až na tu bolest.

3. Kolik máš sourozenců?

Ježiš, to ani nevím, ale je nás hodně. My jsme byli skoro furt v děcáku, tak ani nevím, kolik nás bylo. Možná by to věděla ségra. No myslím, že nás tak šest, možná víc je. Já ani už pořádně nevím, fakt. Tady mám ségru, to je moje dvojče a nikoho víc ani vidět nepotřebuju. Ale vím, že některý snad taky šoupli někde do děcáku. To je hrozný, že? Ale myslím si, že je to možná lepší tak, jak to je.

4. Žijí také v tomto dětském domově?

Ne, tady žije jenom ta moje ségra, jinak jsou asi někde jinde nebo vlastně oni byli asi starší jak my, tak to teď už být v děcáku nemusí. No prostě tady mám jen ségru.

5. Jakkak se ti daří ve škole?

Školu už mám ukončenou, teda až na ty závěrečný zkoušky, ty jsem v květnu nedala, tak je teď budu opakovat, ale já myslím, že už to fakt zvládnou. Po brigádě se vždycky učím a M. (přítel) mě taky pořád říká, abych se učila, ať to dám.

6. Bavilo tě to ve škole?

Jo, ve škole to bylo celkem v pohodě, ale radši jsem chodila na praxi, ta byla lepší. Ale mě ten obor celkově bavil, protože bych to chtěla dělat i jako svoje zaměstnání. A nebýt školy, tak jsem nepotkala M.. Ale je, dá se říct, že mě to celkově všechno bavilo. Škola byla v pohodě.

7. Máš ve škole nějaké kamarády?

Jo, mám jich docela hodně, a když jsme teď skončili, tak bysme se chtěli dál vídat. Někdy třeba zajít na pivo někam sednout a pokecat. Myslím si, že jsme byli celkem dobrá parta a byla by škoda, kdyby to všechno skončilo.

8. Kdybys mohl/a, vybral/a by sis studium na jiné škole?

Ne to určitě ne. Mě ta škola fakt celkem bavila a ani si nedokážu představit, že bych chodila na jinej obor. Já bych třeba nemohla dělat cukrářku jak třeba ségra, to by mě asi nebavilo, ale každému se může líbit něco jinýho.

9. Myslíš, že tě studium připravilo na výkon budoucího povolání?

Já myslím, že jo. Hlavně díky praxi, kterou jsme během školy měli, tak to bylo v pohodě a věděli jsme co a jak. A teď chodím vlastně na ty brigády, a kdybych byla špatná, tak si myslím, že by mě nikdo nechtěl vzít ani na tu brigádu. Myslím, že ta škola není tak špatná.

10. Co by, jsi chtěl/a dělat za povolání?

No, chtěla bych dělat servírku, to kvůli čemu jsme chodila do školy a teď si hledám práci. zatím mám ty brigády, ale třeba by mi pak rovnou mohli nabídnout práci, ale budu hledat i jinde. Teď budu muset jít na pracák, protože mi ve škole řekli, že už vlastně nejsem student, tak mi tam třeba taky pomůžou něco najít. A přítel slíbil, že se taky poptá, tak uvidíme.

11. A co na domově, jak se ti tady líbí?

Tady je to v pohodě. Nemůžu si na nic stěžovat. Už jsme se ségrou dospělý, tak nás berou trošku jinak. Až budu odcházet, tak se na to sice těším, že se už budu sama starat o sebe, ale taky mám trochu strach, co bude.

12. Máš tady hodně kamarádů?

Jo, docela jo. Asi mi bude po nich smutno. Teď je ale trochu zanedbávám, protože na ně nemám moc čas. Myslím si, že dřív jsme si byli tak asi bližší, teď už má každej jiný zájmy, ale vždycky jsme si našli chvílku na to, abychom si pokecali.

13. Co tak běžně podnikáš s kamarády?

Většinou někam sedneme a kecáme. Nebo jsme chodili na diskotéku. Teď spíš pokecáme, když se potkáme na chodbě, tak jdeme za barák. A hodně býváme spolu, když jezdíme na nějaký společný akce, který domov pořádá, na tábory a tak, to je pak celkem sranda.

14. Máš nějaké oblíbené aktivity, kterým se pravidelně věnuješ?

Tak teď mi hodně času zaberou brigády a učení na zkoušky. Jestli se to tak dá říct, tak toto jsou moje hlavní aktivity. A pak když jsem u přítele, tak třeba pomáhám u nich doma. Včera jsem třeba okopávala na zahradě, ale dalo se to zvládnout.

15. Podporují tě na domově ve tvých zájmových aktivitách?

Dřív mě podporovali, abych se něčemu věnovala, teď už to nechávají spíš na mě, co chci dělat. Ale nikomu tady nebrání, když se chce někdo něčemu věnovat. Hodně děcek jezdí na paravoltyž nebo chodí do tanečního kroužku, myslím, že do hip hopu.

16. A co vychovatelé, dá se s nimi vyjít?

Jo, ti jsou v pohodě, možná když jsem byla mladší, tak jsem to brala trochu jinak, ale teď mi nic nezakazují. Když se jim něco nelíbí, tak mi třeba Ma. řekne, že by to udělala jinak, že se jí nelíbí to a to a já to беру. Myslím si, že s nikým z vychovatelů teď nemám problém a dokážu pochopit, když má na něco jiný názor než já. Ale vím, že mě to dřív hodně štvalo, když jsem nemohla být třeba dýl venku. Ale když to vezmu z druhé strany, tak se ani nedivím.

17. Máš nějakého oblíbeného vychovatele/vychovatelku?

Já má ráda všechny tak nějak. Vyrůstala jsem tady a nejlepší vztah mám asi k vychovatelům, kteří jsou tady dlouho a taky mě dlouho znají. Řekla bych, že vím, co od nich můžu čekat a co si můžu dovolit říct a udělat. Tý jo, mě bude asi smutno, když budu pryč. Na jednu stranu můžu být ráda, jak to všechno dopadlo, na druhou jsem tady měla všechno a teď nevím, co bude. Musím doufat, že to všechno zvládnou.

18. Zakazují ti vychovatelé někdy něco?

Ne teď už ne, ale dřív třeba jo. Nesměla jsem chodit na ty diskotéky a když mě pustili, tak jsem třeba musela být do půlnoci na domově, dost mě to štvalo, protože třeba kámoši ze školy tam mohli být dlouho a měli pak víc zážitků než já. Taky mě kontrolovali, jestli jsem opilá a tak, ale asi bylo dobře, že se o nás tak starali, je to přece jenom jejich práce a mají nás rádi, tak jim záleží na tom, aby z nás taky něco vychovali.

19. Pomáháš na domově s domácími pracemi?

Jo pomáhám, teď už teda miň, protože tady moc nejsem, ale se ségrou jsme pomáhali hodně. U nás na skupině se snaží, aby i malý děcka byli schopni si po sobě uklidit talíř, umýt ho nebo třeba umýt podlahu a uklidit si pokoj. Já myslím, že je to dobře, protože by to měl zvládnout každej.

20. Co všechno už dokážeš udělat? Umíš třeba něco uvařit, vyprat si prádlo nebo uklidit?

Umím uvařit, teď hodně pomáhám přítelově mamce, umím pracovat i na zahradě, jak jsem ti už říkala. Prádlo taky umím vyprat, ale vždycky ho pověším tak, aby se nemuselo žehlit, to by asi něco připálila a udělala tam díru.

21. Jaký je běžný trest, když nesplníš v rámci domova svoje povinnosti?

Tak třeba ten zákaz vycházek, chození na diskotéky, nebo třeba pro ty menší je to zákaz televize nebo počítače.

22. Připravují tě vychovatelé na tvůj budoucí život, udělují ti například nějaké rady?

Jo, to jo. Ale já už jsem se vyblbnula a i kamoškám říkám, že nemám v plánu třeba M. podvádět, mě to tak prostě vyhovuje. Vychovatelé teď do mě hučí skrz tu školu a taky abych si našla co nejdřív práci, a ne jenom brigádu. A pak taky abych hned nebyla těhotná.

23. Jak celkově vnímáš skutečnost, že žiješ v dětském domově?

Já celkem dobře, ségra to snášela hůř, teď si myslím, že už to taky bere dobře. Nedokážu si představit, co by s náma bylo, kdybychom neskončily v děčáku. Nevím, jestli ti to ségra říkala, ale doma nás týrali a proto jsem skončila se ségrou tady. Na hlavě mám pěkný jizvy, jak mě máti jednou pustila a já jsem vypadla z okna. Zůstat doma, tak by nás asi utýrali. Myslím si, že jak má ségra ty problémy s jídlem, tak že to má taky díky tomu, z jaké rodiny pocházíme. No byl to hnus, ještě, že jsme pryč.

24. Co říkáš na to, že se mají dětské domovy rušit?

Něco jsme slyšela, ale já nevím, kde bysme vyrůstaly my, když to doma bylo děsný. Doufám, že se domovy nezruší, protože nevím, kam by všechny ty děcka šly, který znám i v jiných domovech. To beztak vymysleli ti chytří politici tam v Praze. Můžou si nás teda vzít všechny domů a starat se o nás, to by byl mazec. A já osobně bych třeba zpátky domů nešla, já bych pak asi utekla, aby mě šoupli do past'áku, protože být doma, to by byla sebevražda.

25. Myslíš, že tě skutečnost, že jsi vyrůstal/a v domově může oproti ostatním tvým vrstevníkům znevýhodňovat?

Ne, teda aspoň já to tak neberu a lidi okolo mě jsou naštěstí normální a neberou to jako něco divnýho. A kdo s tím má problém, tak má problém hlavně sám se sebou. Kdyby se na mě všichni dívali skrz prsty, tak bych neměla brigádu a ani bych neměla přítele.

26. Pamatuješ si, v kolika letech jsi se ocitl/a v dětském domově?

Byly jsme se ségrou hodně malý. Myslím tak když nám byly dva nebo tři roky.

27. Víš, z jakého důvodu jsi byl/a do dětského domova umístěn/a?

No určitě to bylo kvůli tomu týrání. To si pamatuju i dneska, jak nás byli, mě vyhodili z okna, strkali nám hlavu do záchoda, tipali o nás cigára a ještě další hnusy. Taky jsme neměli pořádně co jíst a všude byla špína. Chodila k nám na návštěvu sociálka a té jsme museli vykládat, jak je to doma super, protože by nás jinak hned zmlátili.

28. Co pro tebe znamená slovo rodina?

Na tu svoji, co mám v Brně bych nejradši zapoměla, to pro mě není žádná rodina. Akorát se ségrou si rozumím, jinak mě moje původní rodina moc nezajímá, protože za to, co nám dělali si fakt nemyslím, že bych je měla mít ráda. Navíc otec asi zemřel, nevíme to se ségrou jistě. Zas by bylo dobrý, kdyby šel zařídit ten sirotčí důchod, že by měla ségra aspoň nějaký peníze až odsud bude odcházet, aby si mohla něco koupit nebo zaplatit nájem.

29. Je pro tebe tvoje rodina důležitá?

Ne, můžu říct, že kromě ségry je mi moje rodina ukradená a myslím si, že je to oboustranný, takže to nějak neřeším.

30. Byl/a jsi někdy naštvanej/á na své rodiče, že se o tebe nestarají sami?

Jo, někdy jo. Ale pak jsem si zase uvědomila co všechno se dělo, když jsme byli doma, tak jsem zas změnila názor. Jako někdy mě to štvalo, že se ségrou nevyrůstáme doma s ostatníma, ale myslím si, že to nakonec bylo dobrý, protože teda nevím, co by se dělo dál, vždyť to není normální porodit svoje vlastní děcka a tak se k nám chovat.

31. Myslíš si, že kdybys zůstal/a v rodině, že by se situace zlepšila a ty jsi nemusel/a vyrůstat v domově?

Ne, oni by nás snad zabili, nebyla bych tam, fakt ne.

32. Zmínili se někdy rodiče, během doby co žiješ v domově, o tom, že požádají o zrušení ústavní výchovy a ty se vrátíš zpět domů?

Jo, to tady taky bylo, oni měli s náma zakázaný styk a měli jsme poručníka nebo jak se to řekne. Pak se začali snažit, volali nám, psali nám dopisy, jak nás mají rádi, že si uvědomili, jaký hnusy nám dělali a že by si nás chtěli vzít domů, abychom vyrůstali doma. My jsme tam jeli se ségrou pak na návštěvu, ale bylo nám jasný, že tam jezdit

nechceme a už vůbec ne, abychom tam byli na furt, to by byl děs. No a pak na nás stejně začali kašlat, ale já jsem byla jenom ráda, že to tak dopadlo.

33. Dopustil/a bys, aby se tvé vlastní děti někdy ocitly v dětském domově?

Ne, to rozhodně ne, já budu hodná maminka, doufám. Víím, že bych jim takový věci nikdy nedělala, to bych děti radši neměla.

34. Jaký máš vztah se svými rodiči, vycházíš s nimi?

Ne, nestýkáme se a moc mi to ani nevadí.

35. A co vlastně dělají tví rodiče?

Otec asi už nežije a máti se fláká a bere peníze ze sociálky, ta už nebude ani nikdy pracovat.

36. Chodíš k nim na dovolenky?

Ne, nechodím, a ani kdyby o mě měli zájem, tak bych tam nechodila. Pořád se mi všechno vybavuje a já nejsem ten typ, co by řekl, že je to všechno pryč.

37. Myslíš si, že jsou na tebe rodiče hrdí?

Nevím, já myslím, že je jim to jedno. Ani neví, že mám kluka a že končím školu, to samý ségra. Jo kdybychom měli nějaký prachy, tak se k nám začnou hned hlásit, tak to tady totiž chodí.

38. Myslíš si, že jim záleží na tom, jak se bude vyvíjet tvůj život do budoucna?

Ne, je jim to jedno. Kdyby o nás měli opravdovej zájem, tak nás budou kontaktovat a aspoň se starat, ale já myslím, že je to tak lepší. Teda aspoň pro mě. Nedokážu si představit, že kdybych už bydlela s přítelem, že by mě otravovali nebo snad za mnou jezdili, já bych se za ně asi styděla.

39. Líbí se ti způsob života tvých rodičů? Chtěl/a bys být jednou jako oni?

Ne nelíbí a doufám, že nikdy taková nebudu a hlavně nebudu nikomu ubližovat.

40. Chtěl/a by ses po ukončení pobytu vrátit zpátky do své rodiny?

Ne, i kdybych neměla kam jít, tak oni by mi za to fakt nestáli. Tam bych se úplně zahrabala a oni by mě stáhli sebou.

41. Chtěl/a bys mít jednou vlastní rodinu?

Chtěla a moc. Chtěla bych mít konečně dobrou rodinu a to se mi už částečně podařilo díky příteli.

42. V kolika letech bys ji chtěl/a založit?

Je ještě čas, tak za pět let. Prvně bych si chtěla najít práci, vydělat si peníze. S M. chceme jet příští rok do Itálie k moři. Takže se uvidí a já na to nespěchám.

43. Jak bys ji zabezpečil/a?

Tak kdybychom s přítelem pracovali a já byla pak na mateřské, tak by se to zvládlo, možná by nám pomohla i přítelova máma.

44. Kde a jak bys chtěl/a se svojí rodinou bydlet?

Tak my budeme s přítelem bydlet u něho v domě pár kilometrů od Prostějova, už se moc těším, chci si tam nahlásit i trvalej pobyt, v Brně ho mít nechci. S Brnem nechci mít nic společnýho.

45. Kolik bys chtěl/a mít dětí?

Hodně...Ne tak dvě asi stačí. Nejlíp kdyby to byl kluk a holka, ale hlavně když to bude zdravý.

46. Myslíš, že by ses o ně dokázal/a postarat?

Jo já myslím, že jo. Ale chci je, až na to budu připravená a až bude chtít i přítel. V žádným případě se nechci nechat zbouchnout a pak za ním přijít, že jsem těhotná. Tak to udělala Z.(dívka, která už odešla z dětského domova) a připadne mi to vůči tomu chlapovi nefér. Já budu hodná mamka.

47. Jak vnímáš skutečnost, že jsi Rom/Romka?

Dobře, mě to nevadí. Za to, že jsem Romka se nestydím, víc se stydím za to, jakou mám rodinu. A jsem ráda, že to nevadí ani přáteli. My se známe už delší dobu skrz mou školu, takže možná pochopil, že nejsem žádná mrcha.

48. Máš kvůli tomu, že jsi Rom/Romka nějakou špatnou zkušenost?

Ne to nemám, ani na praxi nebo ve škole jsem neměla špatnou zkušenost a blbý kecy si nijak neberu.

49. Myslíš si, že tě tato skutečnost znevýhodňuje oproti ostatním“bílým“ vrstevníkům?

Ne, já si myslím, že se mám i líp než někteří bílí. Budu mít školu, mám přítele, budu bydlet s ním, najdu si práci a bude to.

50. Máš přátele i mezi vrstevníky, kteří nejsou romského původu?

Jojo, to mám. Našla jsem si mezi nimi i přítele, takže si myslím, že mě spousta lidí bere takovou, jaká jsem, a to je dobře. Já se taky s bílými bavím a nevadí mi, že jsou bílí.

Asi mám i trochu štěstí a ségra s tím taky nemá problém. Možná je to i tím, že na domově nejsou jen samí cikáni.

51. Proč si myslíš, že se většinová společnost stále dívá na Romy skrz prsty?

Tak někteří nechodí do práce a jsou na podpoře a dostávají různé peníze od sociálky na všechno, co potřebují. Někteří taky kradou. Zaleží to na tom, jako mám kdo s kým zkušenost. Ale to dělají i bílí. No a ti co chodí do práce, tak těm se to nelíbí, protože jim nikdo nic nedá.

52. Co by se dalo udělat proto, aby se tato situace zlepšila?

Já myslím, že se to moc nezlepší. Cikáni chodit do práce nebudou, protože si myslí, že ani moc nemusí, když jim na to dají prachy na úřadě. Je to prostě furt dokola, oni je ani nikde nechcú v práci, protože by tam mohli i něco třeba ukrást nebo udělat něco jinýho.

53. Chtěl by ses do budoucna začlenit do většinové společnosti a žít spořádaným způsobem života?

Jo já jo, nechci hnít na sociálce. A přítel by to taky nechtěl, ten by mě asi vyhodil a rozešel se se mnou.

54. Co myslíš, že je pro to potřeba udělat?

Najít si přítele, kterej ví co a jak, najít práci, bydlení, vydělat nějaký peníze, který teda člověk nesmí hned utratit a pak mít teprve až děti.

55. Co pro to chceš udělat konkrétně ty sám/a?

Teď chodím na brigády, ale chci si najít práci na smlouvu a vydělat peníze. Chceme si s přítelem koupit postel a pak hezkej nábytek. A hlavně nesmí člověk dělat hovadiny a nevykašlat se na tu práci.

56. Myslíš, že se ti to podaří?

Já doufám, že jo, chci to dokázat. Přítel mi pomůže, on mě umí krotit. Jo a hlavně chci být lepší než moje rodina v Brně a už jen kvůli tomu na sobě budu makat. Já to fakt chci.

ROZHOVOR Č. 4: RESPONDENT M2, 20 LET

1. Mohl/a by ses na začátek našeho rozhovoru blíže představit?

Jmenuju se M2 a je mi dvacet let. Ještě rok budu chodit na střední školu. Baví mě auta a všechno kolem nich. To je asi tak všechno.

2. Jak se dnes máš?

Jo, celkem se mám dobře, za chvíli budou prázdniny, já už teď nemusím chodit do školy, takže pohoda. Léto mám stejně nejradši, to je vždycky taková flákárna.

3. Kolik máš sourozenců?

No jsme celkem čtyři. Ale ségru, ta je vlastně nejstarší, tak ta vlastně ani moc nevím, jak žije. Nejvíce se vídám s bráchou, ten bydlí tady v Prostějově. A pak mám ještě mladšího brácha.

4. Žijí také v tomto dětském domově?

Ne, ségra ta je dospělá a už si dělá, co chce. Brácha tady byl se mnou, ale už to tady ukončil a mladší brácha ten je asi ve vlastně ve výchováku.

5. Jakkak se ti daří ve škole?

No teď nic moc extra, už jsem byl letos ve třetíku, ale budu ho příští rok opakovat. Ale budu ještě rok tady, tak se uvidí, ale školu chci už dodělat, aby mě pustili ke zkouškám a já to měl ukončený. Chtěl bych opravovat auta a mít na to svou vlastní firmu a na to musím mít hotovej učňák.

6. Baví tě to ve škole?

Jo, docela se to dá, ale víc mě to baví na praxi, tam se člověk aspoň něco naučí. Já už mám vlastní auto, tak se to hodí, můžu si ledacos udělat na autě a můžu pomoci kamarádům. To je velká výhoda. Je totiž blbost chodit na školu, která by mě nebavila a byla by mi k ničemu. Z takové školy bych asi odešel, tak jak brácha, toho to moc nebavilo, ale u něho to bylo i kvůli něčemu jinému.

7. Máš ve škole nějaké kamarády?

Jo, to mám, jsme celkem dobře sehaní, i to je další důvod, proč tam chodím. Akorát příští rok budu s jinýma děckama z druháku, ale my se celkem známe.

8. Kdybys mohl/a, vybral/a by sis studium na jiné škole?

Ne, to ne, mě to tam baví. Nejvíc ta praxe. Asi bych chtěl zkusit ještě nastavbu, abych si mohl dodělat maturitu, přece jenom učňák mají v dnešní době skoro všichni. A pomůže mi to, kdybych chtěl někdy rozjet svou dílnu.

9. Myslíš, že tě studium připraví na výkon budoucího povolání?

Jo, já myslím, že už se v těch věcech docela dobře orientuju. Akorát s elektrikou v autě je to někdy problém, teda zvlášť u těch starších křápů (smích). Na novém super autě není potřeba něco takovýho řešit. Ale já mám starší auto, na kterým musím sem tam něco opravit. Třeba budu mít někdy nové auto, uvidím, jak se mi bude dařit.

10. Co bys chtěl/a dělat za povolání?

Automechanika a chtěl bych umět dělat všechno i klempířinu.

11. A co na domově, jak se ti tady líbí?

Ale jo, celkem se to tady dá zvládnout. Když udělám svoje úkoly tady, tak si pak můžu dělat, co chci. Nás dospělý už tady berou líp. Ale zas si nemůžu dělat úplně, co chci. Ale ještě to ten rok vydržím. Abych pravdu řekl, tak tady mám všechno a nemusím se o nic moc starat, což je výhoda. Kdybych byl už pryč, musel bych za všechno platit a všechno si řešit sám. Jako myslím, že bych to zvládl, ale dokud tady můžu být, tak tady zůstanu.

12. Máš tady hodně kamarádů?

Jo, mám tady jak kamarády, tak kamarádky. Docela si rozumíme, jsme zhruba stejně staří. Bez nich by tady byla nuda. Zvlášť na těch skupinovejch akcích. Tábory už pro nás moc nejsou, tak se snažíme tam nějak zabavit, abychom to tam přežili.

13. Co tak běžně podnikáš s kamarády?

Povídáme si o všem možným, sem tam pomáháme s klukama na domově, pomáhali jsme stěhovat školu. Klukům taky ukazuju, co se dá dělat na autě, L. teď taky chodí na automechanika, tak mu radím, co a jak aby měl trochu náskok a mohl taky zamachrovat. S těma staršíma chodíme i někdy na pivo a hodně jsme dřív chodili na diskotéky.

14. Máš nějaké oblíbené aktivity, kterým se pravidelně věnuješ?

Tak hlavně věci kolem aut. A docela dost času trávím u bráchy nebo s T. (přítelkyně).

15. Podporují tě na domově ve tvých zájmových aktivitách?

Jo, já celkem můžu dělat, co chci. Sem tam pomůžu strejdovi třeba s nějakýma domácima pracema a nebo něco opravit a pak si můžu dělat já, co mě baví, ale nesmím teda udělat nějakej průser.

16. A co vychovatelé, dá se s nimi vyjít?

Jo, dá se. S některýma líp a s některýma hůř. Ale s těma, co máme na skupině, se to dá. Nedokážu si představit, že bych byl na jiné skupině. Ale já je celkem беру, a když se nedělá průser, tak nám toho hodně povolí.

17. Máš nějakého oblíbeného vychovatele/vychovatelku?

Jo mám M. u nás na skupině, i když to teda někdy tak nevypadá. Ale já se snažím se všema vycházet a nedělat problémy.

18. Zakazují ti vychovatelé někdy něco?

Ted' už fakt moc ne. Možná je to i tím, že jsem tady na smlouvu a můžu kdykoliv odejít, tak, jak to tenkrát udělal brácha. Ale když jsem menší, tak jsem měl třeba zákaz vycházek, nesměl jsem na počítač, chodit večer ven a tak. U nás na skupině, když někdo udělá průser, tak se to vždycky nějak řeší, ale tak je to asi dobře, zas si tady nemůžeme dělat, co chceme. My, co jsme tady na smlouvu, máme vlastně zákaz jezdit výtahem, aby se po nás neopičili ti malí a já taky kvůli tomu, že mám řidičák a auto nesmím vozit děcka z domova, za to by mě vyhodili.

19. Pomáháš na domově s domácími pracemi?

Jo, to musím, jestli chci jít třeba ven, tak musím udělat co je potřeba. Třeba naskládat myčku, utřít prach a tak. Ale mě to ani celkem nevadí, už to máme tak naučený, že je potřeba něco takovýho dělat. Kdybychom vyrůstali doma, tak by to bylo taky tak.

20. Co všechno už dokážeš udělat? Umíš třeba něco uvařit, vyprat si prádlo nebo uklidit?

Běžně utírám prach, zametám nebo třeba řeším tu myčku. Občas vaříme, to spíš hlavně o víkendů něco vymyslíme, ony ty jídla co nám vozí, jsou teda docela blafy. Prádlo na vyprání se taky třídí, to bych asi snad taky zvládl... tmavý prádlo, barevný a tak.

21. Jaký je běžný trest, když nesplníš v rámci domova svoje povinnosti?

Nemůžu jít ven, dokud to neudělám nebo si nemůžu dělat na svých věcech a jednou jsem dostal večeři, až to bylo všechno hotový.

22. Připravují tě vychovatelé na tvůj budoucí život, udělují ti například nějaké rady?

Jo, snaží se pořád. Teď od nás bude odcházet P., tak mu radí co a jak. Kromě 15 tisíc (finanční částka, která se dává dítěti při odchodu ze zařízení, pokud plnilo své povinnosti, nebylo např. na útěku a dokončilo vzdělání) mu budou asi dávat i nějaký věci jako třeba něco z nádobí nebo peřiny a tak. A myslím si, že mu budou pomáhat i když už na domově nebude, kdyby měl něco, co by nevěděl, jak se řeší. Je to dobrý, že i po odchodu, kdyby jsme potřebovali, tak by nám byli ochotní pomoci.

23. Jak celkově vnímáš skutečnost, že žiješ v dětském domově?

Já to беру dobře, asi k tomu byl důvod. Umřel nám otec a mamka se o nás nezvládala postarat. Mám tady kamarády a ti to taky berou normálně, nikdo tady kvůli tomu z okna neskáče. Spousta z nich se vídá s rodinou, ale když jdou na dovolenku, tak pak řeknou, že tam by se měli hůř, spousta rodičů nemá prachy a ani moc dobrý bydlení.

24. Co říkáš na to, že se mají dětské domovy rušit?

Já myslím, že je to blbost. Nevím, kde bysme skončili my, protože pak vlastně umřela i mamka. A takových dětí je víc, nevím, kde by byli, kdyby nebyly dětské domovy. Pro hodně děcek tady si myslím, že je to záchrana. Nedokážu si to představit. To by nám jako řekli tady se to zavírá, běžte pryč? Já už bych se o sebe postaral, ale ti malí asi moc ne. Je to divný.

25. Myslíš, že tě skutečnost, že jsi vyrůstal/a v domově může oproti ostatním tvým vrstevníkům znevýhodňovat?

Já to tak neberu, dřív mi to možná vadilo, sem tam se mi ve škole posmívali, ale to už je dávno. Teď si myslím, že to nikdo moc neřeší a mně to taky nevádí, беру to jako normální věc.

26. Pamatuješ si, v kolika letech jsi se ocitl/a v dětském domově?

No já už jsem chodil do školy, asi tak do první nebo druhé třídy, tak si myslím, že mi bylo tak sedm let.

27. Víš, z jakého důvodu jsi byl/a do dětského domova umístěn/a?

Umřel nám otec. Neměli jsme moc jídlo a pamatuju si, že netekla voda a myslím, že nám odpojili plyn, nemohli jsme se koupat a mamka neměla moc peněz. Tak k nám chodili ze sociálky dívat se, jak to u nás vypadá. Moc jsme s bráchou ani nechodili asi do školy, tak nás dali do dětského domova.

28. Co pro tebe znamená slovo rodina?

Tak jsou to mí sourozenci, hlavně teda můj starší brácha. S tím se často vídám, protože bydlí blízko. Často chodím na návštěvu, mají s přítelkyní malý mimino, holku. Brácha je fajn, v hodně věcech mi taky radí, je starší a má větší zkušenosti.

29. Je pro tebe tvoje rodina důležitá?

Jo celkem je. Třeba se ty vztahy ještě vylepší, až budeme všichni žít samostatně.

30. Byl/a jsi někdy naštvaný/á na své rodiče, že se o tebe nestarají sami?

Ne nebyl, protože to ani moc nešlo. Teda ještě když žil otec, tak se to dalo, ale pak na to byla mama sama a nedávala to. Někdy jsem byl naštvanej a bylo mi to líto, ale až jsem byl starší, tak jsem to pochopil. Ale ona si nás brala aspoň na víkendy, takže se na nás snažila nekašlat.

31. Myslíš si, že kdybys zůstal/a v rodině, že by se situace zlepšila a ty jsi nemusel/a vyrůstat v domově?

To nevím, těžko říct. Tehdy mama neměla peníze a bylo nás moc, takže by to asi stejně nevyšlo. Navíc ona nepracovala, měla jen invalidní důchod a to se nedalo.

32. Zmínila se někdy mamka, během doby co žiješ v domově, o tom, že požádá o zrušení ústavní výchovy a ty se vrátíš zpět domů?

Jo, někdy se o tom zmínila, ale nám bylo s bráchou jasné, že to nezvládne. Kdybychom šli domů, tak bysme se vrátili stejně zpátky sem kvůli penězům, bydlení a tak.

33. Dopustil/a bys, aby se tvé vlastní děti někdy ocitly v dětském domově?

Ne, jestli budu nějaký mít tak se o ně budu starat. Vidím teď bráchu, co má malou, tak se změnil a chce, aby neměli problém s bydlením, penězma a aby všechno zvládli.

34. Jaký máš vztah ke svým rodičům?

I když už nejsou na světě, mám je pořád rád a vzpomenu si na ně na oba.

35. A co vlastně dělali tví rodiče?

Já myslím, že byli oba v invalidním důchodu, ale nevím to jistě. Mamka ta byla v invalidním důchodu stoprocentně ale otec, to už si nepamatuju.

36. Myslíš si, že by byli na tebe rodiče hrdí?

Já doufám, že jo. Že by měli radost ze všech, i když se brácha vykašlal na školu. Škoda, že nemůžou vidět tu jeho malou... Co se dá dělat. Ale myslím, že by z nás měli celkem radost.

37. Myslíš si, že by jim záleželo na tom, jak se bude vyvíjet tvůj život do budoucna?

To si myslím, že jo. Mamka do nás furt tlačila, abysme se chovali slušně, chodili do školy. Když jsme udělali průser, tak vždycky říkala, že tata by nás srovnal. Já myslím, že by chtěla, abychom se měli dobře.

38. Líbíl by se ti takový způsob života, jakým žili tvoji rodiče?

Já bych chtěl žít líp než oni. Je lepší mít nějaký peníze, a když si chceš něco koupit, tak aby abych si to mohl koupit. Chtěl bych se živit autama, jak jsem říkal. Když je člověk šikovnej, dokáže si vydělat docela slušný peníze.

39. Chtěl/a bys být jednou jako oni?

Ne, i když nebyli špatní, tak nechtěl, chtěl bych se mít líp jak oni a žít dobře.

40. Chtěl/a bys mít jednou vlastní rodinu?

Časem určitě jo, ale je mi dvacet, tak je ještě čas. Nechtěl by zůstat sám. Když vidím brácha, že je spokojenej a klape jim to.

41. V kolika letech bys ji chtěl/a založit?

Tak asi za pět let.....nebo sedm, ale tak zhruba do třiceti asi jo.

42. Jak bys ji zabezpečil/a?

Penězma, co bych si vydělal v dílně a třeba budu mít ještě něco našetřený.

43. Kde a jak bys chtěl/a se svojí rodinou bydlet?

Asi v bytě tady ve městě. Brácha bydlí taky v bytě a stačí jim to.

44. Kolik bys chtěl/a mít dětí?

Tak dvě, víc asi ne, myslím si, že to stačí. Starostí bude určitě dost.

45. Myslíš, že by ses o ně dokázal/a postarat?

Já myslím, že jo. Když přijdu za bráchou, tak jim taky pomáhám s malou. Dělají si ze mě srandu, že už trénuju na vlastní a že můžu dělat chůvu. Aji jsem i přebaloval a koupal, když byla úplně malá.

46. Jak vnímáš skutečnost, že jsi Rom/Romka?

Já to беру tak, jak to je. A myslím, že mě to nijak neomezuje. Akorát doufám, že si pak najdu práci nebo jestli si otevřu svou dílnu, tak aby mi lidi věřili, že umím dobře opravovat auta. Ale myslím si, že to bude záležet hlavně na zkušenosti, jakou s kým lidi mají. Pokud budu opravovat kvalitně, tak si myslím, že snad nebude problém.

47. Máš kvůli tomu, že jsi Rom/Romka nějakou špatnou zkušenost?

Mně se spíš tenkrát smáli, že jsem v děcáku, ne že jsem Rom. Ale někdy mívám pocit, že mi někteří lidi něco nevěří nebo se mi trošku bojí něco věřit.

48. Myslíš si, že tě tato skutečnost znevýhodňuje oproti ostatním“bílym“ vrstevníkům?

Asi ne, vždycky se kdyžtak to nedorozumění nějak vyjasní, takž bych ani neřekl.

49. Máš přátele i mezi vrstevníky, kteří nejsou romského původu?

Jo, mám. Spousta z nich chodila se mnou do školy a dost jich mám i tady na domově.

50. Proč si myslíš, že se většinová společnost stále dívá na Romy skrz prsty?

Protože mají třeba nějakou špatnou zkušenost a taky většina moc nepracuje, krade a lidi mají ten obrázek zafixovanej. Je ale asi pravda, že s Romama jsou větší problémy. Třeba mají problém i s chováním a neví, co si můžou dovolit a co ne. No nemáme moc dobrej obrázek, to teda ne.

51. Co by se dalo udělat proto, aby se tato situace zlepšila?

Aby se Romové začali líp chovat na veřejnosti, měli by se snažit víc pracovat a práci si i hledat a nikomu nic nekrást. Hodně Romů bere sociální dávky a spoustě z nich se platí i ubytování.

52. Chtěl by ses do budoucna začlenit do většinové společnosti a žít spořádaným způsobem života?

To bych chtěl, dokázal to brácha, tak to zvládnou taky, doufám.

53. Co myslíš, že je pro to potřeba udělat?

Neflákat se a pracovat, aby měl člověk peníze a mohl si všechno zaplatit sám a nebýt na někom závislej.

54. Co pro to chceš udělat konkrétně ty sám/a?

Teď chci hlavně dokončit školu a začít pracovat. Nějaký peníze budu mít našetřeny ze sirotčího důchodu, tak si za to zaplatím někde bydlení a taky nějakej nábytek.

55. Myslíš, že se ti to podaří?

Doufám, že jo. Chtěl bych to zvládnout.

ROZHOVOR Č. 5: RESPONDENTKA Ž2, 16 LET

1. Mohl/a by ses na začátek našeho rozhovoru blíže představit?

Jmenuju se Ž2 a je mi 16 let. Jé já nevím, co mám říct, jsem trošku nervózní. Mám tady ještě ségru, se kterou jsem na pokoji A teď se radši ptej a já ti budu odpovídat, protože mě nic tak nenapadá.

2. Jak se dnes máš?

Mám se jakž takž dobře, dneska jsem byla na praxi, tak jsem taková unavená, protože jsem musela brzo vstávat. Od sedmi už totiž musíme být na praxi a na to zatím nejsem zvyklá, ale jinak se to celkem dneska dalo.

3. Kolik máš sourozenců?

No, mám dvě ségry a jednoho bráchu. Jedna ségra je starší jak já, jedna je mladší jak já a brácha je nejmladší. No, takže celkem mám další tři sourozence.

4. Žijí také v tomto dětském domově?

Ne, no jsme tady já se ségrou. Ale dřív jsme tady byli všichni. První šel domů zpátky brácha a tak před rokem šla ségra, ta starší. Mama s tatou chtěli domů bráchu, protože je nejmladší a ségra ta chtěla jít zpátky domů sama, takže ta si to tak trochu vydupala.

5. Jakkak se ti daří ve škole?

Já myslím, že celkem dobře. Teď jsem začala chodit první rok na střední školu a myslím si, že je to celkem v pohodě. I když mě to tam ze začátku moc nebavilo, ale teď už jsem si zvykla.

6. Baví tě to ve škole?

Teď už jo. Není to tak hrozný, jak jsem čekala. Máme tam i starší holky, který už tady ten obor dělají jako druhou školu a jsou fakt šikovný a myslím, že si to musí platit tu školu. Já bych to chtěla udělat taky tak. Já je fakt obdivuju. Doufám, že budu pak taky chodit ještě do školy.

7. Máš ve škole nějaké kamarády?

Jo mám, jsme ve třídě ještě s J.(dívka umístěná také v dětském domově) a já jsem vždycky ve skupince s holkama, který mám ráda. Je vždycky sranda a taky si pomáháme, když něco nevíme. Normálně, v té samé skupince jsme i na praxi, takže já jsem šťastná, teto.

8. Kdybys mohl/a, vybral/a by sis studium na jiné škole?

Jo, to asi jo. Ale já si to pak dodělám, jak skončím na této škole, myslím si, že by mi to tady na domově mohli povolit. Já jsem chtěla jít jinam, i sociální pracovnice mi to říkala, ale tady na domově chtěli kvůli známám, abych šla radši spíš na ten obor, kde jsem teď. Je pravda, že by to bylo asi hodně těžký a musela bych se hodně učit, ale za tři roky budu znát víc věcí a pak bych to chtěla ještě zkusit, než začnu pracovat.

9. Myslíš, že tě studium připraví na výkon budoucího povolání?

Asi jo. Když pak půjdu ještě na další školu, tak budu mít vlastně dva obory a to je zas lepší, když člověk chce najít práci. Po této škole bych mohla dělat kuchařku a na té další škole bych si chtěla udělat asi servírku a to je celkem dobrá kombinace, si myslím.

10. Co bys chtěl/a dělat za povolání?

Tak asi tu servírku, to by mě bavilo, i když se ty holky hodně naběhají, ale to by mi ani tak nevadilo a kdyby bylo potřeba tak bych šla i do té kuchyně. Teď jsme zrovna na praxi dělali polívku s tím, no jak se to řekne... jo s kapáním a špagety a bylo to moc dobrý. Někdy taky zkusím něco uvařit i na domově, protože ty jídla, co tady někdy máme, nejsou fakt nic moc.

11. A co na domově, jak se ti tady líbí?

Jo, mě se tady líbí, já jsem tady celkem spokojená. Tady je dobrý, že máme kde bydlet a že se o nás dobře starají. Třeba ségře se tady nelíbilo, chtěla jít pořád k mamě, ale teď je s ní zavřená na ubytovně a nechodí do školy, protože jí neotevřeli ten její obor. To já bych šla radši na jinej obor, protože si myslím, že už do té školy chodit nebude. Ona teda vykládá, že příští rok kdyžtak půjde na obor jak já, ale já tomu moc nevěřím. Nevím, myslím si, že jí to trochu ubližuje. Někdy sem chodí na návštěvu a říká, že už by sem nikdy nechtěla, ale já si myslím, že někdy možná trochu lituje.

12. Máš tady hodně kamarádů?

Jo, já myslím, že jo. Máme tady taky takovou skupinu starších děcek a chodíme spolu sem tam ven nebo se tak různě navštěvujeme na bytech. Kdyby tady nebyli oni, tak by to bylo asi takový divný, ale s něma je tady větší sranda jak být doma.

13. Co tak běžně podnikáš s kamarády?

Chodíme ven, když je teplo, tak sedneme a povídáme si, vykládáme si vtipy, a když jsme někde spolu tak vymýšlíme i co budeme dělat, abysme se nenudili. Ono s těma malýma je taky někdy sranda, ale je dobrý mít taky někoho stejně starýho nebo staršího.

14. Máš nějaké oblíbené aktivity, kterým se pravidelně věnuješ?

Ráda poslouchám písničky a vymyslím na ně taneční kroky a se ségrou si děláme takový kosmetický dýchánek, barvíme si vlasy, žehlíme si je, malujeme se a zkoušíme si nový oblečení. To mě baví moc, ráda si kupuju něco na sebe. Někdy se i fotíme a sem tam něco z těch fotek hodíme na facebook.

15. Podporují tě na domově ve tvých zájmových aktivitách?

Jo, celkem jo, i když někdy nadávají, že máme dělat něco na bytě, že po sobě neumíme uklidit a že máme neuklizený věci v pokoji. Ale dá se s nimi domluvit, a když to člověk nedělá schválně, tak se to dá vždycky nějak vyřešit.

16. A co vychovatelé, dá se s nimi vyjít?

Jo dá se to. Ale nesmíš je zbytečně provokovat a je potřeba prvně udělat věci, který po nás chcou a pak můžeme jít třeba ven nebo na počítač. Se mnou většinou problém není, já se nerada hádám, takže radši všechno udělám. Na dělání průserů jsou tady jiní. Když vidím H., jak se chová a jak je někdy drzej, tak bych ho hned sbalila a odvezla ho do diagnostáku. On tam ale už jednou byl a moc to nepomohlo, tak nevím, jak se to bude řešit. Ale dokáže být na ostatní pěkně hnusnej, tak aby se jednou nestalo, že někomu něco udělá. U něho fakt člověk neví, co udělá.

17. Máš nějakého oblíbeného vychovatele/vychovatelku?

Jo mám. Nejradši za všech mám Z., to je moje zlatíčko, s tou si rozumím nejvíc. Ještě že je u nás, kdyby odešla, tak bych byla hodně smutná. Ale mám ráda i J. s P., oni jsou taky v pohodě.

18. Zakazují ti vychovatelé někdy něco?

Ne, teď už moc ne. Já se nerada hádám, tak jim radši pomůžu a pak si dělám v klidu svoje věci. Dřív to bylo horší, to jsem byla hodně v pubertě a nic moc se mi nechtělo dělat, pořád jsem se vztekala, když po mě něco chtěli. Teď to spíš dělá ségra, já už moc ne.

19. Pomáháš na domově s domácími pracemi?

Jo, to já se teď celkem snažím. Někdy pomáhám třídit prádlo, umývat nádobí, pomáhám chystat svačiny. Nemám s tím teď problém.

20. Co všechno už dokážeš udělat? Umíš třeba něco uvařit, vyprat si prádlo nebo uklidit?

Jo umím, já jsem celkem šikovná (smích). Teď i jak chodím na praxi, tak už umím i celkem dobře vařit a ještě se toho hodně naučím. A na bytě třeba dáváme vyprat svoje

oblečení, zametáme, utírám prach, takže si myslím, že toho umím dost. Jsem celkem šikovná (smích).

21. Jaký je běžný trest, když nesplníš v rámci domova svoje povinnosti?

Já už teď moc trestů nedostávám. Ale když třeba něco neudělám, tak nejdu ven na vycházku, dokud nedodělám, co jsem měla. Nebo máme zakázaný chodit na počítač. Ale já s tím problémy už nemám, já jsem hodná.

22. Připravují tě vychovatelé na tvůj budoucí život, udělují ti například nějaké rady?

Jo, to asi jo. Chcou abychom si věci řešili hodně sami. Když něco nevím, tak se chodím poradit, i když jsem sama někdy taková zbrklá a chci mít všechno hned vyřešený, to mám po mamě, jsem taková rychlá.

23. Jak celkově vnímáš skutečnost, že žiješ v dětském domově?

Teto dobře, já jsem ráda, že tady můžu být. Kdybychom byli všichni doma, tak bysme si nemohli nic dovolit. Vidím ségru, moc toho novýho nemá, a když přijde za nama tak nám trochu závidí, ale nechce to moc přiznat víc. Myslím si, že kdyby zůstala tady, tak by se měla líp a hlavně by chodila do školy.

24. Co říkáš na to, že se mají dětské domovy rušit?

Fakt? To jsem ještě neslyšela. Kdyby se rušily někdy teď, tak to bych musela se ségrou asi zpátky za mamou a za tatou. Já tam stejně radši chodím na návštěvy a nevím teda, nedokážu si to moc představit. Ale já myslím, že to nebude tak rychle, že jo. My bysme se se ségrou měly kam vrátit, ale co ty ostatní děcka tady a to by vlastně vychovatelé byli bez práce. No to ne, doufám, že se to nestane.

25. Myslíš, že tě skutečnost, že jsi vyrůstal/a v domově může oproti ostatním tvým vrstevníkům znevýhodňovat?

Já myslím, že ne, jsem tady radši jak doma a myslím si, že se o nás líp postarají tady. Vidím to na ségře, která odsud odešla. Pokud budu moct, tak tady zůstanu co nejdýl a jestli mi povolí pak i tu druhou školu, tak bych pak ještě chtěla chodit do školy. Tak to má i Z. a myslím si, že jí nic neuteče.

26. Pamatuješ si, v kolika letech jsi se ocitl/a v dětském domově?

Já myslím, že v deseti nebo tak nějak. My jsme bydleli jinde jak v P., myslím někde ve S. a v B. a pak jsme se dostali sem.

27. Víš, z jakého důvodu jsi byl/a do dětského domova umístěn/a?

Nechodili jsme asi do školy a neměli jsme kde pořádně bydlet, tak jsme skončili tady. A asi jsme neměli dost peněz na jídlo a oblečení. Sem tam nás doma i trochu zbili, ale o tom bych nechtěla moc mluvit.

28. Co pro tebe znamená slovo rodina?

Tak je to pro mě hlavně mama, tata, starší ségra, mladší ségra a brácha a pak taky příbuzní a další lidi z rodiny, je nás totiž celkem dost. A tak trochu rodina je tady pro mě i domov a lidi co tady jsou.

29. Je pro tebe tvoje rodina důležitá?

Jo to je, to neříkám, že ne. Mám je všechny moc ráda a nedám na ně dopustit, i když se na ně někdy trochu zlobím nebo se mi třeba nelíbí, co dělají, ale nevyměnila bych je za jinou rodinu, i když mám třeba i jiný názor na věci.

30. Byl/a jsi někdy naštvaný/á na své rodiče, že se o tebe nestarají sami?

Jo, někdy jo. Ale zas si říkám, že tady mám všechno, a kdybych byla doma, tak bych třeba dopadla jako ségra a nechodila bych do školy. Jako kdybych asi moc chtěla, tak bych si to dokázala vydupat, že chci taky domů a asi by se to i dalo vyřešit. Takže já jsem ráda, tak jak to je.

31. Myslíš si, že kdybys zůstal/a v rodině, že by se situace zlepšila a ty jsi nemusel/a vyrůstat v domově?

Možná jo, kdyby si našli bydlení a měli peníze, tak by se o nás asi postarali. Ale tam byl problém se školou, moc jsme tam nechodili a taky jsme se stěhovali. I když brácha teď už do školy chodí, to by si mama nedovolila, chodí k ní sociálka z úřadu na kontrolu a prý si i volá do školy, jestli tam brácha chodí. Ale zas třeba teď rodiče nemají byt a bydlí na ubytovně, tak je to složitý a já jsem ráda, že jsem tady.

32. Zmínili se někdy rodiče, během doby co žiješ v domově, o tom, že požádají o zrušení ústavní výchovy a ty se vrátíš zpět domů?

Jo, to se řeší i teď, ale já mamě říkám, že chci být tady a za ní můžu chodit přece každý den na návštěvu a o víkendech, když bude chtít tak si mě i ségru může vzít na dovolenku. Ale tam je trochu problém na té ubytovně, je tam málo místa a navíc by za nás musela platit, že tam můžeme spát. Tak já tam radši chodím na návštěvu.

33. Dopustil/a bys, aby se tvé vlastní děti někdy ocitly v dětském domově?

Ne, chtěla bych se o ně starat sama, myslím si, že jsem ponaučená a svůj vlastní život chci řešit jinak. Zatím je pro mě důležitá škola, ale děti jednou chci mít.

34. Jaký máš vztah se svými rodiči, vycházíš s nimi?

Jo, já si myslím, že s nima vycházíme dobře, já i ségra. Tím, že spolu nebydlíme, tak se ani moc nehádáme. Tata se nás někdy snaží poučovat a sem tam nám nadá, když se mu něco nelíbí, ale je to jenom sem tam. Já si nestěžuju, vím, že někteří tady buď rodiče vůbec nevidí nebo se s nima hádají a nebo se o ně rodiče začnou zajímat, až mají odejít z dětskýho domova. Starají se třeba, jestli mají našetřený nějaký peníze, že by se o ně chtěli už starat a tak. Já myslím, že o nás rodiče budou mít zájem i když žádný peníze z domova nedostaneme.

35. A co vlastně dělají tví rodiče?

Oba si hledají práci. Tata ten pracoval, ale měl jen smlouvu na krátkou dobu. Mama se hlavně stará o ségru a bráchu a chtěla by asi taky pracovat, aby si mohli pořídit vlastní byt.

36. Chodíš k nim na dovolenky?

Teď spíš jen na ty návštěvy, ale přes prázdniny spíš chodíme na ty dovolenky. Je to tak na střídačku.

37. Myslíš si, že jsou na tebe rodiče hrdí?

Já myslím, že jo. Mají z nás ze všech radost. Chováme se slušně, neděláme problémy. Kdyby s nama nechtěli mít nic společnýho, tak se nenavštěvujeme a nebrali by si nás na dovolenky. Navíc mama se snažila nás dostat všechny zase zpátky, aby nás měla doma ve své péči.

38. Myslíš si, že jim záleží na tom, jak se bude vyvíjet tvůj život do budoucna?

Jo, to jo. Chce, abychom se ségrou udělali střední školu, abychom si pak mohli líp hledat práci. Akorát by mohla víc tlačit S., aby si taky dodělala školu. A taky hlídá, s kým se kamarádíme a taky nás poučuje, abysme nikam nespěchali a nechodili hned za klukama. (smích)

39. Líbí se ti způsob života tvých rodičů?

Tak není to tak hrozný, mohli by žít taky jako bezdomovci a chodit za nama žebrat o jídlo a to si myslím, že by bylo horší. Já bych chtěla ale, aby si jednou našli svoje bydlení a byli zase pohromadě buď někde v bytě, nebo v domku.

40. Chtěl/a bys být jednou jako oni?

No...(přemýšlí), na to je těžký odpovědět. Tím...(chvíli váhá) povahou rodiče nejsou špatní, to zase ne, ale chtěla bych se mít jednou líp než oni a chtěla bych žít trochu jiným způsobem života.

41. Chtěl/a by ses po ukončení pobytu vrátit zpátky do své rodiny?

Nevím, to se ještě uvidí. Kdybych neměla kam jít, tak bych se asi vrátila zpátky do rodiny, ale chtěla bych bydlet asi někde jinde a svou rodinu bych navštěvovala. Ono asi taky není moc dobrý, když rodiče bydlí dohromady s dospělýma dětma.

42. Chtěl/a bys mít jednou vlastní rodinu?

Časem určitě jo. Ale jsem ještě celkem mladá, tak na to mám spoustu času. Uvidím, jestli nám to s přítelem vydrží nebo si budu muset hledat někoho jinýho.

43. V kolika letech bys ji chtěl/a založit?

Jako i s dětma asi tak za deset let, to mi bude 26 a myslím si, že to není ani brzo ani pozdě. Bylo by to ideální, ale nevím, no. Je to ještě dlouhá doba.

44. Jak bys ji zabezpečil/a?

Jak budu pracovat, tak bych si chtěla začít něco šetřit, kdybych pak šla na mateřskou. Víím, že ty peníze, co budu dostávat na mateřské nejsou nic moc. No a samozřejmě by se o mě a mimino měl taky trochu postarat otec toho dítěte. No a jak mi skončí mateřská, tak bych šla zase do práce, abychom měli co nejmííc peněz.

45. Kde a jak bys chtěl/a se svojí rodinou bydlet?

Stačil by menší byteček tady ve městě, ale někdy bych si chtěla postavit vlastní dům s velkou zahradou a pořídila bych si i psa, nějakýho velkýho a krásnýho, asi nejspíš toho, labradora. Ale pro začátek by stačil ten byt s hezkou koupelnou a novou kuchyní. Teď frčí takový ty lesklý kuchyně, taková třeba tmavě červená lesklá, ta by se mi líbila. Ach jo, doufám, že ji jednou fakt budu mít.

46. Kolik bys chtěl/a mít dětí?

Asi dvě, já myslím, že to bohatě stačí. Jedno bych nechtěla, aby nebylo moc rozmazlený, dvě děti jsou tak ideální si myslím.

47. Myslíš, že by ses o ně dokázal/a postarat?

Já myslím, že jo. Vařit se učím a něco už umím, když chci tak i umím uklízet, peru prádlo, nakoupit bych taky zvládla. Já myslím, že už bych se mohla i vdávat, ale na to je ještě spousta času. Pokud budu mít vlastní rodinu, tak už na to budu připravená a budu se o ně starat, co nejlíp.

48. Jak vnímáš skutečnost, že jsi Rom/Romka?

Víš, že se mě na to ještě nikdo neptal? Já to беру dobře, vůbec to neřeším a neberu to nijak divně. Prostě jsem se tak narodila a už s tím nic nenadělám a mě to ani nevadí a myslím si, že jsem toho oproti ostatním cikánům dokázala celkem dost, takže by si někteří měli vzít i příklad, že to jde.

49. Máš kvůli tomu, že jsi Rom/Romka nějakou špatnou zkušenost?

Ne, nemám. Naštěstí jsme se asi setkala jen s dobrýma lidma. Ale jako může se stát, že se někdy za to, že jsem snědší než ostatní, budu stydět. Možná budu mít taky problém najít práci, ale to se ještě uvidí. Zatím mě všichni беру a jsem ráda, že to tak je.

50. Myslíš si, že tě tato skutečnost znevýhodňuje oproti ostatním "bílým" vrstevníkům?

Zatím jsem nad tím nepřemýšlela, ale i jakože bílí můžou mít problémy a chovat se hůř než já. Myslím si, že to není jen o barvě kůže, ale kdo má trochu rozum, tak nesoudí lidi podle toho, jak vypadají. A kdo to tak dělá, tak je blbej on sám, protože on může být ještě větší grázl než ten cikán a já takový lidi znám, kteří to tak dělají, že někoho odsoudí a jsou ještě horší než ti co se jim posmívají.

51. Máš přátele i mezi vrstevníky, kteří nejsou romského původu?

Jo mám a mám jich celkem dost, mám jich hodně ze základky a taky tady na domově. I teď na té střední škole jsem se skamarádila s holkama a nejsou to cikánky a ony mě беру v pohodě a já je taky. Hlavní je, že si rozumíme. Ale nesnažím se s každým hned skamarádit, když vidím, že o to třeba nestojí, musíme si rozumět.

52. Proč si myslíš, že se většinová společnost stále dívá na Romy skrz prsty?

Asi proto, že jich moc nechodí do práce. Víím, jak tady vychovatelé říkají, že se musíme učit, abychom pak měli práci a žili líp. Spousta z nás by možná práci našla, ale nechce se jim a radši si nechají všechno platit od úřadů a hodně cikánů taky docela dost krade. To jsou asi takový nejhorší věci.

53. Co by se dalo udělat proto, aby se tato situace zlepšila?

Možná by bylo dobrý, kdyby se založily firmy a ty by zaměstnávali víc lidí bez práce a hlavně cikánů. A taky by se mělo chtít, aby chodili do školy aspoň na nějakou učňák. Znáím hodně těch co nemají ani základku nebo mají jenom základku.

54. Chtěla by ses do budoucna začlenit do většinové společnosti a žít spořádaným způsobem života?

No já doufám, že takhle žít budu, jako že se budu mít dobře. Chtěla bych si najít hlavně práci a bydlení a to ostatní, to se uvidí. Ale určitě bych nechtěla skončit na úřadu práce a chodit si na úřad vyřizovat papíry, aby mi dali nějaký dávky. To ne. Asi by mě ani nebavilo být doma, nechodit do práce a flákat se.

55. Co myslíš, že je pro to potřeba udělat?

Tak asi chtít pracovat a najít si práci a taky v té práci vydržet. Nevím, no.

56. Co pro to chceš udělat konkrétně ty sám/a?

Tak hlavně mít hotovou školu, já bych teda chtěla mít aspoň dvě, abych to pak měla jednodušší s tou prací. No, a když budu mít práci, tak budu dostávat i peníze a těma penězma pak budu platit nájem a kupovat si věci co budu potřebovat. Takže je asi nejdůležitější pak najít práci.

57. Myslíš, že se ti to podaří?

Jo, musí se to podařit, jinak bych na sebe byla naštvaná.